

V
151

OP ZOEK NAAR OERMENSCHEN

DOOR
H. GEURTJENS M.S.C.

J. J. ROMEN & ZONEN, ROERMOND—MAASEIK

OP ZOEK NAAR OERMENSCHEN

OP ZOEK NAAR OERMENSCHEN

DOOR H. GEURTJENS M.S.C.

J. J. ROMEN & ZONEN, ROERMOND—MAASEIK

*Aan
mijn Oud-Collega's,
de Baanbrekers op
Zuid-Nieuw-Guinea.*

TER INLEIDING.

In dit boek noodigen wij den belangstellenden lezer uit, om ons te volgen op tochten langs ongebaande wegen.

In onze moderne samenleving zijn geen reisavonturen meer te beleven; hoogstens een drama als bij trein- of autobotsing.

Een reis is geen „onderneming” meer. Het moderne comfort en gerief maakt het den reiziger op zijn tochten even gewoon prettig en gezellig als thuis.

In de wildernis is dat allemaal nog geheel anders. De woorden *plezierreis* of *snoepreisje* zijn daar nog onbekende klanken.

Het reizen geschiedt er doorgaans met de meest primitieve vervoermiddelen, waartoe we op de eerste plaats de beenen kunnen rekenen, die elders voor dat doel zoo goed als geheel in onbruik raakten.

De fiets deed haar intree en werd door de verbaasde inboorlingen begroet als de „strand-kano”, omdat ze over 't land vaart als een kano over 't water. De benaming is volkomen juist: elders dan op 't drooggevallen zeestrand kan men er niet mee komen; fietspaden zijn nog onbekend. Veel meer gemak dan een kano biedt de fiets ook niet; ze stelt echter veel hooger eischen. Zoolang een kano drijft, is hij bruikbaar; de bruikbaarheid eener fiets hangt af van ongeveer een dozijn *conditio sine qua non's* of onverbiddeijke voorwaarden als banden, ventiel, trappers, enz., enz., die in de wildernis maar zelden samenwerken. Bovendien moet men ze nog al eens slepen als 't zand mul is of op den nek nemen, om een modderbank of een riviertje door te waden. Maar de fiets is een stukje beschaving en dies houden we er stevig aan vast.

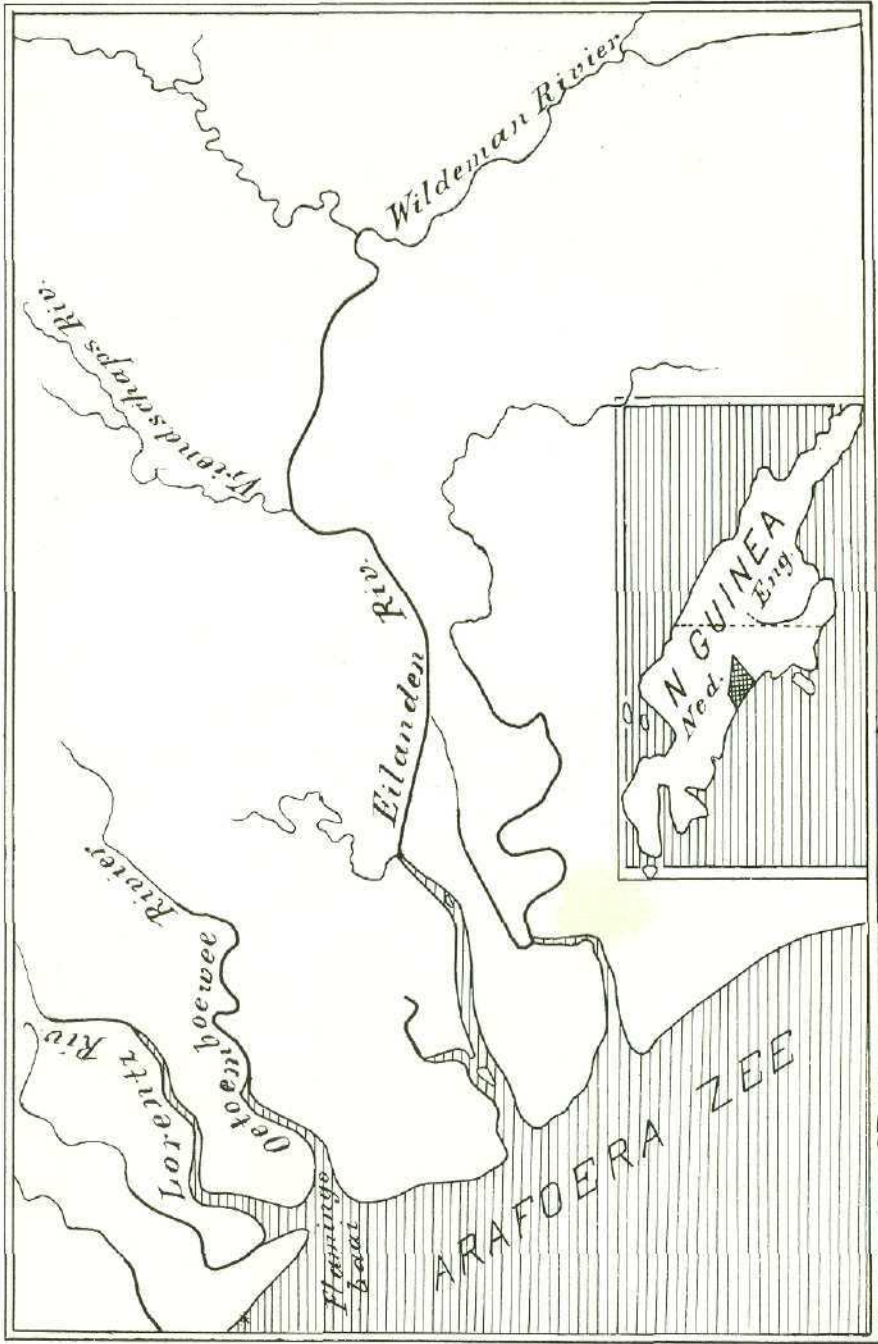
Kan men op zee toevallig gebruik maken van een stoomschip of zelfs een motorbootje, dan is dat een heele bof. Gewoonlijk kan men voor verdere tochten nog wel de gelegenheid afwachten, om met een kopraprauw mee te varen. Een dienstregeling houden die er niet op na. Toen ik eens aan zoo'n schipper vroeg, hoe laat en wanneer hij zou vertrekken, kreeg ik ten antwoord: toean, ik kijk naar geen klok of tijd, maar naar de zee en den wind. Deze kopraprauwen zijn overdekte loggertjes. Wat men gedurende de reis denkt noodig te hebben, moet men zelf meebrengen. In 't ruim is 't niet te harden van wege de hitte, de weeë, benauwende kopralucht en de kakkerlakken. Aan dek zit men al naar omstandigheden in de felle zon of in den regen. Ik reisde op zoo'n prauw eens

zes etmalen, om een afstand af te leggen van ongeveer 100 K.M. De aardigheid is er dan al lang af! . . .

Neen, gerieflijk is dit reizen niet; doch één voordeel heeft het: het biedt rijkelijk de kans op avonturen; men kan iets beleven, vooral wanneer deze tochten voeren door nog zoo goed als geheel onbekende streken, waar zoowel menschen als dingen ons vreemd aandoen, waar elke gewaarwording een verrassing is, waar zelfs onze eigen soortgenooten zich aan ons voordoen als geheel vreemde wezens, waarin we met moeite de oervormen erkennen onzer eigen gedaante. Op zulke tochten doet men steeds weer nieuwe indrukken op; daarvan neemt men herinneringen mee, die blijven sluimeren in de ziel.

Eenige dier indrukken en dier herinneringen liggen te spiegelen in de bladen van dit boek. Wie ze kalmpjes thuis op verren afstand toch eenigermate wil meegenieten, die neme het ter hand.

H. GEURTJENS M.S.C.

OP ZOEK NAAR OERMENSCHEN.

Toen mij van vriendschappelijke zijde het voorstel gedaan werd, om een tocht naar 't gebied der Eilanden-rivier mee te maken, nam ik die uitnoodiging dankbaar aan en den 27en Mei '22 vertrokken we per Gouvernementsstoomer *De Zwaan* van Merauke onder de bekwame hoede en de hartelijke gastvrijheid van den Gezaghebber W. Mulder.

Opgezweept door de vlagen van den Oost-moesson, die met woest geweld de logge golven tegen haar slanke flanken opkeilde, was *De Zwaan* schichtig en spolderde onrustig voort over de hobbelige zee.

Doch den 29en in den voormiddag bereikten we reeds de monding der breede majestueuze Eilanden-rivier en kalm en bedaard stevende *De Zwaan* den wijden effen waterweg op.

De Eilanden-rivier.

Omboord door hooge hagen van weelderig groen, lijken al de rivieren in deze gewesten op reusachtige paden kronkelend door een reusachtig park. Overweldigend schoon en grootsch is de eerste aanblik van dit natuurtafeel. Doch de ongedurige menschegeest snakt steeds naar nieuwe gewaarwordingen en nieuwe indrukken en weldra wordt hetgeen ons eerst in verrukking bracht, drukkend vervelend door zijn wanhopige eindelooze eenvormigheid. Bij iedere bocht, bij elken kronkel rijst de verwachting, om in het nieuwe verschiet iets nieuws te bespeuren, maar wordt telkens neergedrukt door een nieuwe teleurstelling. Overal en aldoor dezelfde boomen, dezelfde oerwouden, die zich tot in het water langs de oevers verdringen; alleen ter afwisseling hier en daar een strook malsch biezenveld, waarin statige reigers stijf staan te turen. Maar die biezenvelden schijnen hun plaats langs de oevers nog aan de boomen te moeten betwisten. We zagen er heele eilanden van de rivier afdrijven, blijkbaar van hun plek verdrongen.

Verrassend natuurschoon.

En toch, die eerste avond op de Eilanden-rivier was verrukkelijk schoon. De ondergaande zon had den hemel overtogen met een mengeling van

gloed en kleuren van gloeiend goud en glanzend paarlemoer, van oranje en paars en rood en blauw, die in elkaar vloeiden tot allerlei tinten van de teerste tot de schrilste en daar uitdegen tot grillige grootsche vormen van onbestemde zwevende lijnen, waaruit aldoor in ongestoorde harmonie nieuwe vormen en kleurschakeeringen ontloken en verwaasden. Eén levende lofzang van kleuren-akkoorden, te overweldigend grootsch, om zich te laten omlijnen door vaste vormen of gestalten. De rivier was een eindeloos diepe spiegel, omraamd door den boschrand harer oevers. De boomen doken hun beeltenis in de diepten zoo zuiver en zoo helder, dat geen grens tusschen schijn en werkelijkheid te onderscheiden viel. Zoo min als glas in een spiegel, zag men water in de rivier vóór den boeg van 't schip, dat alleen achter zich lange sluiers sleepte van glinsterende rimpelende banen. Vooruit, beneden zooals boven, enkel de onpeilbare diepten der schitterend kleurende luchten, waarin ons schip scheen te zweven als in een reusachtige zeepbel. Een feeërieke droom uit een sprookjesland. . . .

Op veel natuurschoon hadden we niet gerekend in dit uitgestrekte lage moerasland. We zochten vooral menschen. Ook die hebben we gevonden, al waren ze er wel een beetje naar.

Ongenaakbare menschen.

Reeds zeer spoedig bij 't opstoomen der Eilanden-rivier zagen we op een landtongetje bij een kreek eenige lui. Ook zij hadden natuurlijk al lang onze boot in de gaten en zenuwachtig liepen ze af en aan, geïntrigeerd door deze vreemde verschijning.

De boot stopt in de hier zeer breede rivier dicht bij den oever. Op de landtong druk beweeg onder de steeds aangroeiende menigte. Als een dolle bende springen en schreeuwen ze door elkaar. Enkelen komen vlak aan den waterkant en wuiven ons toe met lange pagaaïen met een weelderigen bos casuarisveeren versierd; maar of dat gebaar *afzwaaien* of *bijdraaien* beteekent, is ons niet duidelijk. Eindelijk wagen er zich een paar in een kano, de hier overal in zwang zijnde uitgeholde boomstam, die men met lange pagaaïen staande roeit. Schuchter en behoedzaam steken ze een eindje van wal en blijven dan voor de boot op en neer kruisen, maar ondanks ons gewenk komen ze niet naderbij. Een paar prauwtjes, waarin ook vrouwen meeroeien, komen uit een andere richting opduiken. Zoo dicht mogelijk langs den oever sluipend, reppen ze zich wat ze kunnen en verdwijnen gezwind in de kreek als opgejaagd wild. Een gunsti-

gen indruk hadden we beslist niet gemaakt en we wilden dat voorloopig ook verder maar niet probeeren.

Wijl we hier toch terug zouden komen, werd besloten door te stoomen. Ten afscheidsgroet raasde de stoomfluit haar zwaar gebrom uit, dat daverend echode langs de oevers. Zoo'n forsch *daag!* was dezen snuiters blijkbaar nog nooit toegeroepen. Ze tuimelden en buitelden over en door elkaar en holden en rolden de wildernis in. In één adem had de stoomfluit heel de landingsplaats schoon geblazen.

We stoomden verder, uitzierende langs de lage oevers naar aanwijzingen, die duiden op de aanwezigheid van menschen.

Een stad zonder menschen.

Eindelijk tegen den avond zien we een complex van een dertigtal hutten. Vlak voor dit dorp gaan we ten anker, maar van menschen geen spoor; geen lichtje dat ons vriendelijk tegenblinkt, zelfs niet het gehuil van een kamponghond; alles hopeloos eenzaam en verlaten.

Den volgenden morgen gaan we aan wal, om dit geheimzinnige dorp zonder bewoners nader in oogenschouw te nemen. Hier evenals aan de andere rivieren, die we nog zouden bezoeken, zijn de hutten op palen gebouwd, doch zeer uiteenlopend van hoogte. Sommige verheffen zich nauwelijks een meter boven den grond, andere twee of drie meter en sommige lieden zelfs hebben zich metterwoon genesteld in de kruin van een hoogen boom. Zeer waarschijnlijk zijn deze hooge kraaiennesten als uitkijkposten bedoeld, om zich tegen een onverhoedschen aanval van vijanden te vrijwaren. Van een stevig geraamte is bij deze primitieve luchtkrabbertjes geen sprake. Het onderstel gelijkt een woud van palen en staken en vormen een of meer afgeknotte boomstammen den ruggegraat die aan heel het wankel getimmerte wat stevigheid bijzet. De lage bewandingen evenals het dak zijn van atap; de vloer, van op dwarsliggers vastgebonden stokken of bamboelatten, is bedekt met de schors van den kajoe-poetih-boom (eucalyptus).

Al die huizen waren leeg, maar uit alles viel toch op te maken, dat ze nog kort geleden bewoond waren. Versche menschen sporen waren echter niet te ontdekken; de veronderstelling, dat de bewoners voor onze komst op de vlucht geslagen waren, was dus ook uitgesloten. Het is echter in de binnenlanden van Zuid N. Guinea een heel gewoon verschijnsel zoo'n geheel verlaten dorp aan te treffen. De meeste stammen daar zijn nog zwervers. In hun uitgestrekt land zijn sommige plekken meer geschikt voor den landbouw, andere voor de vischvangst of voor de jacht. Ze

bouwen op deze plekken een dorp en vestigen er zich tijdelijk wanneer ze zich meer bijzonder op een of andere dezer bezigheden toeleggen. Soms wordt de verhuizing ook beïnvloed door de grondgesteldheid, die van den drogen tijd tot den regentijd zeer veel veranderen kan: een schilderachtig landschap in den eenen kan een uitgestrekt meer zijn in den anderen moesson. — Om welke reden dan ook, hier was op 't oogenblik niemand thuis en vielen er geen zaken te doen. We stoomden dus door tot op de plaats, waar de Wildeman-rivier in de Eilanden-rivier uitmondt.

De Wildeman-rivier. Krijgertje spelen.

De Wildeman-rivier is ook nog een flinke stroom, maar wijl daar nog geen peilingen gedaan zijn, durfde *De Zwaan* er zich niet op te wagen en moesten we ons tot een paar uitstapjes per motorboot bepalen.

Reeds vlak bij de monding vonden we ook hier weer eenige verlaten hutten; een paar zelfs als nesten tusschen de takken van zeer hoge boomen, \pm 12 M. boven den grond. Een laddertje van lianen voerde naar die luchtige verblijven. Voor uitkijktoren ten gerieve van toeristen zullen ze wel niet bedoeld zijn en daarom bleven wij met een wantrouwigen blik op het laddertje, maar liever beneden.

Verderop achterhaalden we een kano met vier personen bemand. Ze bleken echter op nadere kennismaking niets gesteld: het vreemde en onbekende boezemt den natuurmensch altijd wantrouwen in en dan zoekt hij uit den weg te komen. Eindelijk, toen we steeds naderbij kwamen, lieten ze zich paaïen, staakten de nuttelooze vlucht en praaiden bij. Op den duur konden ze het toch tegen den motor niet volhouden. Op korten afstand echter is er geen sprake van, om met een motorboot zoo'n kano in te halen. Staande in hun ranke, slanke vaartuigjes, stuwen de inboorlingen ze met hun lange pagaaïen als een vliegend visch over 't watervlak. Met de regelmaat van een mekaniëkje gaan de riemen op en neer en knikken de mannetjes voorover en staan weer recht en ze voelen zich op die wankale dobbers even vrij en zeker als de beste sportman op zijn fiets.

Zeer aanminnig zagen onze nieuwe kennissen, twee mannen en twee vrouwen, er niet uit. De mode krijgt hier nog geen kans om grillen uit te kuren. De huid is in al deze gewesten het kostuum, dat hier en daar een weinig gegarneerd wordt. Zoo droegen deze lui in de neusvleugels of door 't neusschot lange ijle pennen. Het deed denken aan breinaalden, waarvan ze dan toch blijkbaar de gebruiksaanwijzing verloren hadden; het bleken echter sago-bladnerven te zijn.

Na ze door een paar geschenkjes een beetje op hun gemak gesteld te hebben, probeeren we hen door teekens aan 't verstand te brengen; dat ze ons naar hun dorp zouden begeleiden. Of ze ons snapten of niet, wil ik kwijt zijn, maar ze brachten ons bij een enge kreek, waar ze met hun rank schuitje in glipten, doch waar onze logge motor ze onmogelijk volgen kon. Maar zij keken niet meer naar ons om. . . .

Op een paar uur varens van de monding troffen we een zijtak, dien we opvoeren.

Vrij spoedig ontmoeten we weer een paar prauwtjes, die zich echter ijlings uit de voeten maken. Langs beide oevers zien we talrijke pijpjes en kreekjes, waaruit hier en daar een kano te voorschijn komt piepen, doch weer even gezwind terugschiet, zoodra hij onraad ducht en dat bleken wij ook te zijn ondanks al onze goede bedoelingen. En toch behoort de Eilanden-rivier met haar zijtakken nog tot het gebied der paradijsvogeljacht. Ze hebben dus nog vrij geregeld aanraking met vreemdelingen gehad; al waren die ook lang niet altijd even hartelijk! Als ge vraagt: waarom niet? — dan komt de geschiedenis van den pot en den ketel.

Lachen met de beenen.

Eindelijk op een ietwat hoogere plaats langs den oever troffen we een aantal lui te samen. Daar werd gestopt en weldra doken nog verschillende kano's op uit de naburige kreekjes. Ondanks ons aanhoudend gefleem van *Savijo! Savijo!* dat in hun taaltje „vriend” moest beteekenen, bleven ze erg schuw en op een afstand, om bij de minste verdachte beweging onzerzijds als b.v. het richten van een fotolens, in het kreupelhout weg te springen. Maar toch kwamen ze weer spoedig zenuwachtig schuifelend en schoorvoetend terug, aangelokt door de bijlen en messen, die we voor hun begeerige oogen lieten schitteren. Om hun eigen vrees te bedriegen, deden ze overmoedig, net als de jongen, die fluit in 't donker. Ze stieten hooge schrille keelgeluiden uit: *hib! hib! hib!* lachten stuipachtig en flapperden daarbij op oerksomme manier krampachtig met de beenen. Deze eigenaardige gevoelsuiting namen we ook elders nog herhaaldelijk waar, zoodat ze onder ons alras bekend was als „kwispelstaarten of lachen met de beenen”.

Ze dachten zeker, dat wij ook op paradijsvogeljacht waren. Door hun geroep bootsten ze het geluid dier vogels na of het geklapwiek, door met de vlakke hand onder den oksel te klappen. Maar al hadden we blijkbaar veel schik in elkaar, het onderhoud vlotte niet. Deze lui trouwens, net

als hun buren van de Mapi-rivier hebben nooit voor erg vriendelijk te boek gestaan maar wel als de meest beruchte koppensnellers. Kort na dezen tocht kwam te Merauke het bericht binnen, dat in 't gebied tusschen de Mapi- en de Wildeman-rivier zes paradijsvogeljagers vermoord waren. En wij hebben niet eens woorden samen gehad, zoodat we al heel tevreden mogen zijn. De mode had ook hier nog weinig te vertellen, maar grillig blijft die overal. Zoo zagen we er velen hier met als eigenaardigen tooi een stuk van den vliezigen vlerk van den vliegende hond of de vleermuis om 't voorhoofd gespannen. En dat in 't land waar de paradijsvogel woont! Overigens doen de binnenlanders in 't algemeen heel veel minder aan opschik dan de Marindineezen langs de kust. Ze maken daardoor een kalen en armtierigen indruk en als ze dan daarenboven nog met huidziekten behept zijn, zooals met heel velen het geval is, dan zien ze er heel weinig aantrekkelijk uit.

De Vriendschaps-rivier.

Den volgenden dag stoomden we een eind de Vriendschaps-rivier op. Die naam reeds deed betere verwachtingen koesteren. Het viel tegen. Wel vonden we langs den oever een groot dorp, maar weer heelemaal verlaten. Het is niet prettig, als de menschen „niet thuis” geven, als ge er zoo ver voor komt!

Met de motorboot voeren we nog een mooie zijkreek op. Ook daar troffen we bij een vertakking een paar noodhutjes, doch overigens geen spoor van menschen. Maar des te meer vliegende honden en jaarvogels of neushoornvogels, die opgeschrikt door 't vreemde geluid van den tuffenden motor bij heele zwermen zich van de boomen lieten vallen en met loomen zoemenden wiekslag rondfladderden. En niettemin was het een heerlijk tochtje. De waterkil zag er uit als een spiegelende straat geplaveid met slingerende slierten van zilver en git. In wijdsche bochten kronkelde ze voort tusschen hooge ondoordringbare wanden van een uitbundig weelderigen groei van onkruid, heesters, slingerplanten en boomen, overhellend en afhankelijk tot in het water, waarin ze star en droomerig hun evenbeeld bestaarden. En langs zulke geheimzinnige banen voerde ons de ronkende motor met stomme voortvarendheid en hijgende gejaagdheid dit raadselachtige land in, geen schroom kennend voor 't geheimzinnige. Bij elken kronkel speurden de kijkers de nieuwe verre verschieten langs, hunkerend naar het onverwachte dat maar niet komen wilde. Niets dan af en toe de schreeuw van een opgeschrikten vogel of de plons van een in haar rustig dorado gestoorde krokodil, die log te water gleeed.

Terug van de Eilanden-rivier. Niet op kennismaking gesteld.

's Anderendaags stoomden we op, en bij de monding der Eilanden-rivier troffen we weer onze kennissen, die we op de heenreis al even begroet hadden. We trokken ons gezicht alvast in de Zondagsche plooi, in de hoop van wat meer toeschietelijkheid van hun kant.

De belangstelling was er in elk geval beslist op vooruit gegaan. Ook van den verren overkant kwamen enkele prauwtjes aanstevenen. We kregen echter geen voeling; de stemming geleek op twee polen, die elkaar aantrekken en afstooten. Wel was er druk beweeg aan den oever. Een oude heer, die steeds zoo'n beetje op den voorgrond trad, gooide een wolk kalk in onze richting de lucht in, blijkbaar om de booze invloeden, die men van ons vreesde af te poeieren. Veel vertrouwen scheen hij zelf in zijn afweermiddel niet te hebben, want de toenadering vond er weinig baat bij. Wel wuifden sommigen druk met hun lange pagaaien; maar zwaaien met een lang eind hout is zoo'n dubbelzinnig teeken, als men den code niet precies kent. . . . Eindelijk verstoutten er zich een paar om met een kano naderbij te komen, heel langzaam en voorzichtig; heftig schetterend tegen elkaar en de vinnige oogjes onafgebroken spiedend langs de boot. Van boord uit diende een blinkend handbijltje als onweerstaanbaar aantrekkingspunt. De voorman zag men er met heel zijn wezen naar staan snakken, maar hij sprong en drentelde er blaffend omheen, net als de hond, die aast bij 't kattenbordje, waar poes nog aan bezig is. Eindelijk trillend van zenuwachtigheid over heel zijn leden, griste hij 't uit de reikende hand in ruil voor een mooie \pm 3 M. lange pagaai met een dikken bos casuarisveeren versierd; hij kon dus ook nog als luiwagen dienst doen. Doch eer we tijd hadden voor deze huishoudelijke bespiegelingen, was onze man al vol spurt naar den wal terug, waar zijn vreemde buit de algemeene bewondering en begeerte wekte.

We lagen zoo dicht langs den oever gemeerd, dat we door onze kijkers daar alles gemakkelijk konden waarnemen. Het lokmiddel miste zijn uitwerking niet en weldra kwamen eenige anderen nu al een beetje stoutmoediger langs zij, om pijlen, lansen en pagaaien aan te bieden. Onderwijl had een onzer den gelukkigen inval gehad, om een paar lapjes rood katoen voor den dag te halen. Daar waren ze misschien nog feller op, dan op messen en bijlen. We meenden nu het ware lokaas voor goed ontdekt te hebben, te meer, wijl ze met kleine reepjes al overgelukkig waren. Doch dat bleek alras bij andere kennismakingen een bizondere liefhebberij van deze lui te zijn; elders keek men er niet naar om. Doch ook hier slaagden we er niet in, zelfs met roode lapjes, bepaald vriendelijke be-

trekkingen aan te knopen: de lui bleven schuchter en schuw en het schaamrood steeg naar ons eerlijk gezicht, dat niet het minste vertrouwen wekte. Of was een eerlijk gezicht hier misschien ook nog een vreemd en onbekend artikel? . . .

Netjes aan de deur gezet.

In den namiddag trokken we zelf de stoute schoenen aan en begaven ons aan wal. Erg welkom waren we blijkbaar niet. Opgewonden liepen de lui af en aan, schreeuwden en tierden, dansten en sprongen, om al hun zeer gemengde gevoelens tot uiting te brengen. Schichtige gebaren spartelend met handen en voeten, hadden ze honderd uit te beweren zoowel tegen ons als tegen elkaar. En wij zwaaiden met bijlen, messen en roode lapjes en ofschoon we overigens niet veel beweerden, kregen we toch gelijk en drongen langzaam vooruit tegen de springende en tierende menigte in.

We vermoedden, dat hun dorp iets verder op langs de kreek moest liggen. Daar wilden we heen. We stuwden dus langzaam-aan de lui voor ons uit het voetpad op, dat niet anders was, dan een slootje van tot pap getrappelde modder. Ter afwering van slechte invloeden, die van ons konden uitgaan, had men ijlings overal op het voetpad kalk gestrooid. Voetje voor voetje, trekkebeenend door de ziepende zuigende brij, ging het voorwaarts, steeds de woeste bende voor ons uit stoerberend, happig naar roode lapjes en glinsterende messen, doch tevens luidruchtig protesteerend, dat we op verboden terrein kwamen.

Eindelijk bij een bocht van de kreek was een hogere open plek en daar lag het dorp: de huizen op palen, doch vrij laag bij den grond. Daar waren meer dan honderd mannen bij elkaar, doch geen enkele vrouw of kind was er te bespeuren: een duidelijk bewijs, dat men de vreemde indringers niet vertrouwde; die waren reeds in veiligheid gebracht voor alle gebeurtenis. Dat wij te hunnen opzichte volkomen dezelfde gevoelens koesterden, bewezen de drie gewapende mannetjes, die we bij ons hadden.

Ook hier bij de lui weinig opschik. Enkel en droegen om het voorhoofd een band van opossum-bont met grijze vruchtpitjes omzoomd. Velen hadden met dezelfde pitjes hun korte haartresjes versierd; sommigen ook droegen een gordel van gevlochten bladvezels en zag men verder eenige halssnoeren van hondentanden of armbanden van varkensslagtanden. Algemeen in zwang, maar weinig aantrekkelijk was het pakje van *kaskado* of schilferige huiduitslag waarin de meesten rondliepen.

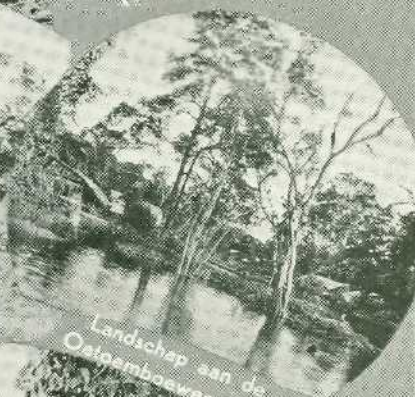
In 't land der groote rivieren

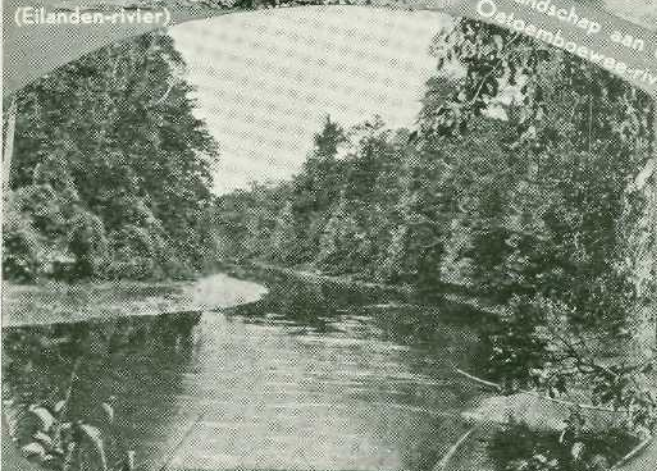
Een huis op X-heeren
(Wildeman-rivier)

Verboden toegang
(Eilanden-rivier)

Landschap aan de
Ostoemboewes-rivier

In den spiegelenden doolhof (Kreek der Lorentz-rivier)

Wij trachten al zoo kalm en gemoedelijk mogelijk te blijven, maar het was vermakelijk om te zien, hoe de menschen in koortsachtige spanning bleven als graaiende musschen, bang en opdringerig tegelijk. Een paar onzer hadden plaats genomen op een oude op haar kant liggende kano. Ze waren al spoedig door een troep begeerige belangstellenden omringd. Plotseling onder de overbelasting kraakt de prauw en alles buitelt en tuimelt dooreen, alsof een granaat in hun midden gesprongen ware.

Voor degenen, die zoo graag hoog opgeven van de deugden van natuurmenschen, als b.v. hun eerlijkheid en oprechtheid, wil ik even releveeren, dat deze een heel eind uit den aard geslagen zijn en is 't dus te begrijpen, dat ons eerlijk gezicht bij hen ook geen opgeld deed. Ze gapten en gristen wat ze konden, hetgeen vooral bij een eerste kennismaking niet erg netjes staat. Een had al mijn tabaksdoos uit mijn zak te pakken, maar ik merkte het nog bijtijds, om hem een tik op zijn lange vingers te geven. Een ander had het in een onbewaakt oogenblik op mijn horloge voorzien, maar dat lag gelukkig aan den ketting. Onder ons gezelschap hadden we ook een ethnograaf. Zijn zakken puilden uit van allerlei snorrepijperij om ethnographica te ruilen. Hij verheugde zich in bijzonder veel belangstelling en op een boomstronk zat hij naarstig woordjes op te teekenen. Doch terwijl sommigen hem wijs maakten, hoe zij de begrippen: mond, neus, oog, enz. in hun taaltje verklanken, hadden anderen onderwijl de zakken van den doktor even leeg geplunderd. Best mogelijk natuurlijk, dat het de tolbeambten der plaats waren, die wat smokkelwaar aanhaalden. . . . Deze taalles ging overigens nog niet zoo heel vlot, want wederzijds verstond men geen woord van elkanders taal. Op de aanwijzing van oor, oog, neus, enz. volgde geredelijk een antwoord. Bij mond ook nog, maar toen werd het toch meer ingewikkeld, want tezelfder plaats had men ook nog tong en tanden en de weetgierigheid van den leerling was groot. Na het woord voor mond opgeteekend te hebben, wilde hij weten, hoe zij tanden noemden, doch wees daarvoor weer op dezelfde plaats en kreeg onverbiddelijk telkens, ondanks zijn protest, weer denzelfden klank te hooren, dien hij al voor mond genoteerd had. Een belangstellende bracht uitkomst, greep zijn valsch gebit uit den mond en hield den vertolkers een heele rij fraaie blinkende tanden onder den neus. Het effect was verbluffend. Meteen stoof de heele school uit elkaar. Iemand, die zóó zijn tanden uit den mond greep, moest beslist wel een groot toovenaar zijn! . . .

Gaarne hadden we 't dorp nog eens verder in oogenschouw genomen, maar daartegen verzetten de lui zich volstrekt onder dreigend geroep van *karoe! karoe!*, dat waarschijnlijk zoo iets als „verboden toegang” moet verbeelden. Verder gaan mochten we niet; zelfs de hutten in onze

nabijheid mochten we niet naderen. Met geweld doorzetten had geen zin. Behalve dat dit allicht tot onaangenaamheden zou geleid hebben, ware dan toch alles gevlucht. We werden als *undesirables* of ongewenschte elementen beschouwd en keerden dus maar gelaten naar boord terug.

In zijn boek: „Dämonen und Wilde von Neu Guinea”, waarin men zeer veel rare dingen kan vinden, schijnt Dr. P. Wirz te willen insinueeren, dat de leider van den tocht, de heer Wenting, alleen omdat er missionarissen bij tegenwoordig waren, naliet met geweld door te zetten, waarvan beslist bloedvergieten het gevolg geweest zou zijn. Dat de oud-militair bij dien aftocht wel even in minder parlementaire taal zijn gemoed gelucht heeft, kan men zich voorstellen! Doch de heer Wenting was een man te rechtschapen en met te veel hart voor de inboorlingen, om zich tot een zoo onbeleidvol en woest optreden te laten verleiden. Ik acht hem dan ook te hoog, om de verdenking van dezen blaam op zijn nagedachtenis te laten kleven.

De Oetoemboewerivier.

We stoomden verder en den 3en Juli 's avonds lieten we 't anker vallen voor een groot dorp aan de monding der Oetoemboewe-rivier. Ook daar vervolgde ons het noodlot en scheen weer alles verlaten. Doch den volgenden morgen kwamen, blijkbaar van een achterbuurtje, enkele kano's uit de kreek, waaraan het dorp gelegen was, te voorschijn. Ze staken zelfs gunstig af bij dat onhebbelijke volkje, dat we pas geïnterviewd hadden. Ze waren heelemaal niet eenkennig en kwamen al spoedig langs boord om ons „goeden morgen” te wenschen en te ruilen. En toch dringen de vogeljagers tot deze rivier niet door, zoodat ze veel minder met vreemden in aanraking komen. Of misschien juist daarom? . . .

Behalve een paar verkenningsexpedities zijn hier nog geen blanken verschenen. Geheel deze uitgestrekte gewesten behooren ook nog slechts enkel bij name tot het Nederlandsch gebied. De invloedssfeer van 't Bestuur strekt zich nog niet verder uit dan de Digoel-rivier. Van eenig verkeer is ook nog geen sprake en het is dus maar bij heel hooge uitzondering, dat deze menschen met de buitenwereld in aanraking komen. Dat ze dan met zeer gemengde gevoelens voor zoo'n buitengewone gebeurtenis staan, is alleszins begrijpelijk.

We voeren de Oetoemboewe een vijftig mijl ver op en ankerden daar voor een anderen kampong. Reeds eer we dien kampong bereikten, hadden we verschillende prauwtjes ingehaald. We wenkten ze ons te volgen, vooral toen we den kampong in 't zicht kregen, waar we besloten te

pleisteren. Ze lieten zich niet manen en gaven vol spurt, maar *De Zwaan*, die een tien mijls vaartje had, konden ze toch niet bijhouden. Maar geleidelijk aan kwamen ze toch allemaal opdagen.

Met gemengde gevoelens.

Wij gingen in afwachting even aan wal, om de merkwaardigheden der plaats te bezichtigen. De eenige merkwaardigheid, waar echter voor ons het nieuwe al lang af was, was ook hier weer een dorp te vinden zonder bewoners. Uit de kreek waaraan het dorp gelegen is en die waarschijnlijk den verbindingsweg vormt naar hogere achteruit gelegen ruggen kwamen later verschillende kano's opdagen. Ook meerdere der kano's, die we op de rivier ontmoet hadden en nu aankwamen, schenen hier thuis te hooren. Die belangstelling onzerzijds voor hun dorp scheen hun echter niets te bevallen. Ze beweerden op luidruchtigen toon heel wat. Tot al deze lui schijnt het vermoeden nog niet doorgedrongen te zijn, dat er op de wereld nog andere talen bestaan, dan hun eigen liefelijk gekweel! Daar hadden wij niet van terug, maar de gebaren, waarmee ze hunne ontboezemingen onderstreepten, maakten ons de bedoeling niettemin heel duidelijk.

Ondanks al dit manhaftig vertoon hielden ze zich op eerbiedigen afstand, ook al trachtten wij onze vriendelijke bedoelingen duidelijk te maken, door onze wijsvingers stevig in elkaar te haken als schakels van hechte vriendschap. Elders hadden ze dat gebaar terstond begrepen en nagedaan, al was daarom de hartelijkheid toch niet navenant, maar hier schenen ze zelfs deze wereldtaal nog niet te verstaan. We staken onze open handpalmen vooruit, zooals de kustlui doen, om hunne openhartigheid en goede trouw toe te lichten; ze bleven even weinig toeschietelijk.

Toen we echter aan boord terug waren, werden ze plotseling handelbaarder. Ze gaven ons dus duidelijk te kennen, dat ze verkozen, dat ieder op zijn eigen terrein bleef. Een groot aantal kano's met mannen, vrouwen en kinderen bemand kwam om de valreep samengeschoold, terwijl nog andere voortdurend af en aan voeren naar de kreek, om ruilartikelen aan te brengen. Het geleet weldra één vlot van uitgeholde boomstammen, waarop al die woeste kerels stonden te schreeuwen, te tieren, te gebaren en te trappelen, hunkerend naar ijzer, als uitgehongerde dieren naar aas. Dat hadden ze waarschijnlijk bij 't bezoek der vroegere verkenners leeren waardeeren en verkiezen boven hun onbeholpen kap- en snijgereedschap van steen, schelpen of bamboespaantjes. En nieuwe aanvoer was er sedert niet geweest. Van alles sleepten ze aan om een mes of een bijl te kunnen

bemachtigen. Zelfs twee kinderen werden ons voor een bijl te koop aangeboden. Dat dit ruilartikel niet in trek was, moest hun wel boven den kroeskop gaan: kinderen en koppen zijn toch het kostbaarste, wat je op een sneltocht buit kunt maken!

Ook deze lui deden zeer weinig aan opschik en de mode had er nog niet eens het stadium van 't vijgenblad bereikt. Sommige vrouwen droegen een soort waaijer van kleurige papagaaienvieren, die plat op het hoofd lag uitgespreid en bij elke beweging heel bevallig wipperde. Evenals men dat o.a. bij de Digoelers aantreft, was bij 't jonge volkje het haar met een bamboespaantje als scheermes tot een calotje bijgeschoren en dat haar zag er bij velen opvallend blond uit, zooals men dat langs de kust ook wel sporadisch aantreft. Ook viel de zeer uiteenloopende huidskleur op: van bijna negerzwart tot ziekelijk blank, (we troffen trouwens ook een albino aan) en daartusschen alle tinten en schakeeringen, ook een zeer onwezenlijke rossige kleur, die men elders op Z. N. Guinea ook wel aantreft, doch die ik elders nergens zag.

Eindelijk bulderde de stoomfluit haar welbegrepen afscheidsgroet. In een oogwenk zat alles veilig aan den wal verbaasd het wegdrijvend vreemde gevaarte na te staren of elkander onder levendige gebaren de indrukken en gemoedsaandoeningen mee te deelen van dezen veelbewogen dag, die opeens zoo'n geweldige kink sloeg in den sleur van hun eentonig boschleven.

Weer pleisterden we bij 't verlaten dorp aan de monding. We gingen met de motorboot aan wal en stoomden de kreek op, die aan beide kanten bezet was met talrijke hutten, waaronder zeer groote en sommige van zeer eigenaardig model. De achterste helft van het dak was n.l. recht toe door getrokken, zonder breking bij den nok, over de geheele breedte der hut en aan 't uiteinde door een rechtstaanden wand van atap ondersteund. Aan den binnenkant der hut liep het dak over de geheele lengte gewoon door, zoodat men op het dak een groote driehoekige ruimte vond. Welke de bestemming of het doel daarvan kon zijn, bleef ons een raadsel; waarschijnlijk een soort bergplaats.

Benauwende oogenblikken.

We voeren de kreek nog een eind verder op, doch het vaarwater bleek niet erg veilig wegens daarin verdoken boomstronken en het water onzer stroomen en zelfs van de zee heet alleen water, omdat het nat is; het lijkt echter veel meer op karnemelk met stroop, of zeepsop met zijn goor vaalbruine of grijs-grauwe kleur, die niets verraadt van 't geen zich onder de

kil schuilhoudt. Weldra werd de weg ons trouwens heelemaal versperd door een stam, die als een slagboom dwars over de kreek heen gevallen was en waar wel kano's maar niet onze motor onderdoor kon slippen. We zagen daar nog juist een man met zijn schuitje uit een zijkreekje te voorschijn komen en zich ijlings uit de voeten maken. Er zat dus volk en we waren nu meteen aangemeld; we hadden dus maar af te wachten hoe de ontvangst wezen zou. Ze zouden natuurlijk wel naar 't dorp komen en daar zouden wij dan intusschen maar vast wat gaan rondneuzen. Doch opeens zaten we met ons vaartuig potvast op een boomstam. Dat is midden in een modderkreek een erg onbeholpen positie! We hebben ons allemaal in 't zweet en de smurrie getobd, maar kwamen geen steek verder. Een zeeman op een paard is een gruwel in Gods oog, zegt het spreekwoord; maar een schip te paard op een boomstam niet minder! En we kregen haast, toen we in de verte eenige kano's zagen opschieten met een troep woest tierende en armzwaaiende wilden! Om die te woord te staan hadden we liever onze vrijheid van beweging terug, te meer wijl we daar buiten 't zicht van de boot zaten en geen enkel geweer bij ons hadden, om desnoods wat ontzag in te boezemen door nog grooter lawaai de lucht in te knallen. Welke gevoelens onze tegenleggers bezielde, konden we enkel maar gissen. Erg vertrouwelijk of gemoedelijk zagen die lui er niet uit; ze schreeuwden en gebaarden heftig en druk tegen elkander en tegen ons, schoven wat naderbij, hielden weer in of deinsden terug, al onze bewegingen fel bespiedend, als een hond, die een verdachte prooi belaagt.

Geruststellend was dat alles voor ons niet en we tobden wat we konden, doch de boot zat muurvast en schommelde hoogstens wat treiterend heen en weer. We verplaatsten ons eigen gewicht naar voren, naar achteren, 't was allemaal niets gebaat. Een nieuwe poging werd in 't werk gesteld. Aan weerszijden een matroos op den boom om te heffen bij wijze van dommekracht; al 't vernuftig vrachtje op de voorplecht; de motor met volle kracht voorwaarts en hoera! daar schoven we. Nu voelden we ons weer heel wat mans en wenkten de woeste bende te volgen. Doch die bleef razend en tierend op eerbiedigen afstand. Zelfs voor wildemansgejubel kon men 't vertoon moeilijk aanzien, want hartelijk is over 't algemeen anders. We landden nog even in 't verlaten dorp, om te kennen te geven, dat we zeer op een nadere kennismaking gesteld waren en hun gaarne thuis een bezoek wilden brengen. Doch dit vriendschappelijk gebaar onzerzijds lokte enkel een geweldig getier uit en gezwaai met lans en pagaaien, dat ook door ons duidelijk als een hevig protest begrepen werd. We keerden dus maar gedwee naar boord terug van 't schip, dat nu vlak voor ons lag met nog een flauwe hoop, dat ze misschien nog langs zij

zouden komen, als we hun ijzer en andere begeerenswaardige nieuwigheden voorhielden. Doch ze bleven stug en eenkennig en waagden zich niet verder, dan de monding der kreek, zoodat hier geen aanraking verkregen werd. Ze wilden blijkbaar met die vreemde snoeshanen niets te maken hebben en als een verontwaardigde hond bleven ze op veiligen afstand staan grommen en blaffen. Toen de stoomfluit hun ook een norsch „bonjour” toebromde, stoven ze roetsi foetsi de kreek weer in. In ons dagboek schreven we bij hun naam „ongenietaar”.

Zoo zijn onze manieren.

Wellicht was het een geluk voor ons, dat de voeling met deze lui zich beperkte tot een kennismaking op afstand, vooral terwijl we daar weerloos op een boomstam in de kreek zaten. Later toch hebben ze zich berucht gemaakt als verwoede koppensnellers.

Toen enkele jaren later in de Mimika-streek, een eind verder westelijk langs de kust, missieposten werden opgericht, ondervond men daar herhaaldelijk last van de stroop- en sneltochten dezer zoo weinig toeschietelijke oermenschen. In Juli 1930 verschenen ze daar zelfs met een ontzaglijke vloot kano's met een 600 koppen bemand en elf menschen vielen hun ten slachtoffer. Toen werd door het Bestuur opgetreden en 17 koppensnellers werden gevankelijk naar Kaimana gebracht. Toen deze in 1933 naar hun land zouden worden teruggebracht, werden ze begeleid door een bestuursambtenaar, die zou trachten vriendschappelijke aanraking te krijgen met deze rooverstammen. Door ontaktfvol optreden van een politiemann, die een der gevangenen onverdiend een stevige klap toediende, terwijl men rustig in 't bivak was, kwamen ze allen onverhoeds in verzet, grepen de wapens der rustende politiemannen en doodden drie hunner benevens den bestuursassistent.

Een nieuwe strafexpeditie werd ondernomen. Het Bataviasch Nieuwsblad meldde hiervan: „Van de vijf personen, die betrokken waren bij den overval op de drie politieagenten en den bestuurs-assistent, zijn vier in Toetoemnoewee-kali gevangen genomen. Elf waren reeds gedood bij de vlucht naar den kampong Janas, waar twee van de indertijd verloren karabijnen teruggevonden werden.

Een 30 mijl stroomop de Oetoemboewe is een hevig gevecht geleverd door 30 politiedienaars tegen 700 menscheneters in prauwen. Vele wilden werden gedood.

Aan onze zijde waren geen verliezen.

In totaal werden 103 personen gevangen gemaakt en te Kaukenau opgeborgen.

Tijdens de expeditie werd opgemerkt, dat de poedelnaakte stevige koppensnellers, die de grootte hebben van een Europeaan, hun op denzelfden dag gevallen kameraden . . . opaten!"

Het Bataviasch Nieuwsblad teekent hierbij o.m. aan en zeer terecht: „Het is ongetwijfeld noodig, onwilligen te tuchtigen en dit kan zelfs zeer nuttig wezen ook, maar de pacificatie van Nieuw Guinea kan niet worden bereikt door een aaneengeschakelde reeks van expedities als de onderhavige. Het is geen kunst, om lieden gewapend met pijl en boog, — met een trefkans van binnen 6 meter, — met verdragende karabijnen onschadelijk te maken. Men dient er zich wel rekenschap van te geven, dat deze volksstammen niet het minste begrip hebben omtrent ons gezag.”

Hiermee kunnen wij volkomen instemmen. Er is helaas, en niet op Nieuw Guinea alleen, heel wat bloed vergoten van onbeschaafde inboorlingen, dat door beleidvol optreden had kunnen vermeden worden.

De Lorentz-rivier. Het natuurmonument.

Nu gingen we ons begeven op een soort gewijd gebied, de Lorentz-rivier, het Nieuw Guineesche Natuurmonument. Met den meest verschuldigden eerbiedigen schroom stoomden we een 25 mijl ver de rivier op, die niet meer, maar ook niet minder ongerept was dan heel de rest. Bordjes dat het natuurmonument in de hoede van 't publiek wordt aanbevolen, stonden er niet. Geen nood: voor baldadigheden van anderen dan natuurmenschen is hier voorloopig nog weinig te vreezen! En die menschen passen precies in dit natuurmonument: ook nog heelemaal onvervalschte natuur. Ter aanmoediging van het vreemdelingenverkeer kan ik er echter gerust bijvoegen, dat we ze nergens zoo vertrouwelijk en gemoedelijk aantreffen.

Toen we de rivier een twintig mijl waren opgestoomd, ontmoetten we reeds verschillende kano's. We waren bij fatsoenlijke menschen: ze smeerden 'm niet als kwajongens, die een streek hebben uitgehaald; ze kwamen de boot tegemoet geroeid en boden visch, bananen, sago, honden, leguanen, heel hun hebben en houden te koop aan. Doch we lieten ons door deze verlokkingen niet lijmen, maar wenkten ze om te volgen naar het dorp, dat reeds in de verte opdook. Daar ankerden we voor een groote nederzetting met nog een andere vooruit in 't zicht.

We waren hier blijkbaar in 't middelpunt eener talrijke bevolking. Uit een kreek, enkele kilometers vóór den kampong, kwamen de prauwtjes

bij heele bosjes te voorschijn. Nauwelijks lag de boot stil, of ze hadden ons ingehaald en de ruilhandel begon, levendiger en opgewekter dan ergens te voren. Op een oogenblik telde ik ruim tachtig kano's rondom de boot, terwijl nog vele andere rondzwierven onder den wal en in de kreek. Handel en scheepvaart bloeiden!

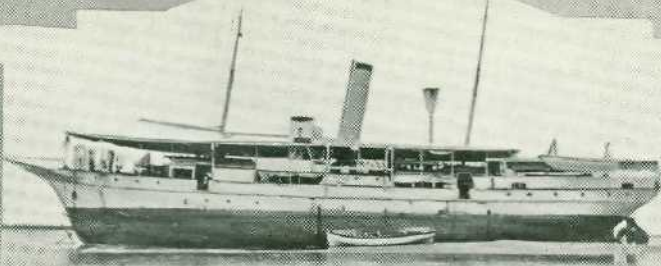
Honger naar ijzer.

Ook hier zat de honger naar ijzer er in. Ze gilden en huilten om ijzer. *Si! si!* klonk het van alle kanten boven 't lawaai uit. Dit *si* is waarschijnlijk een verbastering van 't Maleische *besi*, ijzer, dat ze van vroegere ontdekkingsreizigers gehoord hebben. Als biggen om den spoelingsbak stonden ze te dringen en te schreeuwen om *si! si!* . . . De machinist, overtuigd, dat halve maatregelen hier niet hielpen, bood hun een flinken kluif, n.l. een oud roosterijzer uit de stoomketelvuren. Ze vochten er om als honden om een been. De gelukkige winner wist nog niet, dat ijzer zoo zwaar is. Hij viel met zijn kostbaren last voorover in de kano. Wij dachten, dat hij met die vracht op zijn nek in zijn drijvenden klomp wel om zou kieperen. Geen nood. Het is bewonderenswaardig, hoe die lui met tien, vijftien of meer in zoo'n smalle wankele kano opeengedrongen, het evenwicht weten te houden. En niet alleen dat, maar ze haalden bovendien nog aardige bravourstukjes van balanceerkunst uit, als ze b.v. met een zwaar spartelend varken in de armen elkaar in die smalle kano passeerden, van dit wiegelend, zwalpend plankiertje op de valreep overstapten en hun heftig protesteerenden last naar boven brachten. Dat waren dan ook spannende oogenblikken. Door een gezamenlijk sonoor en gekadanseerd: *job! . . . job! . . . job!*-geroep werd de krachtpatser aangevuurd en een geruststellend bedaard en langgerek: *Awooo!* ondersteunde den zucht van verlichting als het meesterstukje gelukkig voltoerd was.

Het was een jolige gemoedelijke bende. Van schuwheid of achterdocht was hier niets te bespeuren. Ze genoten van al wat ze zagen en kregen en wij genoten mee van hun kinderlijke blijheid, die ze in allerlei grappige geluiden en gebaren tot uiting brachten.

Dit volk schijnt bovendien zeer kunstzinnig te zijn. Keurig besneden bamboekokers, trommen, lanssen, schilden en pagaaïen werden te ruil aangeboden. Vooral echter deze laatste waren sierlijk en smaakvol bewerkt. Ook met hun steenen gereedschappen ruw gebeeldhouwde zielebeeldjes werden in menigte aangebracht. Het scheen wel, dat ze heel hun inboedel uitdroegen om ijzer te bemachtigen en onze boot begon aardig op een heel primitieve inrichting van Oome Jan te gelijken. IJzer, ijzer, bijlen en mes-

Handel en scheepvaart

De Gouvernementsstoomer
„De Zwaan“

Op de
Oetoamboewee-rivier

Op de
Oetoamboewee-rivier

Op de Lorentz-rivier

Op de Lorentz-rivier

Handel en scheepvaart bloeien!

sen: voor niets anders hadden ze oog; al het overige liet hen koud en onverschillig. Naar tabak taalden ze niet, die scheen hun nog onbekend. Met een sigaret, die ik aan een hunner gaf, wist hij geen raad. Ik gaf er hem een doosje lucifers bij en deed hem de kunstgrepen voor. Na aan alle zijden ijverig langs het doosje gekrast te hebben, had hij eindelijk den goeden kant te pakken. Daar pakte het stokje vlam: even schrok hij op en zijn gezicht glunderde van verbaasde opgetogenheid en zijn beenen en heel zijn wezen lachten mee van plezier. Maar meteen blies een nijldige windstoot het vlammetje uit. Geen nood: hij had den kneep nu te pakken en vol blijde hoop begon hij weer met hetzelfde houtje over het doosje te krabben. . . .

Met tabak, de meest gewilde pasmunt bij de meeste primitieve volken, konden we deze menschen dus niet plezieren. En wat opmerkelijk is: nergens in al deze gewesten zagen we de lui betel kauwen, terwijl hun soortgenooten langs de kust daarin beslist een wereld-record slaan: die worden met de betelpruim geboren en begraven.

Zelfs voor dekens, waar ze langs de kust en elders in 't binnenland zoo fel op zijn, voelden zij niets. Een paar, die er een ten geschenke kregen, wyl ze dan toch niet koopkrachtig bleken, smeten ze achteloos in de kano neer, terwijl hun oogen aldoor maar spiedden en hunkerden naar ijzer. *Si! si!* ijzer moest het wezen en anders niets. Blijkbaar niet meer wetend, wat ze zouden aanslepen, om het zoo vurig begeerde te vermeesteren, kwamen ze zelfs heele risten doodskoppen (wellicht gesnelde koppen) in ruil voor een bijl aanbieden. Ja, als dat zelfs niet trok, dan wisten ze 't ook niet meer. Dat schenen ze niet te snappen. Wel hadden ze inmiddels nog een zwaren ijzeren haak uit een der takels gegapt. Dat ding hing hen daar ook zoo verleidelijk te tergen, dat deze pekelzonde den algemeenen goeden indruk, dien ze gemaakt hadden, niet kon bederven.

Gemoedelijk en vertrouwelijk waren ze hier wel en de stoomfluit, de groote boeman voor alle anderen, vonden zij wät leuk. Als dat zware brommend gezoem langs hun zenuwen zinderde, gierden en joelden ze en lachten met hun beenen en heel hun wezen en kwispelstaartten over 't heele lijf. 't Was stellig de loiligste fanfare, die ze ooit gehoord hadden en dat goedkoope genot werd hun mildelijk gegund.

Flink en stevig gebouwd zagen deze lui er uit; hetgeen ook in 't algemeen gezegd kan worden van de overige stammen, die wij ontmoetten, behalve van die der Wildeman-rivier.

Ook hier zagen we weer weinig opschik: bij de vrouwen heelemaal geen. De mannen hadden het hoofdhaar langs de randen weggeschoren en op en rond de kruin tot kleine tresjes saamgevlochten. Enkelen droegen een

muts van vezels gevlochten en met een rand van grijze vruchtenpitjes afgezet en met franjes van casuarisveeren versierd. Ook zagen we armbanden (om den bovenarm gedragen) van rotan gevlochten en bezet met een dichten krans van tresjes menschenhaar of casuarisveeren. De rugzakken, die bij al deze lui in zwang schijnen te zijn (langs de kust worden die zakken of korfjes, die broek- en jaszakken moeten vervangen, aan een bandje over den schouder gedragen) waren hier fraai met groote witte en gele veeren versierd. Een paar vrouwen droegen ook den reeds vermelden waaivormigen hoofdtooi van papagaaienveeren. Terwijl dolken en steekmessen, uit den knook van een casuarispoot, in al deze streken gemeen zijn, zagen we er hier ook, die gemaakt waren uit het kakebeen eener krokodil. Het was zoodanig bijgewerkt, dat een voortand de stevige scherpe punt van het wapen vormde.

Tatoeëring kwam bij geen dezer stammen voor; ook niet die met scarificatie of inkerving, de eenige, die langs de kust bekend is en op jonge vrouwen rijkelijk wordt toegepast.

Te spoedig was de beschikbare tijd verstreken en moest de terugreis worden aanvaard. Slechts zeer oppervlakkig was uit den aard der zaak onze kennismaking met deze oermenschen; doch wellicht zullen ook deze weinige gegevens uit het groote nog zoo geheimzinnige eiland door velen met belangstelling vernomen worden.

Bovendien, bij zoo'n vluchtige aanraking ziet men alleen, laat ik zeggen, het leuke van 't geval. Wie vermoedt, welke gore toestanden en maatschappelijke kankers bij een eenigszins diepgaand onderzoek aan den dag zouden komen? Een paar tipjes van den sluier, die dat allemaal bedekt werden zoo terloops even opgelicht en laten wel vermoeden, dat de natuurstaat dezer menschen ook niet precies een paradijsachtige is, al zijn de paradijsvogels er ook heen verdwaald.

MOOI ZUID NIEUW GUINEA.

Rijk aan natuurschoon is Zuid N. Guinea niet; zeker de kuststrook niet. We zien hier maar zeer spaarzaam even een glimlach spelen over 't vlak uitgestreken aanschijn der aarde: *dove sorridere vole il creato*.

Men waardeert ze te beter en een lieflijk lachend landschap als een foto *Brug over de Welbarivier* ons vertoont, brengt ons reeds in verrukking. 't Is de sober, maar smaakvol versierde scheede, waarin het schitterende krislemmer vlamt van een der vele riviertjes, die in samenwerking met grootere stroomen, den eenigen verkeersweg, het zeestrand afsnijden.

Hier hebben echter de Kaja-kaja's door middel van een zeer primitieve brug de natuur reeds leeren overheerschen. Het gegeven is dus wel zeer eenvoudig. Doch wanneer de hemel, bij rijzende of zinkende zon, vol staat van glanzen en kleuren, kan hij over dit eenvoudige landschap een leven, een wijding en stemming brengen, die door geen penseel, laat staan door een lens zijn weer te geven; doch die zich weerspiegelen in de ziel en haar doen juichen in opgetogen begeestering.

Een Moer-dijk-brug.

Het volgend tafereeltje behoort gezien te worden, zooals wij het ook zagen, op een miezerigen, mistigen regendag. Wat het voorstelt, is misschien niet eens zoo terstond duidelijk. Het is eveneens een Kaja-kaja-brug, maar in geheel anderen, n.l. zuiver Marindineeschen stijl. De vorige is reeds een bescheiden proeve der ontluikende beschaving. Een oorspronkelijke Kaja-kaja-brug bestaat uit een paar in den grond gewielde palen, voorzien van mikken, waarin een boom ligt. Is de te overspannen gaping groot, dan maakt men meerdere dezer toestellen achter elkaar. Om zich veilig over deze bruggen te bewegen, is eenige ervaring in sprietlopen vereischte! De Kaja-kaja's met hun eenige grijpsteenen, zijn daar meester in.

Doch niet alleen over kreken, sloten en beken, ook door moerassen moeten soms bruggen gelegd worden, n.l. wanneer de ondergrond niet vast genoeg is, om die gewoon door te waden. De hier voorgestelde brug is er zoo een: ze is ongeveer 3 K.M. lang en verbindt het dorp *Aweïma* aan de kust met het achter 't moeras gelegen tuin- en klapperland. Dus

echt wat je zoudt kunnen noemen een moer-dijk-brug! — Alleen een beetje anders dan de onder dien naam meer bekende: hier meer moer, daar meer dijk. —

Voorbij de Wamal-rivier houdt de duinvorming op, al bestaat het strand nog hoofdzakelijk uit zand, waarover hier en daar uitgestrekte modderplaten liggen uitgespreid. Op sommige plaatsen is de ondergrond hard en gaaf en met een dun leemlaagje overdekt. Het is gemakkelijk om te zien, hoe op die glibberige vlakken de jeugd even lustig glijbaantje speelt, als wij op onze gladde sneeuw- en ijsbanen. Glijbanen en nog wel natuurlijke glijbanen, dat is toch alweer iets, waar je in den Oost zoo maar niet tegenaan loopt! Maar dat hebben wij!

Aweïma ligt op een lage zandplaat aan de kust. Om de tuinen en plantingen te bereiken, moeten de bewoners door het breede moeras, waar op hooge steltwortels de mangroven en op breede vliespooten de rijzige rizophoren tegen elkaar opdringen. Door deze groene wallen hebben de inboorlingen een bres gekapt tot beneden in 't moeras en de gevelde boomstammen over den drassigen bodem gerijd in eindeloos lange reeksen. Als ware hier een leger van reuzen gesneuveld, zoo liggen daar als schonkige skeletten de knokkige, vaak half verweerde stammen als knekels te bleeken. Neen, zoo'n dijk van knoken en beenderen hoort men niet te bewandelen onder een glorieuze zon, die je nog schijnt uit te lachen, als van die glibberige schenen je stramme, stijf gespannen beenen afschampen en wegveeren in de vieze, ziepende modderbrij. Laat dan liever een triestige, pruilerige dag huilen om je matelooze ellende! 't Is al erg genoeg, dat de Kaja-kaja grinnikt over zoo'n houterig beschavingsprodukt, terwijl hij over dat zwiepende, wiebelende vlondertje wandelt even bedaard en gerust als een kat over een dakgoot.

Trouwens het kan nog erger zijn. Nog onlangs op een tochtje in 't binnenland kwamen we voor een vrij breed moeras. Maar dat was niet erg bewoonden onze gidsen, want er lag een brug....???.... Niets te bespeuren. En toch ze *was* er! In den stijl der hier juist beschrevene, maar ze zat voorloopig nog ruim een halven meter onder de vieze waterlijn. Als 't zonnetje nog een paar maanden gepompt heeft, komt ze allicht wel aan de oppervlakte. De teenen als voelsprietten vooruit, moest men trachten de glibberige stokjes onder water te volgen.

Een millioenenstad.

Een kiekje van een termietheuvel voert ons in een geheel andere omgeving. Langs de heele kust vinden we soms vlak aan 't strand, doch

Mooi Zuid Nieuw Guinea

Aan den oever van een snellen vliet

Brug door 't moeras

Moderne brug over de Wilis-rivier

Moeder met kroost

Kasteel der mieren. Termietheuvel

meestal achter een min of meer breede duinstrook een onafzienbare dorre vlakte. Alleen wat onkruid, topzware pandanus en schrompelig kreupelhout voeren een kommerlijk bestaan op dezen schralen bodem. Waar deze vlakte de kustlijn vormt, zijn de leemwallen door den golfslag afgebikt en uitgerafeld tot steile, op rotsen gelijkende wanden. Hier en daar hebben beekjes, naar een bedding zoekend, een diepe geul uitgeschuurd door de opeen gestapelde leemlagen, die door de inwerking van licht en lucht helder en zeer verschillend gekleurd zijn. Zoo'n smeerpot is voor een steeds smeerlustige Kaja-kaja-gezelschap een buitenkansje, dat even waar genomen moet worden. Ze vallen er op, als een bok op de haverkist. Ze wrijven, strijken, verven en smeren met handen en voeten en in een ommezien is de gedaanteverwisseling volkomen: de bronsbruine bende van zoeven treedt te voorschijn in krijtwit, okergeel, steenrood, leiblaauw of in een bont harlekijnspakje dezer verschillende kleuren. In elk geval is 't gelaat een grillig fresco geworden, dat de maskerade volkomen maakt. Doch hun jongensachtige uitgelatenheid klinkt schrill en valsch in deze triestige omgeving, waar alle echo's zwijgen.

Hetgeen op deze doodsche vlakten een nog somberder stemming drukt, zijn de termietenheuvels, die men daar meestal en vaak zeer veelvuldig aantreft. Het lijken bruin- en grauwwerwerde grafteekenen, die de geheele omgeving het aanzien geven van een eindeloozen, verlaten doodenakker. Op een kerkhof spreekt ten minste nog het werk van menschenhanden van leven, dat heenreikt over het graf; van liefde, die sterker is dan de dood. In deze troosteloze eenzaamheid geen spoor of teken van leven, dan een schielijk verschrikte vogel, die krijschend opwiekt of 't gezucht der pandanussen, die onder een moedwilligen wind kribbig de loome koppen schudden.

En toch, zoo ergens, dan is het hier, dat schijn bedriegt! Elk dezer schijnbare graftomben is een millioenenstad, binnen welke muren door duizenden slopjes, gangetjes en pijpjes een nijvere bevolking in rusteloze bedrijvigheid wemelt en krioelt. Het zijn de woonsteden van ontelbare mieren-kolonies. Nu ja, de schoolsche wijsheid moge dan al beweren, dat een witte-mier geen mier is; onder dien bijnaam staat ze in elk geval beter bekend — en berucht tevens, — dan onder haar officieelen naam van termiet. Trouwens de school weet ook niet alles! Mijn encyclopedie, die toch uit twee dikke boeken bestaat(!), beweert, dat zoo'n termietennest wel tot twee meter hoog wordt. Laat ik u dan even vertellen, dat wij er hier bij bosjes hebben van vijf meter en hooger soms. Of zou dat komen, omdat deze steden behalve de onechte witte mieren ook nog andere echte mieren herbergen? Ze zijn zwart met bruinen kop en veel grooter van stuk doch veel minder talrijk. Ze zijn dan ook maar huurders,

want de witte zijn de bouwmeesters dezer flats. Welk een macht in de eendracht schuilt, blijkt ten duidelijkste uit de reuzengebouwen, welke deze nietige beestjes opmetselen. En men vindt er soms honderden op nauwelijks een steenworp ver van elkaar.

Bij den opbouw dezer mieren-steden is ook met de moderne techniek rekening gehouden. Ze zijn volkomen brandvrij en uit vuurvast materiaal opgetrokken. Dit is echter ook de aanleiding, dat de Kaja-kaja-vrouwen nog wel eens de verwoestende hand aan zoo'n vesting slaan. Potten en pannen zijn in de Kaja-kaja-huishouding nog niet doorgedrongen. Het geheele keukengerief bestaat uit een mandje steenen, die op een hout-stapeltje geplaatst worden en heet gestookt. Tusschen deze heet gestookte steenen worden dan, meestal in versche bladeren gewikkeld, allerlei fijne kostjes gaargestoofd, -gesmoord en -gepoft. Nu zijn echter steenen schaarsch in dit land en al kan men met zoo'n mandjevol wel volstaan voor de gewone huiselijke bedoening; wanneer een feestkoek van eenige meters lengte gebakken moet worden, beschiet dat er niet aan. Dan vormt de afbraak van zoo'n mierenstad een doelmatig surrogaat. En zoo vinden we *ersatz* ook al bij den natuurmensch.

Gelukkig blijft dit vandalisme nog al beperkt. Ik zeg gelukkig: of is het geen schitterend voorbeeld, dat Zuid N. Guinea hier weer geeft, waar zelfs de witte-mieren opbouwend werken, terwijl ze bijna overal elders uitsluitend vernielende en afbrekende instinkten aan den dag leggen? . . . En onder dezen hoek bekeken, mist zoo'n doodsche vlakke toch ook alweer niet haar eigen bekoring en zalig doet het aan, die lieve diertjes allemaal *daar* te weten! . . . ¹⁾

¹⁾ De witte mieren (termitana), die men in veel verschillende soorten aantreft, vormen in Zuid-Europa en vooral in de tropische landen een geduchte plaag. Ze tasten vooral het houtwerk aan van huizen en andere bouwwerken, terwijl ze ook in boeken- en linnenkasten geweldige verwoestingen kunnen aanrichten. Ze zijn echter lichtschuw en om zich bovengronds te verplaatsen maken ze daarom loopgraven of liever tunnels van aarde ter dikte van een potlood. Van de verwoestingen, die zij b.v. in houtwerk aanrichten, blijkt daarom ook uitwendig niets, wijl ze de buitenste laag, die soms niet dikker meer is dan papier, zorgvuldig sparen. Houtwerk, dat er uiterlijk nog volkomen gaaf uitziet, kan dus inwendig geheel vernield zijn en onverhoeds in een storten.

HET ONBEKENDE TEGEMOET.

Wanneer men woont aan den zelfkant van een reusachtig land, dat voor het grootste deel nog *terra incognita* is, dan spoken de geheimzinnige verten met wonderbare betoovering door onze verbeelding.

Geheimzinnige verten.

Zulk een land is Zuid Nieuw Guinea. De eindelooze vlakke kuststrook vertoont nergens in de verte een nieuwsgierig opgestoken heuvelkopje of een loomen droomenden bergreus wegdoezelend in de blauwe verschietten, die ook maar iets zouden kunnen laten vermoeden van de geheimen, welke zich verbergen achter het schier onafgebroken groene gordijn van klapperkruinen, dat langs de zandige kust is opgehangen.

Dringt men achter dit gordijn door, dan vindt men al terstond den verderen doortocht versperd door eindelooze dorre steppen of drassige, moerassige beemden en polders, waarin als wrakken van een stuk-geslagen paradijs, tierig begroeide landruggen liggen gestrand. Uren en uren, ja, soms dagreizen ver hebben de naaste kampongs zich achter deze verschan-sing terug getrokken en bezitten de tergende bekoring van het geheimzinnige onbereikbare.

Ja, inderdaad onbereikbaar, althans bij wijze van uitstapje of snoepreisje; alleen al wegens den rompslomp van zoovele dingen, zonder dewelke de beschaafde mensch zich ellendig, armzalig en hulpeloos gevoelt in Gods heerlijke, ongedeerde, weelderige wildernis, waar alles juicht en jubelt van uitbundige levensvreugde. Zoo'n slippertje in de wildernis blaast zich terstond op tot een soort expeditie.

Alles, maar ook volstrekt alles wat men gedurende de reis denkt noodig te hebben, moet men meenemen. Toiletgerij, zeep en handdoek. Kook-en eetgerij; borden, lepel, vork, potjes en pannetjes en bovendien al wat men daarin denkt te verwerken, tot zelfs het zout niet te vergeten. Een lantaarn met voorraad petroleum. Slaapgerij; al stelt men nog zulke bescheiden eischen, een mat, deken en muskietnet kan men toch niet ontberen. Wisselkleeren. Een jachtgeweer met munitie. Tabak voor de dragers en om te ruilen; enz., enz. Als men dat allemaal keurig en klein verpakt heeft, staat men nog voor een berg en legt er misschien nog een kiek-

toestel op, maar 't denken alleen aan woorden als reisgramfoon of reistikmachine werkt al prikkelend op uw zenuwen als hoongelach.

Dankbaar nam ik dan ook het aanbod aan, dat me van vriendelijke zijde gewerd, om een goed uitgerust tochtje in 't binnenland mee te maken. In zulk gezelschap heeft zoo'n tocht weer heel veel van een plezierreisje weg. Laat ik dat even dankbaar vaststellen.

Tot leider van ons troepje hadden we den heer F. C. Marks, bestuursambtenaar te Okaba, die zijn Militaire Willemsorde en nog zoo'n handjevoel strikjes en lintjes door heel den Oost bijeen geraapt heeft, maar zijn sporen als leider van zoo'n tocht verdiende op Zuid N. Guinea zelf. Het heele binnenland heeft hij als patrouille-commandant doorkruist, soms zelfs met niet veel meer in den ransel dan volop meeslepemde opgewektheid en onverwoestbaar doorzettingsvermogen.

Der dritte im Bunde was Prof. Dr. Thierfelder, de kundige en ondernemende bestrijder van de ziekte van Zuid N. Guinea. ¹⁾ Een klopjacht op baccillen en microben was dan ook het hoofddoel van den tocht.

Verder maakten daarvan deel uit:

Enkele inlandsche soldaatjes als „dekking”, ofschoon we voor dat doel in de heele streek welke we doortrokken, meer hadden aan een muskietnet. Maar... men kon nooit weten...

Een paar heel tamme „kettingbeertjes” als dienende geesten. Beslist, onder 't bruine schandpakje kloppen hier en daar ook nog wel goedmoedige harten.

Een paar Kaja-kaja-hooge-oomes, die vriendschappelijke betrekkingen onderhielden met de naastbij gelegen dorpen, om ons daar aan hun vrienden en magen voor te stellen.

In den spiegelenden doolhof.

Den 11 Juli '23 vertrokken we van Okaba per motor-zeilboot „Anna”. Dit scheepje heette tot kort geleden „Suzanna”, door de inlanders uitgesproken „Soesah nah!”... Aan zoo'n naam, meende 't personeel ook, was zoo'n schip wel verplicht pechvogel te zijn. Om van de *soesab* ²⁾ af te zijn, heeft men er toen maar Anna van gemaakt. — Geholpen? — Wel natuurlijk! —

Na tot het vallen van den avond op zee al zeilende tegen een warsen wind opgetornd te hebben, motorden we de Bian-rivier op en lieten om tien uur het anker vallen.

¹⁾ n.l. het venerisch granuloom.

²⁾ *Soesab*, Maleisch = tegenslag, zorg, kommer.

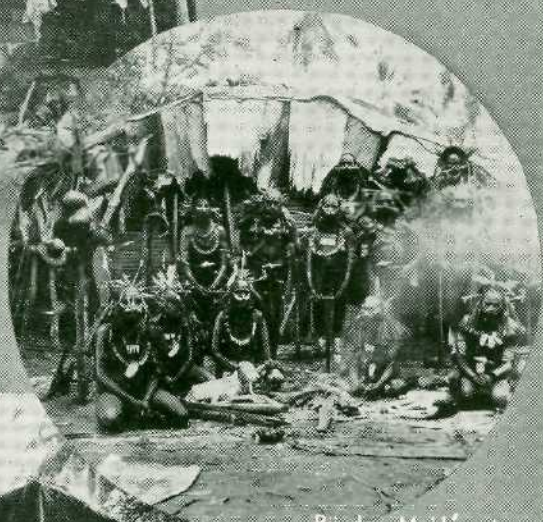
In het nabije Binnenland

Mannen te Mootin

Oude man voor zijn hut
te Wan

Bij den Makéw-stam

Prauwefeest te Taboree

Dien nacht droomde de „Anna” van haar „Soesah nah”-tijd en ze was den heelen volgenden dag niet uit dien droom wakker te schudden, hoe de motorist ook porde en morrelde en wurmde aan alle schroefjes en moertjes, waarmee zoo’n ding zoo rijkelijk getooid is. Gelukkig was het maar een luim en daags daarna karnde „Anna” weer even lustig met haar schroef door ’t water, alsof ze nooit gedroomd had.

Langzaam doch in gestadige regelmaat gleden de oevers voorbij, door weelderig hoogwoud afgezet; prachtig van indrukwekkende woestheid; een overweldigende grootschheid, die echter allengs drukkend werd door haar eindelooze eenvormigheid. Men kreeg den indruk, verdwaald te zijn in een sprookjesachtigen doch verraderlijken doolhof, wiens spiegelende paden zich in de grilligste bochten slingerden tusschen de hooge wanden van het geheimzinnige, ondoordringbare oerwoud: van fantastische waaiers der zich breed ontplooiende bamboestoelen; van heesters en struiken in druk gedrang om hun takken uit te steken in de vrije lucht; van zware festoenen der weelderig klissende en kluwende slingerplanten in schittering van kleuren van blad en van bloem; en daar bovenuit rijzend de machtigen, de reuzen, die hoog boven ’t gedrang daar beneden hun fiere forsche kruinen opstaken in ’t blijde, blinkende zonnelicht.

En rusteloos speurt onze boot verder langs de glinsterende, kronkelende waterpaden van dezen doolhof, die gemeden schijnt door de menschen: nergens troffen wij een levende ziel. Een enkel verlaten bivakje langs den oever hier en daar werd met blijde verrassing begroet in deze beklammende eenzaamheid: een teeken althans van menschen. De dieren zijn meester in dit verlaten paradijs. Af en toe protesteert een opgeschrikte papagaai, schrill schetterend, tegen ons vermetel binnendringen of staart een meer bezadigde kroonduif met verbaasde verontwaardiging de wonder verschijning achterna. De reigers blijven in uitdagende houding wachten, tot we hen vlakbij genaderd zijn en wieken dan op, om wat verderop weer post te vatten, stuk voor stuk hun gebied prijsgevend aan de overmacht. De vliegende honden, als vieze vruchten van de boomen geschud, waar ze bij trossen bijeen hingen, zwalken loom en zwaar zwoegend rond als een dreigende wolk boven ons hoofd, omdat wij hun rust durfden storen.

Deze en nog vele andere wildernis-bewoners als pelikanen, eenden, casuarissen, boschkippen, paradijsvogels, enz., maakten weer eens kennis met den mensch. En al was voor velen hunner de kennismaking zeer innig, prettig zullen zij ze niet gevonden hebben, ook al hadden we voor hen niets dan lof over, wanneer ze beurtelings op onze tafel verschenen.

Indien Vader Vondel in plaats van in een Amsterdamschen kousenwinkel eens in de wouden van Nieuw Guinea gezeten had, wat nog heer-

lijker „Wildzang” zou hij dan hebben uitgegalmd! . . . als hij ten minste nog geen kennis had gemaakt met de Nieuw-Guineesche boschjeuk, die een geweldige plaag is van sommige dezer oerwouden. Wie op dergelijke plaatsen even de wildernis in is geweest en zich niet met zorg afspoelt met een of ander sterk ontsmettend sopje, weet al gauw geen raad van de jeuk en zijn lichaam ziet er uit als een bloeiende perzikboom. Nu is volgens sommigen krabben als men jeuk heeft wel het grootste genot op aarde; maar het gaat daarmee toch als met alle aardsche geneugten, men wordt het gauw zat. . . .

Eindelijk kwam er meer afwisseling in het landschap. Onafzienbare grasvlakten openden verre verschieten langs de oevers, waaruit grillig omlinjnde, hoogere, weelderig begroeiide ruggen zich verhieven als eilanden in een groen meer.

Zoo bereikten we den 15 Juli tegen den middag de *Saäb*, een zijrivier der *Bian*. Hier waren we in 't middelpunt van een, zij het dan dun bevolkte streek. We zochten dus aanraking te krijgen met de menschen en stapten in een vletje, om naar aanwijzing onzer Kaja-kaja-gidsen den naastbijgelegen kampong te bereiken.

Eindelijk menschen!

We roeiden de monding der *Saäb* in, doch al zeer spoedig was van een rivier niets meer te onderkennen. Zij ging te loor in een aaneenschakeling van vennen en poelen, stemmig omlijst door beboschte terpen en landruggen, waarachter telkens weer nieuwe verrassende vergezichten opdoemden, die in wijde blauwende verten verwaasden. Ja, het geheimzinnige Nieuw Guinea is een verrukkelijk sprookjesland. Wat een stemming van rust en vrede lag er over dit feeërieke landschap! — In dit grenzeloze groene meer van teergroen beemdgras lag verbrokkeld in reusachtige spiegelscherven de rivierkil, waaruit telkens speelsche vischjes nieuwsgierig hun neus omhoog staken of in uitgelaten overmoed een dollen sprong in 't ijle waagden, dat de bedaard rondglijdende eendjes verbaasd omkeken. De natuur was bezig, over den spiegelvloer een wonderlijk fantastisch tapijt te weven van ragfijne waterplantjes, waarop aan dunne stengeltjes duizende witte wollige sterretjes geprikt stonden. Daar tusschendoor de forsche teekening der waterlelies, met haar ronde kleurige bladeren als drijvende paletten en bloemen als witte en paarsche noppen met gouden taatsen vastgestoken. Het geheel omboord door de breede franjezoomen van fijnbladig beemdgras. Daarover schoven geruischloos rond de kwebbelende eendjes, daar stapte statig de deftige reiger.

Zóó stemmig was hier de aarde getooid en de hemel spreidde daarboven een koepel van teere tinten, van blauw- en groen- en rose-gedofte wolken, waartusschen als een glimlach een zonnestraal speelde.

Na een uur spelevaren door dezen fantastischen vijver, bereikten we een hooge landtong, waarover we onzen verkenningstocht zouden vervolgen. — Ja, in dit rustige, vredige land waren wij op zoek naar „koppensnellers”. Geruchten waren binnengekomen, dat de nog weinig betrouwbare lui der *Wan*-streek bij de zuidelijker wonende burenen van *Aboi* op sneltocht geweest zouden zijn. Bij stamgenooten op sneltocht? . . . 't Klonk wel een beetje onwaarschijnlijk. Misschien een moordpartij wegens bloedwraak. Er zijn hier meer van die akelige mogelijkheden. Als het schuwst en medoogenloost gejaagde wild sluipt door dit paradijs de menschl. . . .

Zoo was het tot kort geleden in heel dit onmetelijk gebied. Zoover de invloed van 't Bestuur rijkt, wordt tegen deze onmenselijkheid met kracht te keer gegaan en de *grootte* menschenjachten behooren daar, God zij dank, tot het verleden. Ook hier bleken de thans verspreide geruchten loos alarm te zijn.

Over een zachtglooiend terrein voerde ons pad door een prachtig hoogwoud. Bij een tweesprong lag een hoop dorre takjes. Onze Kaja-kajagidsen braken een twijg van een struik en wierpen hem op den hoop, om zich tegen booze invloeden onderweg te vrijwaren. Weldra kwamen we aan weelderige wel-onderhouden tuinen, die de nabijheid eener nederzetting verrieden. Alras liep ons pad dan ook dood tegen de groene graswoestijn waaruit dichtbij, als een oase, een tierig begroeide terp verrees. De daken der hutten zagen we als bruine vlekken schemeren tusschen het lofer, waarop de zon een schelle, bonte kleurschakeering spatte.

De hutten waren verlaten, doch aan den anderen kant van 't terpje vonden we verschillende kano's vastgemeerd; een teeken, dat er volk in de buurt moest zijn en we besloten met twee daarvan een anderen kampong te gaan opzoeken, die volgens onze gidsen op den heuvelrug aan den overkant van 't moeras moest liggen.

Al varende zagen we echter weldra een paar oudjes, die aan Philemo en Baucis herinnerden, knusjes bezig in hun planting: de eerste menschen, die we op onze dagenlange reis ontmoetten; wilde boschmenschen, maar zoo goedmoedig gemoedelijk, als men ze op de Brabantsche hei niet gemoedelijker aantreft. Alleen hun hond was een beetje over zijn zenuwen heen door 't onverwachte vreemde bezoek, maar op aanmaning zijner meesteres bleef hij al gauw, zij 't dan mikkend, in 't geval berusten.

We vernamen van hen, dat *Wan*, het middelpunt van hun stam, niet ver meer af was, althans per kano dwars door 't moeras. Langs de Bianrivier was een heele omweg.

Toen voelde onze leider zijn woudloopers-natuur even boven komen. Hij zou met de kano onzer nieuwe kennissen recht mee doorgaan naar *Wan*, om alvast maatregelen te treffen, om daar het volk te verzamelen. Wij zouden terugkeeren naar boord en den volgenden morgen eveneens *Wan*-waarts tuffen.

Als een van schrik verbijsterde kangoeroe, niet wetend waar zijn heil te zoeken, rende de „Anna” door deze onafzienbare beemden voort langs de krinkelende dwaalsporen der rivier.

Ik stel me voor, dat ons oud Holland er eertijds ongeveer uit gezien moet hebben als deze oorden, toen de mensch onze rivieren ook nog niet geleerd had, in 't gareel der dijken te loopen: breede uiterwaarden, verlopend in uitgestrekte moerassen, waarboven de hoogere gedeelten als terpen (of dorpen) uitstaken, waarop de menschen hun woonsteden bouwden, en die evenals hier in den natten tijd als eilandjes opdoken uit een eindeloos meer.

Tegen den middag kwam de heer Marks ons alweer per kano tegemoet. Den afstand van de monding der *Saäb* tot *Wan* had hij per kano recht toe recht aan door de moerassen en 't verzopen land in \pm 5 uur afgelegd. Per motorboot langs de slingerende, slenterende *Bian*-rivier tuften wij er 14 uur over en we rekenen, dat de „Anna” een mijl of vijf per uur liep! — We konden dien dag onze bestemming niet meer bereiken.

Een kous verloren. Baccillen gevonden.

In den vroegen morgen van den 17en waren we te *Wan*: een vrij groote kampong op een hoogen rug langs de *Bian* gelegen en in de afzondering van zijn waterland wellicht nog nooit door Europeanen bezocht. Tusschen een paar groote hutten stond de spiksplinternieuwe brits van bamboe, waar de heer Marks, knabbelend op een kokosnoot, den vorigen nacht den slaap gezocht had. — Onder de dames was er bij ons verschijnen al dadelijk een heele deining gaande, want een kous van onzen leider was zoek geraakt en ieder verweet haar buurvrouw, dat die kous in de maag van haar hond verdwenen moest zijn, want zijzelf voerde haar beesten wel beter, dan dat ze op zulke vreemde kostjes behoeften te azen. . . .

Onderwijl de lui zich voor 't zieken-onderzoek verzamelden, togen wij even op jacht in 't heerlijke woud, met het verblijdend gevolg, dat de brits, waarop onze leider den vorigen avond met een stuk kokosnoot zijn grommende maag had trachten te sussen, dien middag zuchtte onder den overvloed van 't fijnste wildbraad. En als moest het een cyclopen-

maal worden, brachten de lui ons ook nog een aantal versche casuarie-eieren aan. Gelukkig dat in de rimboe de etiquette veel van haar rechten verliest: met wat voor schepper behoor je zoo'n tonnetje eigenlijk leeg te hoozen? — Met een gewoon eierlepeltje heb je daar dagwerk aan! — We wilden wel enkele dier mooie groene eierschalen bewaren en we togen naarstig aan 't uitblazen. Ik wil liever al de kaarsen van de Kerstmis uitblazen! Er kwam geen eind aan 't strooperig sliertje, totdat het een gewoon soepbord behoorlijk vulde.

Den volgenden dag bleven we nog te *Wan* en werd op een mooi gelegen heuvelrug het plan uitgezet voor een dorp van gezinswoningen, waar de rondom verspreide nederzettingen bij elkaar zouden komen.

Een kleine 300 menschen waren hier thans vergaderd. Het ziekenonderzoek stelde een zeer hoog percentage besmetten vast. In een korte toespraak maakte ik het doel onzer komst duidelijk. Alle nederzettingen langs de Bian-rivier behooren nog tot den Marind-stam en spreken, met echter nog al dialektische verschillen, dezelfde taal. Ik vertelde hun dus, dat we de ziekte wilden verdrijven, die onder hen zooveel slachtoffers maakte. Ze moesten daarvoor echter op de eerste plaats zelf medewerking betoonen, door af te zien van hun schandelijke misbruiken en nu sago kloppen als lijftocht voor de zieken, die na enkele dagen met den motor ter behandeling naar Okaba zouden gaan.

Deze woorden vonden algemeene instemming, want ook deze stakkers zuchten onder de straf hunner zonden. En al is het vleesch nog zoo zwak, gaarne geven ze een blijk van goeden wil en hoopvol begroetten ze in ons bezoek alweer een uitkomst in hun ellende.

Om de goede stemming ten toppunt te voeren, kwam ook de verdwaalde kous terug, die zich blijkbaar in dit blootpootersland niet thuis voelde. Fier wezen de vrouwen hem aan, hoog aan een bamboestaak opgehangen buiten alle vraatzuchtig bereik. Elk harer had dan toch maar gelijk gehad, dat haar honden zich nooit aan kousen vergrepen!...

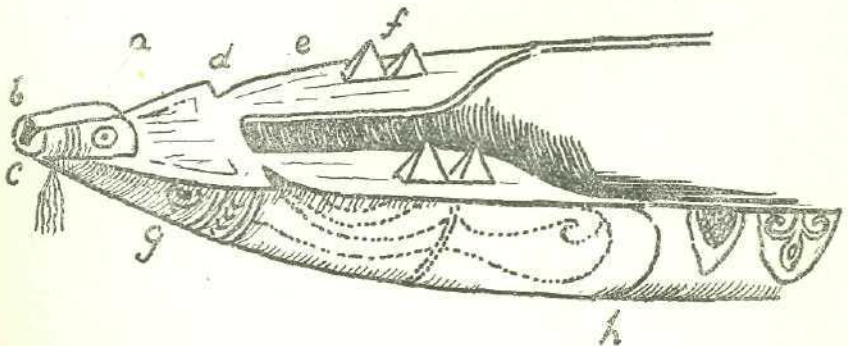
Ter eere van 't hooge bezoek werd 's nachts *gadzi* (dans) gehouden; maar wij gaven er de voorkeur aan, een kalmen boerenacht aan boord door te maffen.

Symbolische kunst.

Bij daglicht togen we verder. Weldra ontwaarden we op den heuvelrug in de groene vlakte een grauwe rookzuil, kroezend opstuikend tegen de blauwe lucht. Daar lag, tusschen weelderig groen verscholen, de kleine kampong *Taboree* en we konden de verleiding niet weerstaan, daar even

te pleisteren. Menschen waren hier schaarsch; we moesten ze dus waarnemen, waar we een kans kregen. — We boften: de lui waren juist bezig met de laatste voorbereidselen voor een prauwenfeest. De binnenlanders zijn de kunstnijveren dezer gewesten. Zij vooral maken de kano's, de trommen en de fraai gekleurde pijlen, welke de kustbewoners gaarne van hen betrekken.

Er lagen thans drie fraaie prauwen op de werf, kant en klaar om ingewijd te worden. De voorstevens zagen er echt feestelijk uit in hun heldere bonte kleuren. Zijn snij- en schilderkunst had de primitieve scheepsbouwer uitgebuit, om uiting te geven aan zijn animistische begrippen. In 't styleeren is echter de Kaja-kaja in 't algemeen zeer sterk. Of reikt in den eeuwigen kringloop der menschelijke dingen de futuristische kunst de hand aan de oerprimitieve? . . . In elk geval waardeerde ik hoogelijk de toelichtingen van den kunstenaar, die mij eenig inzicht openden in deze warreling van lijnen, hoeken en krullen. Zie, toean, verklaarde hij, deze roode kringen op de hoeken der boot, met de ronde zwarte stip in 't midden, dat zijn beide oogen, om mee te kijken. Dat wit-geverfde, langwerpige blokje hiervoor op de plecht, dat is de neus en die roode dwarsstreep, daar vlak onder, dat is de mond. En deze langwerpige ronde vlakken aan weerszijden, dat zijn de ooren, (wat een wapooren!) en die grootere verder op, dat zijn de schouders. — Ja, beslist, het waren al die dingen. . . . gezien door het temperament van een kunstenaar en dan nog wel van een Kaja-kaja-kunstenaar. Als een kijker moet men dat naar zijn geestesoog weten te stellen, om te zien. — Als een fiere *ewati* (jonkman) was de bootskop met kransen van kralen, veeren en bloemen versierd voor het feest zijner inwijding.

Vorsteven van een kano met den door een Kaja-kajakunstenaar gestyleerden kop. —

a = oog	e = schouder
b = neus	f = bovenarm
c = mond	g = ooropening
d = oorschelp	

N.B. Tot aan de bocht *b* zijn de figuren uitgevoerd in rood, geel en zwart op witten grond. Verder is zwart de ondergrond.

Langs Oenoems kronkelpaden.

Wijl de meeste lui van *Taboree* reeds te *Wan* op het ziekenonderzoek geweest waren, maakten we ons bezoek hier kort en vervolgden we onze reis, zoodat we tegen den avond de *Oenoem*, een linkerzijtak der *Bian*, bereikten. Toevallig ontmoetten we daar een paar kano's met vischers, die in gezelschap onzer gidsen naar hun dorp *Moetin* werden terug gezonden met de opdracht, den volgenden morgen in alle vroegte terug te zijn met een aantal kano's, om ons af te halen.

Wij werden na een welgevulden dag in slaap gezongen door heerscharen van kwekkende kikkers en wolken van gonzende muggen. Dat zijn van die levensmomenten, waarin vergetelheid de grootste weldaad is, welke de slaap ons brengt. Doch nauwelijks waren we het aardse rumoer onttoegen, of we werden tot de werkelijkheid der dingen terug geroepen door het kabaal der *Moetinsche* vloot, die met tien bodems en de noodige schreeuwende en tierende koppen ons schip kwam praaien. Doch ook deze lawaaierige bende kwam eindelijk tot rust en tot stilte: een stilte, die hoorbaar werd, toen de snorkende bastonen van enkele slapers dapper het kikkerkoor begonnen te steunen.

Nauwelijks begonnen de vogels den dageraad wakker te roepen, of alles was in volle bedrijvigheid: al ons hebben en houden moest worden overgeladen in de kano's. Een schip afladen is een werk, dat met zorg en beleid gebeuren moet en wij hadden er tien! Daarenboven waren onze schippers aan zulke vreemde lading niet gewoon en hadden dan ook heel wat te beweren, te bewegen en te beredderen. En dat moet in zoo'n uitgehouden boomstam allemaal met de noodige balanceerkunst gepaard gaan! Te *Wan* had al eens zoo'n schip door al dat vreemde gewriemel in zijn buik het op zijn heupen gekregen en zich kribbig omgekeerd. Daarbij waren een paar flesschen bier jammerlijk te loor gegaan. In de rimboe een niet te onderschatten verlies! —

Doch thans liep alles voorspoedig van stapel en weldra stevenden we de *Oenoem* op, die in de grilligste bochten en kronkelingen weggedoken ligt in een onafzienbaar bed van hoog beemdgras. In den regentijd vormen deze beemden één uitgestrekte binnensee, waarin het lange gras staat te dringen en te reikhalzen naar de vrije lucht; nu stond het daar ver boven 't water uit als dichte drommen spichtige lange lijzen te zwijmelen in den wind.

In een lange sliert bewoog onze vloot zich daar tusschen door. Vaak leek het, of de staand roeiende *Kaja-kaja's* krijgertje speelden, zoo zagen we ze in alle richtingen boven 't lange gras uit bewegen, enkel de op en neer duikende koppen en de zwaaiende, en plonsende lange pagaaien.

Nu eens wroette onze kano zijn spitsen snuit pardoes door 't lange gras heen, als wilde ze hen even gaan verschalken; dan weer schoof ze kalm en rustig over de wijdopen waterkil of ging spelemeien in de kleurige waterperken, waar duizenden waterlelies op haar sliertige stengels verankerd lagen. Een lustwarande voor drukdoende eendjes, bedaarde reigers, statige pelikanen en andere watergasten van allerlei pluimage. Langzaam bogen de omliggende heuvelruggen zich naar elkander toe en daar lag op een mooie helling het dorp *Moetin*.

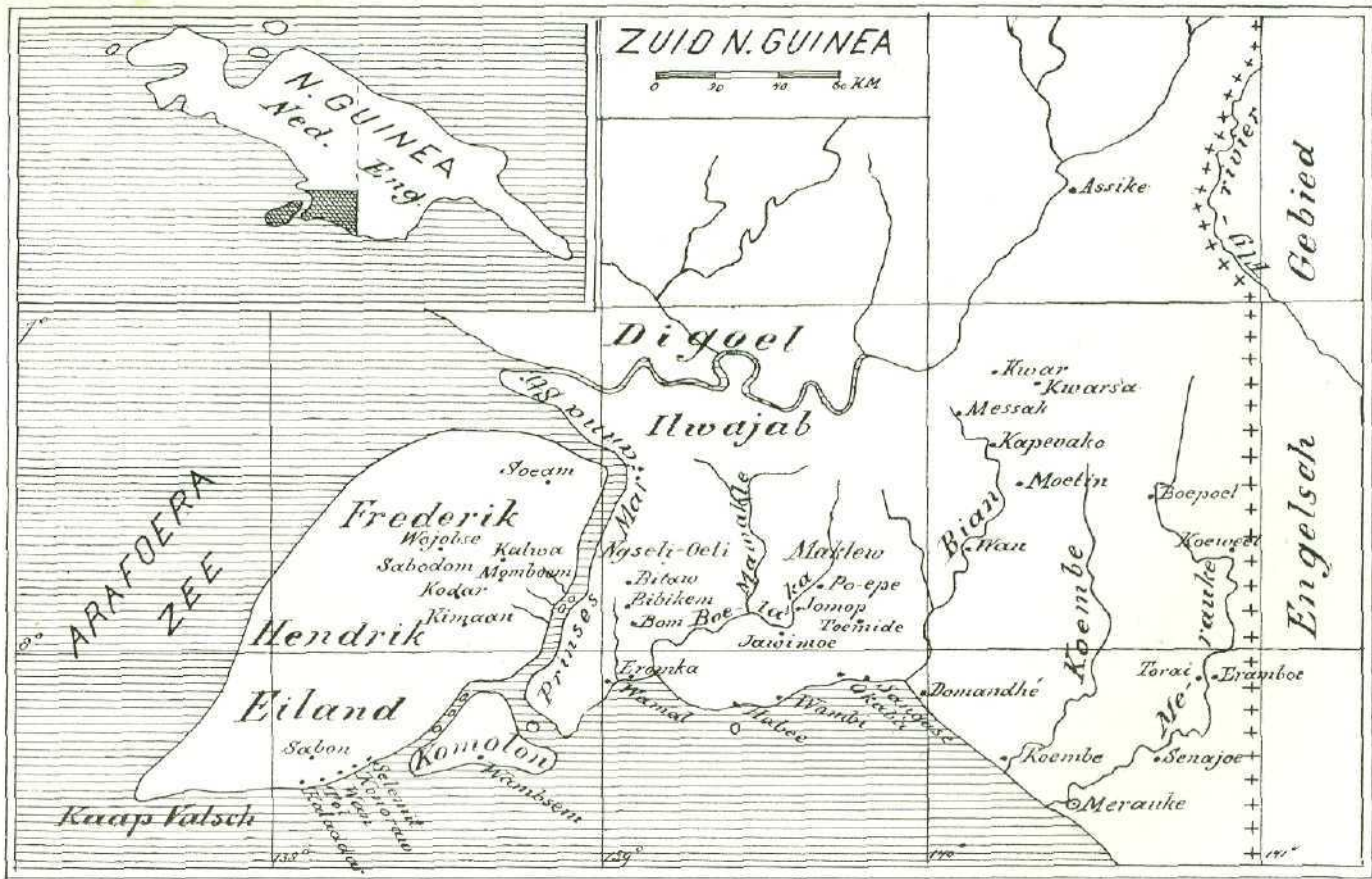
Moetin: de stad en haar bewoners.

Reeds een paar jaar geleden werden hier de lui der omliggende nederzettinkjes in gezinswoningen verzameld en de heer Marks kon met rechtmatigen trots wijzen op zijn werk. De breede heuvelrug, waarop het dorp zich verheft, steekt als een landtong vooruit in het moeras. Het dorp is breed en ruim aangelegd en zag er zindelijk uit. Een haag van sierplanten, bananen, papajas, en ander groen aan weerszijden der straat gaven er een frisch en vroolijk uitzien aan.

Men genoot van hieruit een schitterend gezicht op de grasvlakte, waaruit tot in de verwazende verten de terpen lagen te rusten als logge, loome runderen, reusachtig evenals de weide waarin ze lagen. De meer nabije geleden lusttuinen, waar sprookjes zweven in de schaduwen der machtige gewelven onder de hooge dichte koepels der looverkruinen. Vooral tegen den avond, wanneer de zon zoo kan tooveren met haar lichtspelingen van blijde klaarten en sombere schaduwvlakken en het drijvende grasveld werd verlevendigd door de talrijke kano's, die er doorheen gleden, beladen met de schatten dier vruchtbare, geheimzinnige toovertuinen, was het een verrukkelijk schouwspel.

Ofschoon al deze nederzettingen nog tot den grooten Marind-stam behooren, is het volk hier over 't algemeen minder struisch, doch sierlijker, leniger en slanker van lichaamsbouw dan de kustbewoners. Een paar destijds op sneltocht in de buurt der Fly-rivier geroofde kinderen, thans uitgegroeid tot stevige jonge kerels met vierkante koppen op de stoere schoften en donkergebronsde lichamen, wel zwaar, maar te mooi afgerond en niet pezig genoeg, liepen ertusschen als een stelletje mannetjesputters.

Velen der ingezetenen waren vrij licht van tint, althans oorspronkelijk, want de meesten hadden zich het heele lichaam met een dikke roetlaag gesminkt. De mode vertoont hier reeds meer eigenaardigheden, wellicht onder den invloed der naburige vreemde stammen; doch die schijnt

overal in 't binnenland veel van haar dwingelandij in te boeten en van tooi en opschik wordt veel minder werk gemaakt dan langs de kust. De overdreven zware haar-aanvlechtsels o.a. ziet men hier weinig of niet. Met haar korte, gladde verlengsels, steenrood of bruin geverfd en in den nek gelijkelijk afgesneden, schijnen de dames zich hier meer aan de oud-Egyptische haardracht te houden, of . . . aan 't nieuwste Europeesche modesnuffje van 't polka- of page-kopje.

Van haar neus maken ze echter meer werk. Terwijl de dames aan de kust in de neusvleugels alleen een paar nauwelijks zichtbare doorn-tjes dragen, hebben ze er hier een paar stevige stokken in staan. Bovendien steekt door het neusschot een dik vogelbeen van ongeveer een decimeter lang. Als zoo'n wervel een sluiting op een praatziek mondje moet voorstellen, dan is 't als zinnebeeld zeer schoon, maar de bevalligheid van 't gelaat wordt er niet door gebaat. Doch deze mode zal verdwijnen, zoodra de dames hier zakdoekjes leeren gebruiken.

Om „gekleed” te zijn, wrijven de dames zoowel als de heeren zich het heele lichaam in met een laag roet of verkoolde vettige kamirinootjes. In zulk een omgeving zou Asschepoester nog een engeltje zijn! En evenals de meest etherische wezentjes, geschapen uit louter kleur en licht, zooals vlinders en libellen, voeden deze gore smeerpoesen zich met bloemen! Wel niet uitsluitend, maar waterlelies worden toch bij stevige porties door hen verorberd. Voor hen is ook het hoofdvoedsel de sago, doch klappers komen hier veel minder voor dan langs de kust en de sago wordt ook bij voorkeur niet met kokosnoot, maar het een of andere soort groente toebereid.

Overigens waren deze menschen zeer vertrouwelijk en gemoedelijk. De uit de tuinen terugkeerende vrouwen brachten ons klappers, bananen, sago en verdere goede gaven, die hun mooi en vruchtbaar land oplevert. Wat bij die edelmoedigheid het luidste sprak, haar goed hart of onze tabak, zullen we bescheidenlijk in 't midden laten.

Een verblijvend verschijnsel was het groote aantal kinderen, waaronder dotjes en snoesjes: om te stelen gewoon!

Den volgenden avond hoorden we opeens aan 't ander eind van 't dorp tromgebrom, begeleidend een koor van heldere kinderstemmen. Als een blijen lach klonk het opeens in den heerlijken, stillen avond te midden dezer mooie vredige natuur. Zingend en dansend kwam de vroolijke troep nader tot vlak voor ons bivak. Een veertigtal jongens, vroolijke, vrije natuurkinderen, met stemmen als orgelpijpen, galmden en dartelden hun blijе levenslust uit in hun *gadzi*, de hoogste heerlijkheid in hun wildemansleven.

Waren ze uitgejubeld, dan poosden ze een oogenblik, doch weldra wa-

ren ze weer op hoogspanning en hosten en sprongen ze weer voort, galmend met volle kelen hun levenslust de blauwe luchten in.

Zij waren de gangmakers geweest; alras werden ze vergezeld en dra verdrongen door de ouderen. Het was nu minder spontaan en minder uitbundig, doch als de wildzang der vogels, zoo schoon waren hunne zangen van een wondere vreemde bekooring.

Ja, ook in de wildernis, te midden van oermenschen, valt te genieten voor hen, die met een eenigszins optimistischen blik de wereld weten te bekijken. — Nou ja, ik weet wel, de Kaja-kaja's zijn zwijntjes; maar men hoeft dan ook niet met ze te gaan wroeten en modderen! — En wat zit er ook aan een zwijntje nog niet een boel goeds!

Door 't oerwoud.

Den volgenden dag, 22 Juli, zouden we onzen tocht vervolgen en nu over land. Van *Moetin* tot *Boepoel* aan de *Maro* of Merauke-rivier is elf uur gaans. Vooral ook met het oog op de dragers, maakten we daar twee makkelijke dagen van.

Een goed onderhouden, breed voetpad voerde ons door een oerwoud van overweldigende pracht. Daar doorheen was de weg geslagen als een diep ravijn door de massieve, groene, groeiende wallen, over heuvels en door dalen, steeds lokkend met nieuwe verrassingen in dezen tunnel vol licht en leven met uit kleurige kruinen en toppen opgestapelde wanden. De boomen als rijzige zuilen schenen op de machtige kroonlijst hunner toppen omhoog te heffen het doorschijnend gewelf der pralende luchten. Als ringelrijende boschreuzen sloegen de slingerplanten hun armen uit, beladen met groen en bloemen van stam tot stam. Of ze omhingen heele boomen, als te onthullen monumenten, met hoezen van blinkend sappig groen. En tusschen het lover door sprenkelde de zon haar sparkelende gensters van licht en gloed en blijte opgewektheid.

Helaas! het juichend geschal van den vogelzang misten we, om te jubelen in deze feestelijke natuur. Alleen weerklonk van tijd tot tijd het getoet van den jaarvogel, die zwaar zwoegend wiekte door de lucht; het weemoedig geklaag van een boschhoen; het gelach van een paradijsvogel; de zware sonore slag eener kroonduif en zelfs het luidruchtig geschetter van een papagaai, dat in deze omgeving schrijnde als een spotlach in een kathedraal.

Na twee uur loopen, trokken we de *Koembe*-rivier over, die hier in dit jaargetijde niet veel meer was dan een breede doode sloot, diep in haar bedding weggedoken. Doch dat deze schijndood kan ontwaken en

opstaan en in woeste kracht haar grillen uitkuren, dat bewees de hooge, half weggeslagen brug, waar we nu kalmpjes onderdoor wandelden.

We zetten de reis voort tot het bivak *Dewakai*, een groote loods in 't oerwoud, waar we tegen den avond aankwamen. Ook de dragers kwamen voor en na opdagen, smeten met een zucht van verlichting de pakken neer en weldra zat alles knusjes om dampende vuurtjes te keuvelen, te poffen en te kokerellen. Het duurde echter niet lang, of de groepjes begonnen uit te dunnen en te verdwijnen en alras lag alles in diepe rust verzonken.

Al vroeg waren we weer op stap. De weg bleef mooi, maar zulke schitterende bosch-partijen als bij 't eerste gedeelte van dezen tocht troffen we toch niet meer aan. Te oordeelen naar de wel zachte maar langdurige glooiingen van het terrein, moet men daar ook reeds vrij hoog heuvelland hebben. Hier gingen we door ijler en spichtiger bosch en blijkbaar door lager gelegen land.

We kwamen door den kampong *Simoetin*, die er zeer zindelijk uitzag en vriendelijk gelegen was op een weelderig begroeiden heuvel. Hij was echter geheel verlaten. We hadden boodschappers vooruit gezonden en de geheele bevolking was ons reeds vooruit naar het nabij gelegen *Boepoel*, voor het ziekenonderzoek.

Plotseling scheen de weg boven op een helling tegen de blauwe lucht dood te loopen. Doch toen we den heuveltop bereikten, werden we verrukt door een schitterend vergezicht. De breede weg, die zich hier voor ons uitstreckte, voerde door een groot kamp, waar talrijke Kaja-kaja's hun hutjes hadden opgeslagen, naar de *Maro*-rivier, die daar rustig lag te spiegelen in haar diepe bedding. Door den hoogen, met weelderig bosch begroeiden overkant werd dit schilderachtig landschap afgesloten.

Vele lui der omliggende dorpen waren hier te samen gekomen en hadden 't zich gezellig gemaakt in de loodsen en hutten van 't kamp bij de smeulende vuurtjes, zonder dewelke de Kaja-kaja geen gezelligheid kent.

Wat hier al terstond als een verblijvend teeken opviel, was het groot aantal kinderen, dat in deze gewesten in 't algemeen zooveel te wenschen overlaat. Vele vrouwen droegen aan een bandelier over het hoofd het bekende kindermantje (hier korter maar dieper dan bij de kustbewoners) dat op den rug of op de borst afhing. En daarin lag op een bedje van droge, zachte blaren als in een warm nestje zoo'n mollig, snoezig nikkerkje te soezen of te spartelen. In het kamp werden die leuke nestjes met hun inhoud aan een afgeknotten tak of vooruitstekend hout als aan een kapstok opgehangen, waar de wind ze zachtjes wiegde. Dit blijde verschijnsel wettigde reeds het blijdere vooruitzicht, dat ook inderdaad volkomen gewettigd bleek, dat de ziekte hier nog maar weinig slachtoffers gemaakt had.

Bij den Jeï-stam.

Si-moetin (= ander of nieuw *Moetin*) en al de dorpen, die van *Boepoel* tot *Torai* langs de Maro-rivier gelegen zijn, behooren tot den *Jeï*-stam, door taal, gebruiken en opschik geheel van den *Marind*-stam onderscheiden; ofschoon ze door dezen sterken nabuur wel min of meer beïnvloed zullen zijn geworden. De heerenmode schijnt dien invloed al sterk ondergaan te hebben en biedt dus weinig opmerkelijks. Wel opvallend mag het heeten, dat hier op modegebied de dames de behoudende of conservatieve partij uitmaken. De overdreven lange en zware haarverlengsels der kustbewoonsters ziet men hier niet, doch meestal het oud-Egyptisch kapsel, zooals te *Moetin*. Vele ook dragen het haar kort, tot een rond kapje bijgeschoren.

Eigenaardig is de lange kapmantel van vezels gevlochten, die los op 't hoofd hangt en ter hoogte van 't middel verloopt in een tot den grond afhanginge baan, die in lange franjes uitloopt. Zoo'n mantel met zijn kleurige ingevlochten figuren is op zichzelf een heel aardig stuk werk van inlandsche kunstnijverheid, maar om 't lichaam eener boschschoone staat hij hoekig en spookachtig.

Bij dezen kapmantel behoort een borstbedekking bestaande uit een van vezels gevlochten band van ± 15 c.M. breed, die door reepjes over de schouders wordt vast gehouden. — Deze beide kleedingstukken vormen eigenlijk een rouwdracht; doch de rouwtijd duurt nog al lang.

De gewone kleeding der vrouwen bestaat uit een dubbel schortje, dat van voren en van achteren tot bijna op den grond ahangt. Het is een gordel, waaraan lange, fijne vezels bevestigd zijn, geel, rood en zwart gekleurd... als ze nieuw zijn. Doch ze schijnen niet wasch-echt... De eenvoudiger schaambedekking der Kaja-kaja-vrouwen is hier echter ook niet geheel onbekend.

Vele dragen over dit schortje nog een soort bovenrokje, bestaande uit een touwtje om 't middel, waarvan rondom touwtjes ahangen, die ter hoogte van de knieën in lange flossen eindigen. Het behoort tot het boven omschreven rouwgewaad.

Ook deze menschen zijn over 't algemeen fijner en slanker gevormd dan de kustbewoners, doch ook zij zoeken de deftigheid in 't zwarte roetpak.

Betoverende wildzang.

Door een feest werd ook hier onze komst gevierd. Nimmer nog heb ik daarvan zoo genoten. Het was een mooie, rustige maannacht. De dans-

plaats was een breede heuvelrug, omklemd door een elleboog der rivier. Een paar forsche boomen huifden daarover hun breede kruinen, waardoor het schroomvallige maanlicht neersijpelde. Aan den overkant der spiegelende rivier, in 't geheimzinnige halfduister, verrees tegen de donkere lucht de hooge boschrand als een grillig gekartelde ringmuur om dit tooverachtig tooneel.

Fantastisch uitgedost, waren de mannen in zwierigen, zwiependen pluimentooi, in wiegend beweeg op den stuggen kadans der daverende brommende trommen. In 't halfduister deinden de donkere lijven als schaduwbeelden waarop fel de blanke tooi van schelpen, tanden en pluimen blikkerde.

De vrouwen en meisjes stonden daar eenvoudig in haar slanke lenige gestalte. In de bandjes om de bovenarmen staken enkele breede bladereen, die als vlerkjes wickten. Op het hoofd, en sommige ook achter op de kleine schaambedekking, droegen ze een breede liggende flos van lange, blanke, fijne bladreepjes, die bij de wippende danspasjes telkens even opensloegen als de vleugels van een schrikkenden vogel.

Buitengewoon zangerig en rijk aan afwisseling waren hun melodieën.

Vlak bij ons waren een paar gloeilicht-lantaarns opgehangen, die echter slechts onze naaste omgeving in een onwezenlijken schrillen gloed zetten. Gelukkig; ze zouden anders de fantastische betoovering verdreven hebben.

Als lichte vogeltjes huppelden de meisjes in korte wippende pasjes over het plein heen en weer, terwijl de blanke flossen op haar hoofd schuchter klapwickten.

De mannen, ringelreiend in lange, slingerende stierten, hosten en kronkelden rondom die groep, uitgalmend hun wildzang, woest en schoon, hun geestdrift opgezweept door 't dreunend, dringend tromgebom bijna tot razernij, zoodat de zwiepende veeren op de koppen en aan de armen als zweepen striemden en flitsten door de lucht.

Hooguit boven de zwaar dreunende basstemmen der mannen en 't gebonk der trommen, midden uit dezen woesten troep, klonk omhoog zuiver en zacht de heldere zang der meisjes. Het gaf een ontroerend melancholieke tint aan heel dezen woesten tonen-orkaan.

Zoo kwam die bende aangestuwd, opdoemend uit het schemerdonker, als opspokend uit een geheimzinnig sprookjesland, het helle licht tegemoet, dat ze voor ons verbijsterd oog deed opklaren als een wondere verschijning uit een andere wereld.

Als een begoocheling verscheen het en verdween weer even ras, wanneer op den kadans der trommen de wiegende, deinende drom weer verwaagde in de donkere verte; om weer op te duiken en te verwazen, telkens weer.

Dan plotseling hielden ze stand en hieven onder rommelend tromgeroffel een plechtig koraalgezing aan, waarvan de statige tonen breed uitdoomden in de lucht en de ziel meesleepten in ongekende exotische droomlanden. — Langzaam versnelde het rhytme en dan opeens, op het hoogtepunt gekomen van den kadans, trappelde en dribbelde de troep weer heen, vervagend in de duisternis en weer opdoemend keer op keer en telkens weer. . . .

Oh, wij vatten den zin dezer dingen niet en allicht zou het begrijpen illusies verstoren. Maar een genot is het, bij zulk een vertooning zich in een stemming in te droomen en weg te zijn in 't wondere land der sprookjes.

Naar Torai.

Dank zij de goede zorgen van den bestuurs-ambtenaar van Merauke, lag te *Boepoel* een motorboot voor ons gereed, waarmee we thans de *Maro*-rivier zouden afzakken. Den 24en in alle vroegte voeren we af en pleisterden even te *Kowael*, een mooien kampong op den hoogen oever langs de rivier gelegen.

Al biedt de *Maro*-rivier niet zooveel afwisseling als de *Bian*, zij heeft toch ook verrukkelijk mooie vergezichten. Levendiger is ze beslist. Een eenig heerlijk schouwspel was het, wanneer over de tusschen hooge boschranden voortkronkelende rivier, heele zwermen slanke, blanke reigers rondwarrelden tegen den azuren achtergrond der lucht en een reusachtig Japansch scherm ophingen over de rivier. Spelensmoe streken ze dan weer neer in 't groengele rietveld, waar ze als blanke bloemen wiegelden op de rijzige stengels.

En de onnoozele kangoeroes, in deze eenzame wildernis zoo weinig gewoon, wisten niet wat gevaar hun dreigde, als ze langs den oever met hun groote verdwaasde oogen het vreemde gevaarte in de rivier bleven nastaren. Met een half opgeknabbeld blaadje tusschen de biddende voorpootjes, hebben enkele zich dood geschrokken van een knal, dien dat ding opeens afgaf.

Maar ook is de *Maro* berucht om haar minder sympathieke gasten, de krokodillen. Men treft ze wel in alle onze rivieren en moerassen aan, doch die van de *Maro* zijn berucht om hun kwaadaardigheid. Met opgesperden muil liggen ze zich in de zon te koesteren op de droog gevallen modderbanken en schuiven bij den minsten onraad als duikbooten te water.

Een koninklijk ballet.

In den laten avond bereikten we *Torai*, de vroegere standplaats van den heer Marks, thans verlaten. Helaas! want mooi werk is hier door hem verricht, vooral wat betreft het bouwen van gezinswoningen in de omliggende dorpen en het aanleggen van verkeerswegen.

Torai is geen inlandsche kampong, maar een middelpunt, waaromheen verschillende dorpen gelegen zijn. *Komadeo* kwam daaronder op de eerste plaats voor een bezoek in aanmerking, wijl vlak bij dat dorp een speelboom staat van paradijsvogels, die daar als een natuurmonument beschermd en geëerbiedigd wordt. Jammer dat de fraaie vogels het zelf niet weten, dat ze daar veilig zijn! — Het zal misschien menigeen verwonderen, die weet, dat Nieuw Guinea het klassieke land is dezer fraaiste vogels der schepping, dat men daar jaren kan wonen en zelfs heele tochten maken, zonder ook maar één mannetjes-paradijsvogel in 't wild te zien. En dat, terwijl er in Zuid Nieuw Guinea alleen tijdens de vogeljacht, jaarlijks ± 20.000 geschoten worden! De wijfjes zijn minder eenkennig, al dragen die maar een heel effen bruin pakje, waarmee ze beslist niet kunnen pronken. De mannetjes met hun schitterend irriserende veeren en de sierlijk wuivende, gouden waaiers hunner flanken, zijn geen saletjonkers en loopen niet met hun mooie pakje te kijk. Den heelen dag houden ze zich schuil. Het behoort eveneens tot de groote uitzonderingen, dat men een nest dezer vogels ontdekt. In den vroegen morgen, bij 't opkomen der zon en tegen den avond bij 't ondergaan komen ze echter in vaste boomen, de z.g. speelboomen bij elkaar om te spelen en te kokketeeren. Ze kiezen daarvoor bij voorkeur een woudreus, die met zijn breede kruin eenigszins boven de omgeving uitsteekt. Het is dus zaak voor de jagers, deze speelboomen te vinden, waar ze dan hun prooi komen belagen.

Een ballet dezer koninklijke vogels is een verrukkelijk schouwspel. In groote menigte komen ze te samen in zoo'n loverkoepel, door de eerste of laatste zonnestralen met hun eigenaardig getemperd licht doorschemerd, welke heel deze feesthal in een tooverachtigen gloed zetten. Daar dansen en deinen ze rond, op en neer, heen en weer, als voerden ze een levendige quadrille uit met telkens wisselende figuren. 't Is een zwierig en sierlijk beweeg van keeren en wenden, van rijzen en dalen, om telkens tusschen de lichtdoorzeefde kruin een nieuwen zonnestraal op te vangen en nieuwe facetten te belichten van hun wondere kleurenpraal, waarop die lichten telkens nieuwe glansen tooveren. Het lijkt een feeëriek kaatsspel, als die schitterende pluimballen licht en sierlijk door elkaar bewegen tusschen de takken der boomkruin, lachend en schaterend om hun prinselijk spel. — Waarlijk, wie zóó den paradijsvogel gezien heeft, die heeft even gegluurd in 't paradijs!...

Afschrikwekkende geruchten.

Tot onze teleurstelling vonden we het dorp bijna geheel verlaten. Een teleurstelling vooral voor den dokter, wijl dit gewest voor een haard der ziekte gold. Vele zieken waren reeds naar Merauke gekomen, hadden daar genezing gevonden en waren gezond naar hun kampongs terug gekeerd. Des te bevreemdender mocht het schijnen, dat ze nu gevlucht waren. Toch waren daartoe redenen te over, zooals we van de achtergeblevenen vernamen.

1e. Zoodra men op de rivier den motor hoorde sputteren, moest men zich bergen, was de welgemeende raad geweest; want de dokter zou komen, die zou hen allen den buik open snijden en ze zouden sterven. — Een Arabische en een Amboneesche ruifer betwistten elkaar de eer der priemur van dit nieuwtje.

2e. De dokter zou hen met een ijzeren doorn (een naald) in den arm prikken, daar vergif in spuiten en ook daarvan zouden ze dood gaan.

Dit gerucht had waarschijnlijk zijn ontstaan te danken aan de injecties, welke als geneesmiddel tegen *de* ziekte worden toegepast; het vorige misschien aan eene, toch met schitterenden uitslag bekroonde, leveroperatie te Merauke in 't ziekenhuis verricht.

3e. Dien dag zou een aardbeving de dorpen onderst boven keeren en was het geraden ver in 't bosch zijn heil te zoeken.

4e. Er was een groote vischpartij op touw gezet in een nabij gelegen riviertje.

Gooi maar in m'n pet; we zullen 't thuis wel eens uitzoeken!

De laatste reden scheen wel de voornaamste geweest te zijn en de overige te hulp geroepen om 't meer indrukwekkend te maken en het niet-gehoor-geven aan den oproep te vergoelijken. Immers toen de noodige mannetjes waren uitgezonden, om de vluchtelingen op te sporen, kwamen er nog heel wat opdagen, die al lang de vrees voor „ijzeren doornen”, voor buik-openen en aardbevingen en dergelijke narigheden te boven waren.

Den volgenden morgen togen we verder, nu in één rek door naar *Merauke*, waar daags daarna in alle vroegte onze motor de hanen wakker kwam tuffen.

Thuisreis met hindernissen.

Wat een wereldstad, *Merauke*! — En wat een verkeer! Daar kwam de K.P.M.-boot ¹⁾ binnenstoomen en nauwelijks had die de plaats geruimd,

¹⁾ K.P.M. = Koninklijke Paketvaart Mij., de stoomvaartmaatschappij die de verbinding tusschen alle plaatsen van eenige beteekenis over heel den Archipel onderhoudt.

Bij den Jeï-stam

Zonnig landschap

Vrouwen in rouwgewaad

Modiste een rouwmantel creëerend

Op de Merauke-rivier

of daar kwam de Gouvernementsstoomer de „Albatros” binnen! Wat een menschen! Wat een drukte! Het hoofd van een oprecht rimboe-mensch liep er van om! — Ter wille der rust van mijn zenuwen en mijn gemoed dacht ik dus maar gauw aan den terugtocht. Dien zou ik per fiets ondernemen. Drie groote rivieren: de *Maro-* of *Merauke*-rivier, de *Koembe* en de *Bian*, zijn als drie nijldige spookgestalten, die bij zulke plannen voor den geest van den reiziger opdoemen.

De *Merauke*-rivier was welwillend en beloofde dezen keer geen bezwaren op te leveren. De motorboot van een daar liggend stoomschip zou me er even overheen tillen. Gesterkt door een stevig ontbijt, stond ik 's morgens al vroeg aan den stijger met de versch gesmeerde en zwaar beladen fiets. De motorboot kwam aantuffen en als vroolijk gelach klonk haar lustig getokker over de kalm kabbelende en speelsch stoeiende wateren der dommelende rivier. Als een grootsch wonder der techniek, verdwaald in de barre wildernis, bewonderde ik het vinnige ding, dat daar zoo venijnig kwam aanstuiven op schuimende donsveugelen, die klappend opwiekten langs den boeg. Met een sierlijken zwaai gleed het naast een paar logge kopraprauwen, die daar nu zoo ongelukkig in den weg lagen om te laden en te lossen. Dat bedierf ineens heel mijn dichterlijke morgenstemming! Om in mijn sierlijk vaartuig te komen moest ik nu over die plumpe dingen heen strompelen met mijn kar op den nek en daarbij gaat meteen alle deftigheid hopeloos te loor. Met balanceeren, springen, strompelen en struikelen kwam ik evenwel behouden terecht op de voorplecht. Eigenlijk ook al geen manier om op zoo'n deftig vaartuig aan boord te komen, wijl achter bij 't stuur de bank met kusens de deftige passagiers noodde. Maar om daar te komen, zou ik over het smalle boordje hebben moeten balanceeren met mijn kar op den nek en de greinzende rivier naast me. Dat lokte me heelemaal niet. Dan maar weer terstond *a la guerre comme a la guerre* en maar weer gewoon rimboeman. 't Was trouwens maar een wipje, de rivier was kalm en met de fiets aan de hand kon ik ook wel even op de kleine plecht blijven staan. — *Madjoe-sadja!* Vooruit maar! riep ik tegen den stuurman en daar schoven we al heen.

Aan den overkant is ook een lange houten stijger gebouwd tot ver de rivier in over den papperigen modderigen oever, wijl door de dichte nabijheid der zee de invloed van het getij zich daar nog zeer sterk doet gevoelen. Hoe 't nu kwam weet ik zelf niet, wegens gebrek aan tijd om het allemaal goed te beseffen en te overwegen, maar een feit is 't, dat de stuurman bij 't langs den stijger zwaaien, zijn draai niet goed uitmikte en in volle vaart tegen een paal van den stijger optornde. Een paar dikke planken van den stevigen motorboot vlogen aan splinters,

gelukkig boven de waterlijn, en ik met een sierlijken zwaai met fiets en al in de modderige rivier. Toen ik weer boven kwam, om den toestand te overzien, lag ik op ongeveer tien meter afstand van den stijger te proesten en te spartelen. Ik mocht kiezen tusschen den oever en den stijger. De hooge papperige leemhelling leek me niets. De stroom was niet sterk en spoedig had ik zwemmende den stijger bereikt. Langs een der palen moest ik er op zien te klauteren. Dat ging echter niet zonder schade en schande. Die palen zijn dicht bezet met kleine vlijmscherpe schelpjes, waaraan ik me deerlijk havende. Het waren echter maar kleine snijwondjes, zoodat de schijn van 't uitsijpelende bloed over mijn gesopt lichaam heel wat erger was dan de werkelijkheid.

De stuurman en de motorist waren intusschen ook weer van de verbijstering bekomen. Ze vischten nog even mijn hoed op, die al een heel eind verder lag te spelevaren en brachten me weer terug naar den overkant.

Een record tot slot.

Bij laag tij werd mijn kar opgehaald en den volgenden morgen stond ik alweer even vroeg en even hoopvol aan den oever. De overtocht ging nu zonder wederwaardigheden en met een stevig windje in den rug trapte ik welgemoed langs het strand. Bij elk dorp dat ik passeerde, kwam de jeugd me tegemoet gehold, gillende: *basik! basik!* als een varken! (zoo vlug) en blij uitgelaten hielden we een wedstrijd in 't rennen, tot ze schaterend van uitgelaten vroolijkheid er bij neervielen buiteland en tuimelend over 't zachte zeezand. Ik kon me rustig die pret veroorloven, ik had den tijd, want verder dan *Domandbee*, waarachter de groote *Bian*-rivier in hinderlaag lag, kon ik dien dag toch niet komen.

Bij de *Koembe*-rivier eenig oponthoud; het duurde een uurtje, eer ik de aandacht aan den overkant, waar 't dorp ligt, door zwaaien en schreeuwen in mijn richting had kunnen wenken en ze heel kalm en bedaard een uitgeholden boomstam te water zeulden, om me te komen afhalen.

Nu moest ik wat voortmaken, want de vloed kwam op, maar eer hij bepaald hinderlijk werd, was ik toch te *Domandbee*. Het liep stilletjes tegen den avond. Veel volk was er niet in 't dorp, maar tot mijn geruststelling vernam ik, dat den volgenden morgen een kano zou overvaren en ik dus mee kon.

Terwijl ik druk bezig was met klappertakken, die enkele jongens me aanbrachten, mijn bedje voor den nacht te spreiden in 't mulle zand onder een afdakje, en een paar belangstellenden me 't nieuws van den dag vertelden, vernam ik, dat een heele partij dorpsgenooten ook naar *Okaba*

wilden, met meerdere kano's lagen ze al aan de *Bian* om die bij gekeerd tij over te varen.

Nu bedacht ik, dat ik in 't ergste geval even gerieflijk aan den rivier-oever kon overnachten als hier en de opwekkende en aanvurende gedachte van een te verbeteren record flitste door mijn brein: In één dag van *Merauke* over land naar *Okaba*, dat was nog niet vertoond!

Zoodra de zee dus weer genoeg terug geloopt was, stapte ik weer op mijn fiets en toog naar de rivier, die nog ongeveer zeven kilometer verder ligt. Ik vond er de kano's en de reizigers, die reeds aanstalten maakten voor 't vertrek. Maar ze zouden enkel tot den overkant der rivier varen en dan den tocht verder te voet over 't strand voortzetten. Dat maakte me wel eenigszins huiverig, want dat strand staat vooral bij fietsers niet gunstig bekend: het kan hard en glad zijn als een dorschvloer; het kan ook een modderpoel zijn. De lui beweerden, dat het nu één strook hard en mooi zand was. Al kan men op de beweringen onzer lui geen huizen bouwen, ik geloofde gaarne wat ik hoopte en waagde 't er op. Is het strand onbegaanbaar, dan moet men over zee door varen tot het dorp *Sangasee*, dat ongeveer vier uur verder gelegen is. Doch dat is met een kano enkel mogelijk bij kalme zee.

En werkelijk bij de landingsplaats aan den overkant strekte de kust zich uit als een wijde schitterende baan, aan den eenen kant omhoog door de zee, die onder de wegzinkende zon een reusachtig boogvenster geleeke van gebrandschilderd glas, waarin alle kleuren leefden en wemelden; aan den anderen kant door een dichte haag van mangroven in eenvormig fel en hard groen. Het beloofde een pleziertochtje te worden. Doch alras begon het helderwitte zand goor en glibberig te worden onder een vies laagje leem, dat allengs dikker werd. Ik keerde terug naar mijn reisgezellen, die onder opgewekt brulgezag achter me kwamen aanstappen en begon te mopperen, dat ze me bedrogen hadden en ze moesten me daarom nu ook door den prut heen helpen. Ze waren nog al talrijk en konden dus elkaar gedurig aflossen en beurtelings mijn fiets op den nek nemen. Door het minste leemlaagje is met een fiets niet heen te zeulen; als kledderige deeg plakt die aan de wielen en kloddert steeds dikker opeen tot zware klonters, die vastkleven op vellingen en spaken en er in vette klodders door de wielen worden afgeschuurd tot ze zich bij de vorken ophoopen en alle verdere beweging onmogelijk maken. De leembrij werd al gaandeweg dikker en we zakten er in eerst tot aan de enkels, dan tot aan de kuiten en ten slotte zelfs tot aan de knieën. De voeten floepten in de stijve pap en kropen er ziepend en klokkend weer moeizaam uit omhoog. De hoop op een record zakte mede weg in den modder. Na een goed uur ploeterens werd het echter weer zachtjes aan beter: de leemlaag werd allengs dun-

ner en we schoten beter op. In die paar uur ploeterens hadden we maar weinig afstand afgelegd. Ten slotte werd het strand weer mooi en gaaf en hard. Het tooneel was intusschen ook geheel veranderd. De groene haag was een donkeren wal geworden van enkel tegen elkaar opdringende zwarte schaduwen. De zee lag donker, geteekend met een glimmerenden bandelier van zilver, die de maan er overheen tooverde.

De maan scheen helder en de weg was breed; mijn fietsje liep met lusten. Wel waren door de dabberij de beenen wat loom en zwaar geworden, doch het herlevend gevoel een record te verbeteren gaf nieuwen moed en kracht. Regelmatig pompten ze nog een paar uren op de wielende wentelende trappers, die de afstanden wegmaiden. Bij 't voorbijsnorren der hutten, waarnaast de smeulende houtvuurtjes pinkten, rinkelde de bel een fellen zilveren roffel en de soezende menschen dachten aan rondspokende *dema's* (geesten). Juist nog even vóór middernacht stapte ik te *Okaba* mijn landelijke woning binnen, drager van een verbeterd record en verwelkomd door de snorrende en kopjesgevende poes....

OP BUREN=BEZOEK.

Het liep tegen 't eind van den drogen tijd. De talrijke beken en krenken hadden het water uit de moerassen en lage vlakten weggezogen. De zon had den doorweekten grond geblakerd en gebakken tot barstens toe.

Afwisselend landschap.

Eerst voerde ons pad door de klapper- en sagotuinen, waar tusschen weelderig groen de vogels kwetterden en tierelierden in den heerlijken frisschen morgenstond. Voor indrukken der natuur is vooral een natuurvolk gevoelig en de opgewekte zang onzer dragers bewees, hoe de blijde stemming der heele omgeving op hen inwerkte.

Vrij plotseling gaat deze bloeiende streek over in laag ijl bosch, waar verschrompelde, verkommerde boomen meewarig en versuft staan te droomen op den harden onvruchtbaren grond onder de zengende zon. In spatten en flarden en grillige slierten ligt de ijle schaduw over den dorren grond gemorst.

En toch, ook in deze troosteloze oorden werkt en wemelt een heele wereld van levende wezentjes. Dit is de wereld der termieten. Als fiere burchten en kasteelen, door kabouters opgetrokken, verheffen zich overal de geel-bruine, grillig gevormde termietheuvels met hun onregelmatige bastions, torentjes en kanteelen, die ze tot 3, 4 en zelfs 5 meter hoog de lucht in pieken. Uiterlijk schijnen die talloze burchten dood en verlaten, doch wanneer men er met ruw geweld een bres in slaat, blijkt elk hunner een millioenenstad te zijn, waarin een talloze mierenkolonie door elkaar wriemelt, en is de uiterlijk ruwe maar gave massa inwendig doorboord met ontelbare gangen en pijpen, waarlangs het nijvere mierenvolk het rusteloos verkeer eener wereldstad nabootst.

Het bosch wordt steeds ijler, tot het ten slotte overgaat in een troosteloze, dorre vlakte. De harde grauwe leemgrond is geblakerd door de zon en zoo heet gestoofd, dat de dragers, ondanks de dikke eeltzool onder hun voeten, met kittige trippelpasjes tippelen, wegens de ondraaglijke hitte; vooral op gedeelten, waar de grond zwart of rood is, wordt het soms een plaag en tasten de bare voeten naar boschjes gras, waarop ze eenige afkoeling vinden. De zware, zwoele lucht ligt rondom te zinderen op den

effen horizon dezer doodsche eenzame woestenij als een ringmuur van vuur. Een gevoel van beklemming en verlatenheid huivert door de ziel.

Naarmate we echter de *Boelaka*-rivier naderden, werd het land lager en ging geleidelijk over in uitgestrekte, thans uitgedroogde moerassen. Op de eenigszins hoogere gedeelten vertoonde zich weer dun bosch van eucalyptus- of kajoe-poetih-boomen. In de verte zagen we breede, grauwe rookwolken tegen de lucht opkruiven. Een Kaja-kaja-klopjacht. In 't dorre beemdgras leggen ze over een wijde strook een vuur aan, dat door den wind voortgestuwd, knetterend over de vlakke schuifelt. De hoog oplaaierende, stoeiende, loeiende vlammen jagen de verschrikte kangoeroes op uit hun legers en schuilplaatsen. Een eind vóór 't vuur uit staan de jagers met gevelde lanssen en pijlen gereed om de vluchtende dieren te verschalken. Voortgezwiept door den doodsangst kwamen ze, 't gevaar ontsnapt, bij heele kudden ons voorbij rennen. Als bruinvischen over de zee buitelden ze voort over deze eindeloze graszee.

Het is de kangoeroe, die deze beemden moet stoffeeren en er wat leven en vertier in brengen. Hij hoort er bij als het schaap bij de hei. Evenals alle wilde dieren, hebben de kangoeroes hun eigenaardigheden; soms geven ze niet thuis en men vraagt zich af, waar ze opeens allemaal gebleven zijn. Men ontmoet er op heel zijn langen eenzamen weg geen een of een heel enkelen. Andere keeren stremmen ze haast het verkeer! De lui schieten er neer uit louter baldadigheid en laten ze liggen, omdat ze den buit al niet meer dragen kunnen. Een enkele maal is daar een heel toevallige nakomer in dit eenzame land wel eens goed mee. Zoo vonden wij op dezen tocht op een gewone pleisterplek groote lappen casuarisvleesch aan een boom hangen. Het zat wel stijfvol van de mieren, maar was nog versch. Hier waren kort voor ons fortuinlijke jagers geweest, die ook te veel hadden aan hun buit. —

Eens dat ik door deze vlakke toog, was een troepje van ons gezelschap af geraakt. Gebaande wegen of zelfs vaste voetpaden waren er niet; daarom was er gevaar, dat we elkaar geheel zouden ontloopen en dat bracht een hoop last mee. Telkens hielden we stand, ontstaken vuren, opdat de hoog-opstijgende rookkolom hen zou wenken, want waar vuur is, daar zijn menschen; doch van den afgedwaalden troep was niets te bespeuren. Eindelijk stelde een Kaja-kaja me gerust: „Kom maar, ze komen ginds achter ons aan.” — Ik boorde mijn oogen in de aangewezen richting, doch zag niets. „Zie jij ze dan?” vroeg ik — „Neen, glunderde hij, zien doe ik ze niet, maar kijk maar naar de kangoeroes, die komen ons allemaal achterna geloopt. Die zijn door hen opgeschrikt: zij komen dus ook achteraan.” — De man bleek gelijk te hebben. — Zoo heeft de wildernis allerlei geheimenissen, die ze echter alleen aan geboren woudloopers verklapt. . . .

We bereikten een heuvel, die ons met zijn lokkende klapperboomen al van verre had toegewuifd. Dat is op zoo'n tocht altijd een welkom en zeer gewaardeerd meevallertje. De jonge kokosnoot is een soort thermosflesch: de dikke sappige bolster houdt het heerlijke klapperwater altijd eenigszins koel. Behalve dat hij een frisschen dronk biedt, spreidt de klapperboom zijn kruin als een breed zonnescherm over den vermoelden reiziger uit en noodt hem even aan zijn voet uit te rusten. Het doet je goed in zoo'n troosteloos oord ten minste iemand te vinden, die met je meevoelt en met je lot begaan is, al is 't dan ook maar een klapperboom!

Doch mijn reisgezelschap bleek niet sentimenteel aangelegd. Terwijl ik nog omzag naar een lekker, lommerrijk plekje, waren ze allemaal spoorloos verdwenen. Ze wisten in die buurt nog iets beters. Na een half uurtje waren ze terug met heele risten groote krabben, die ze in 't bijna geheel uitgedroogde ven als 't ware voor 't grijpen hadden. Rap werden vuurtjes aangelegd en de pofferij en de smullerij begon. Met een stukje rijpe klappernoot er tusschendoor geknabbeld, was het beslist een fijne tractatie, welke menig hotel „Buitenlust" het onze, dat *Aplemin* heet, mag benijden. Toen ik eens te Volendam met palingolgepropt werd, beweerden ze daar, dat nergens ter wereld de paling zoo lekker gegeten wordt. Voor een krabbenmaaltje kan ik alle fijnproevers *Aplemin* ten warmste aanbevelen.

Jawimoe en de Jawimoese tapijten.

Eindelijk bereikten we de *Boelaka*-rivier, waarover een wankel bruggetje zweefde. Aan den overkant kwamen we op hooger terrein met vrij zwaar oerwoud en weldra hadden we het eerste dorp, *Jawimoe*, voor ons. Als een oase in de woestijn wordt hier zoo'n dorp begroet. De heerlijke jonge klappers verschaffen een verkwikkenden dronk en als een aangename verrassing vonden we hier ook nog een overvloed van rijpe papaja's en djamboe's. Deze meevaller werd te meer gewaardeerd, wijl we op heel onzen tocht door dit broek- en waterland nergens fatsoenlijk drinkwater vonden. We lieten het gore, drabbige vocht tot slappe thee of koffie verwerken, om het, gezicht en smaak bedriegend, door de dorstige keel te kunnen krijgen.

De kampong deed denken aan een Javaansche desa. Evenals deze uit de omliggende rijstvelden, verhief zich *Jawimoe* uit de groene velden van riet en beemdgras. Schilderachtig blonken de met kajoe-poetih-schors gedekte hutten in de donkere schaduwen der boomen, die als beschuttende reuzen hun groene armen uitspreidden en van den vloed van zonnegloed,

die langs hen neergleed, juist genoeg neersprenkelden, om een behaaglijke stemming te scheppen; om de kilte uit de kamer te drijven zouden de huismusschen zeggen. De algemeene aanblik was beslist bekoorlijk. De hutten waren echter berekend op het effect op afstand. Van dichtbij gezien waren het ellendige krotten: armzalige open loodsen of zelfs maar afdakjes van hout of bamboe, met groote, slordig er op gegooide lappen kajoe-poetih-schors gedekt. Ook de grond, die als vloer dienst doet, was daarmee belegd. Zelfs op verschillende schaduwrijke plekjes in 't dorp, waar men knus bij elkaar komt zitten om te keuvelen en te knutselen, waren groote tapijten derzelfde schors gespreid. Niet dat de Kaja-kaja zoo gemak- of zoo pronkzuchtig is, of dat hij bang behoeft te zijn, zijn Zondagsche broek vuil te maken, maar als je pas versch en flink in den olie gezet zijt, kun je toch niet zonder schade en schande met je glimmende zitting op den vuilen grond neerzakken!

Ook de hut, die ten onzen gerieve werd ingericht werd er opnieuw en rijkelijk mee gestoffeerd: we kregen er een mollig vloerkleed van; de brits van knokige knuppels, die ons voor den nacht toegrijnsde, kreeg onder een dik dek dezer dekens bijna een aanhaligen trek. Men rolde er zelfs kussens van, want de menschen waren zeer vriendelijk en voorkomend en wilden 't den heeren behagelijk maken.

Te veel belangstelling.

En toch, wanneer men zoo een paar dagen in zoo'n dorp moet zoek brengen, dan krijgt men een beetje een idee van 't gevoel, dat een beroemdheid op reis moet hebben, die zich alsmaar moet laten interviewen. Hier zijn 't echter niet enkel een paar lastige persmusketen, die je belagen, maar heel de lieve menschheid. Men geniet doorlopend volop belangstelling. Een hoekje, waar je een oogenblikje vrij bent, bestaat er niet; en vooral wanneer men alleen is krijgt men allengs den indruk, dat men daar te kijk zit, als een rare kiek op de kermis. En als men zichzelf geen wonderkalf waant, dan stemt zoo iets niet prettig.

Eens dat ik hier met een reisgenoot vertoefde, wilden we na 't middagmaal de opdringerige belangstelling wel eens even ontloopen. De interviewers interesseeren zich meteen alweer volop voor de plannen, die men blijkt te hebben en willen dan toevallig de beenen ook wel eens uitslaan. Dan blijft er niets anders over, dan voor te wenden, dat men naar een plek wil, waar zelfs de keizer zonder gevolg heengaat; daarvoor zijn hier geen bepaalde huisjes opgericht en heeft men dus wat vrijheid van beweging.

Op burenbezoek

Visschen met pijl en boog

Mannen van Toemide

Woning te Jawimoe

Woning te Jamap

In vollen opschie

Toebereidselen tot den dans

We volgden een boschpaadje en kwamen al spoedig bij een paar statige bamboestoelen. De slanke toppen huifden een lommerrijk priëel over een dik bed van bleeke blaren, dat aan hun voet lag uitgespreid. Met de mieren en verder wriemelend leven, waartegen men in deze gewesten elk koel plekje moet betwisten, viel het nog al mee en weldra lagen we weggedommeld in 't land der droomen. Toen echter een kever, na door mijn baard-wildernis heen geworsteld te zijn tegen mijn neus begon op te stijgeren, schoot ik weer klaar wakker. Godlof! juist op tijd. Meteen zag ik een slang van de gevaarlijkste soort die we hier hebben. — en we zijn hier goed gesorteerd, — langzaam recht naar mijn makker toe schuiven. Ze was op geen meter afstand meer. Raakte ze hem, dan maakte hij natuurlijk onwillekeurig bewegingen en werd beslist gebeten. Instinctmatig gaf ik een gil en smeed met mijn stok naar 't beest, dat ijlings wegsloop tusschen 't onkruid. Toen schrok mijn kameraad ook wakker en werd een beetje wit om den neus, toen hij vernam, aan welk gevaar hij juist op het nippertje ontsnapt was. — Dan toch nog beter de ietwat opdringerige belangstelling der menschen.

Bij den Maklew-stam. Griezelige zolderversiering.

Van *Jawimoe* uit maakte ik nog even een schuiver westwaarts naar den *Maklew*-stam. Dat is een kleine stam met eigen taal, die hier tusschen den *Marind*-stam verdoken ligt. In eenige groepen verdeeld, zwerfen ze rond langs de oevers der *Boelaka*-rivier. Het was maar enkele uren gaans tot de eerste nederzetting. We moesten wel door een diep moeras, maar daar lag een brug! Jawel, het water was al heel wat gezakt en de brug lag nu maar ongeveer een halven meter onder water. Barveoets en in elke hand een stok tot steun hebben we de hindernis met glans genomen.

In 't dorp waar men niet op onze komst rekende, was 't niet druk. Doch alras stond er een op het dak eener hut en een ander op den tak van een hoogen boom op groote bamboehorens te blazen, om het volk naar huis te seinen. De menschen waren ook hier zeer vriendelijk en een heele hut werd te mijner beschikking gesteld. Mijn bedje werd met kajoe-poetih-bast gespreid en mijn muggennet daar netjes overheen gespannen. De behuizing komt heelemaal overeen met die van de *Jawimoeers*, dus aan licht en lucht geen gebrek. Toen ik mijn nachtverblijf eens op ging nemen, ontdekte ik aan een der daksparren een eigenaardige versiering. Ze had terstond mijn volle belangstelling en bleek te zijn een rotansnoer, waaraan veertien kinnebakken van menschenhoofden geregen waren. Het waren zwart-gerookte herinneringen aan oude glorie! Ook

gesnelde koppen vergaan en zelfs vrij spoedig, doch de kakebeenen, die er dan afvallen, blijven lang gaaf. Ze worden dan aan zoo'n lus gesnoerd als kostbaar aandenken.

't Gemompel onder de omstanders gaf me genoeg te kennen, dat ze met mijn vondst een beetje verlegen zaten. — „Geef maar hier, toean, we zullen dat wel even opbergen.” — Doch ik wilde wel eens meer uitleg hebben. Ze voelden zich niets op hun gemak, want ze wisten wel, dat de Kompanie een gruwelijken hekel heeft aan zulke dingen en geen reden verstaat, als het zaken geldt, die iets met koppensnellen te maken hebben. Maar ik kon gerust zijn; 't had niemendal te beteekenen; ze gruwden al lang en hartgrondig van koppensnellen. Die oude lorren waren daar onnoozel-weg vergeten.

Ik zou ze dus maar meenemen, opdat ze door niemand meer van die booze neigingen verdacht zouden worden. — O ja, ik mocht ze gerust in mijn mandje stoppen; maar met die oude lorren verdween in mijn mandje een brokje van hun hart. . . . Al vrij spoedig waren ze hun vrome gesteltenissen schoon vergeten en togen nog eens Digoelwaarts op koppenjacht. Ze zijn er toen echter bekaaid af gekomen en in plaats van koppen mee te brengen, lieten ze zelf verscheiden dooden achter. ¹⁾

Jomop met zijn rustig natuurschoon.

Van *Jawimoe* tot *Jomop* is maar anderhalf uur gaans. Een weinig terzij ligt nog de verlaten kampong *Haboe*. Tusschen beiden door kronkelt de *Boelaka*-rivier. Het landschap is hier schitterend mooi. Het thans droge moeras lijkt een onafzienbaar weiland, waar ganzen, eenden en reigers uitgelaten spelemeien of ernstig en behoedzaam speuren naar den kost. Onze ganzen behooren niet tot de logge soort, die men in Holland kent. Ze zijn zwart met witte borst en onderlijf en stooten een geluid uit als een trompet. Ze zijn uitstekende vliegers en houden zich ook graag in boomen op. Ze schijnen maar half-afgewerkte watervogels te zijn en hebben niet eens noemenswaardige zwemvliezen tusschen de teenen. Men vindt ze meestal met groote vluchten bij elkaar. Op het einde van den drogen tijd, als het water schaarsch wordt, ziet men ze vaak tegen elkaar aangedrongen in kleine vennen, die er dan met al die opgestoken koppen op de lange halzen als een tulpenveld uitzien. Een enkel schot hagef daarin afgevuurd, knakt er dikwijls wel een half dozijn of meer tegelijk dezer rare bloemen. Maar ook hier wordt de malsche bol, die er onder zit, het meest gewaardeerd!

¹⁾ Men vindt dit geval uitvoerig beschreven in het boek „*Onder de Kaja-kaja's van Zuid-Nieuw-Guinea*” onder 't hoofd „Met de Kompanie op Sneltocht”, biz. 133.

Dicht kreupelhout of ijle doorzichtige bosschen verheffen zich uit de groene vlakke als weelderige parken wier donkere schaduwholten bergplaatsen zijn van rust en verkwikking voor de dierenwereld, die dit lustoord bewoont. Elders ijle boschjes van kajoe-poetih-boomen, die op hun rijzige helbonte stammen hun wazige grauw-blauwe kruin van ragwerk dragen. Die helder wit en zwart gekleurde stammen doen als boomstammen zoo onwezenlijk aan, dat ze den indruk wekken van een kunstmatige versiering van 't landschap. De natuurlijke kleur dezer stammen is roomkleurig. De zeer blotterige schors is buitengewoon brandbaar. Door de vuren, welke de Kaja-kaja overal aanstookt, waar iets te branden is, worden de boomen zwart geblakerd en geschroeid en langs de afhangende bastflarden stijgen de flakkerende vlammen vaak tot in de kruin omhoog. Doch alras blotteren weer lappen der schors af en leggen weer grillige, scherp afstekende vlakken bloot der oorspronkelijke kleur.

En daar tusschendoor kronkelt, zich rustig spiegelend in de zon, de mooie *Boelaka*-rivier in haar bed van welig-groene graspolsters, hier en daar overhuifd door hellende boomen, waarvan sommige versierd met een overdaad van flosjes van kleurige bloemen.

Het landschap wekte herinneringen wakker aan vele der schilderachtigste plekjes van Mooi Nederland.

Naar 't varkenlooze Jomop.

De kampong *Jomop* lijkt vrijwel op dien van *Jawimoe*; heeft alleen dit, voor Zuid N. Guinea zeer teekenend kenmerk, dat er in heel den kampong geen enkel varken te bespeuren valt. Dit kenmerk heeft hij trouwens met enkele andere kampongs in 't binnenland gemeen. Als afdoende verklaring van dit verschijnsel, beweerden de bewoners, niet voldoende klappers te hebben, om dezen vraatzuchtigen beesten den steeds knorrenden mond te stoppen.

De weg naar het drie uur verder gelegen *Po-epe* voert voor het grootste deel over aaneengesloten ruggen, die een zacht-glooiend heuvel-land vormen met vrij zwaar oerwoud bedekt. Daar zijn o.a. de kasuaris, de kroonduif en ook de paradijsvogel thuis. Telkens hoorden we uit de hooge loverhallen den schaterlach van dezen koning der vogelen schallen. De kroonduif is minder uitgelaten, maar des te indrukwekkender doet ze nu en dan haar zwaar tromgeluid door de heilige boschstilte weergalmen. Het oerwoud was hier betrekkelijk rijk aan vogelgeluid en al klinkt dat niet altijd even zangerig, blij en opgewekt klinkt het toch altijd.

Naar den Toemide-stam.

Om niet tweemaal denzelfden weg te maken, bogen we van *Po-epe* oostelijk af naar een paar dorpen der *Toemide*-lui, om vandaar weer naar de kust af te zakken. Ofschoon zoowel de *Hative*-groep, waar we vandaan kwamen, als de *Toemide*-groep tot den grooten *Marind*-stam behooren, bestaan er tusschen deze beide groepen weinig betrekkingen. Ook de taal vertoont een vrij sterk dialektisch verschil. De *Toemide*-groep spreekt n.l. het *Sangaseesch* dialekt, dat met steeds scherpere afwijkingen ook hooger op langs de *Bian*-rivier gesproken wordt. Ze schijnen dus meer tot deze *Bian*-groep te behooren. — Overigens leverden noch de weg, dien we volgden, noch de dorpen, die we aandeden, iets merkwaardigs op.

Ons achterland is zoowat overal eender: een half-verzopen moerasland met uitgestrekte dorre vlakten, afgewisseld met ijl bosch en hier en daar hogere ruggen met zwaar oerwoud of een weelderigen, zeer verscheiden plantengroei. In dat schier grenzenlooze land, op uren afstands van elkaar, kleine groepjes menschen, die 't er zich gemakkelijk maken en zonder veel inspanning voorzien in de zeer weinige behoeften, die ze kennen. De sagoboom, de verwenner van den inboorling, omdat hij hem zoo makkelijk aan den kost helpt, voelt zich nergens beter thuis dan in zoo'n moerasland. Bananen en allerlei aardvruchten, suikerriet, kortom al wat men in den grond steekt om te groeien, tiert welig. Wild en visch leveren bosch en vennen in overvloed. En indien men een *Kajakaja* met behoorlijk afgeladen maag, eens voorstelde, om volgens het sprookje drie wenschen te uiten, dan geloof ik, dat hij daar leelijk mee verlegen zou zitten. . . .

Een benijdenswaardig volk. . . . indien het nog den Gever dezer goede gaven kende.

NAAR DE GRENZEN VAN MARIND-LAND.

De stam der Marindineezen bezet een groot deel van Nederlandsch Zuid N. Guinea. Langs de kust strekt zijn gebied zich uit van even over de Engelsche grens tot aan de Prinses Marianna-sstraat. Ook in 't binnenland is hij ver doorgedrongen, alhoewel zeer ongelijk. Wanneer we in 't Oosten het binnenland intrekken, stuiten we alras op den machtigen stam der *Jei-anim*, die tot aan haar bovenloop de beide oevers der *Maro* of Merauke-rivier bezet. Doch langs de *Koembe*- en vooral langs de machtige *Bian*-rivier zijn de Marindineezen in 't binnenland voortgedrongen tot aan 't gebied der *Digoel*-bewoners toe; met eerbiediging nochtans van een behoorlijke neutrale zône, want de verhouding tusschen beiden was nooit hartelijk. Met in-acht-neming dezer strook volgt de Marind-stam verder vrijwel den loop der *Digoel*-rivier in westelijke richting, ofschoon men nabij de monding nog op een paar vreemde stammetjes stuit en de *Makléw*-stam, langs de *Boelaka*-rivier er als een eilandje middenin ligt.

Reeds een paar malen had ik de Boven-Bian-streek bezocht, doch nu (April en Mei 1928) wilde ik er enkele weken blijven voor dienstwerk en om daar meteen de dialektische taalverschillen te bestudeeren.

Sedert aan de Boven-Bian ook een bestuurspost gevestigd is, bestaat er een vrij regelmatige verbinding met de hoofdplaats Merauke, van welke ik thans ook gebruik kon maken, om langs de *Maro* de boven-*Bian* te bereiken.

De grillige Merauke-rivier. Haar oevertooi.

De *Maro* of Merauke-rivier maakt bij haar monding beslist een groot-schen indruk. Enkele boeien, die op haar baren dobberen, wijzen er zelfs op, dat ze een plaats inneemt in 't groote wereldverkeer. Die plaats is echter nog zeer bescheiden en andere zee-kasteelen dan om de maand een K.P.M.-boot en af en toe een Gouvernementsstoomer, krijgt ze niet te torsen.

Volgens de legende is ze ontstaan zooals alle rivieren van Zuid N. Guinea. Toen namelijk de voorouders voor 't eerst met vuur kennis maakten, wisten ze nog niet, hoe men met dit gevaarlijk element behoort

om te gaan. Het sloeg dan ook meteen over in een grooten brand, die de geheele kust kaal schroefde en bovendien hier en daar diepe banen uitvrat door bosschen en beemden het land in en deze werden de beddingen der rivieren. Waar ze zoo gauw het noodige water vandaan haalden, zegt de geschiedenis er niet bij.

Haar algemeene richting is Zuid-Noord, doch ze is zeer speelsch in haar loop en wringt zich in de grilligste bochten en krommingen, alhoewel nergens rotsen of andere hindernissen haar in den weg staan. Het verval is ook zeer gering, zoodat ver stroomopwaarts de inwerking van het zeegetij nog duidelijk waarneembaar is. Bij ebbe liggen dan vaak op de droog gevallen modderige oevers de krokodillen te soezen. Sommige schuiven log en loom te water bij 't naderend geronk van de motorboot, andere laten zich aan dat lawaai niets gelegen liggen en dommelen rustig voort; ze duchten weinig gevaar, omdat ze hier zoo zelden gestoord worden in hun „splendid isolation”. 't Zijn nare beesten, zooals ze daar met hun gluiperige oogen liggen te loeren in den modder, waarin ze tamelijk moeilijk te onderscheiden zijn, zoozeer lijken ze in kleur op den modder en in gestalte op een dorren boomstronk. Ze passen overigens uitstekend in deze desolate omgeving van onafzienbare, doodsche, moerassige vlakten. Slechts hier en daar teekent een armtierig strookje mangroven de rivierboorden af. Langzamerhand echter gaan die over in eindelooze hagen van zich in den modder verdringende grove, hard-groene nipalmen; al even triestig als de vlakten en meer beklemmend wijl ze ook nog alle uitzicht belemmeren. Het landschap vertoont hier een beeld van angstwekkende verlatenheid. — Maar onze jachtende motorboot weet van geen gemoedsstemmingen en onbesuisd rent ze voort op 't spiegelend slingerpad van dezen doolhof, dat telkens dood schijnt te loopen, doch alleen maar verstoppertje speelt. Met onverflauwde vinnigheid schiet ze elke nieuwe bocht in en we leeren alras die haastigheid waardeeren, want allengs wordt ook het landschap vriendelijker, vooral wanneer we de hoogte bereiken, waar het door den vloed opgestuwde zeewater niet meer doordringt. De rivier wordt dan ook aanmerkelijk smaller en behoudt dan zeer langen tijd ongeveer dezelfde breedte. Ze glijdt nu voort tusschen hoogere, vruchtbare landruggen of snijdt er soms dwars doorheen. Hier worden hare sappen niet meer vergiftigd door de zilte zee en stuwen ze onder den koesterenden drang der eeuwige zon bergen van boomen en bloemen de hooge blauwe luchten in.

Het oog wordt geboeid door een plantengroei van paradijsachtige weelde, die als 't ware op beide oevers ligt opgestapeld in een eindelooze verscheidenheid van vormen en kleuren. 't Lijkt wel een groene wolkbank, die daar hangt langs de ruimten der ijle luchten, die even diep schijnen

daarboven als in 't heldere spiegelbeeld daar beneden, waartusschen geen scheidingslijn te bespeuren valt. Hoog tillen reusachtige boomzuilen de groene loverwolken tegen den hemel op en in weelderige overdaad tuimelen ze neer, zich ophoopend en zich verdringend tot in de kil van den stroom, waar ze omduikelen in hun spiegelbeeld. Tusschen de opgestapelde heuvelen van groen, spreiden donkere palmen hun breede waaiers uit. De sagopalm steekt boven haar kruin haar fijnvormige bloem de lucht in, als een fiere moeder, die haar kind in uitbundigen moedertrots omhoog tilt. Hier tiert het weelderige eeuwige leven, dat van geen sterven of vergaan schijnt te weten. Zelfs verdorde boomskeletten, die in dit paradijs zoo onwennig en wanhopig hun kale armen uitstrekken, schijnen te herleven en worden alras door een nieuwe overdadige weelde van groen oversteipt. Ze staan daar als torens van groen, opgebouwd door opdringende woekerplanten, die van hunne tinnen zwierige guirlandes de zonnige ruimten inslingeren.

De zon was speelsch deze dagen. Nu eens schoot ze in vollen luister te voorschijn, blikkerde langs de puntige zwaarden der palmladeren, en tooverde een gouden of zilveren weerschijn met felle lichten en diepe donkerten over dit verrukkelijk schouwspel; dan weer ging ze schuil achter de wolken en zette het geheele tafereel in teere tinten met lichte schaduwen.

Wanneer men per motorboot de rivier opvaart, heeft men verschillende dagen dit beeld voor zich, dat in hoofdlijnen steeds hetzelfde blijft, doch in zijn onderdeelen en schakeeringen voldoende afwisseling biedt, om niet te vervelen.

Een afwisseling welke alle Zuid N. Guineesche rivieren den reiziger bieden, wordt ons hier ook niet onthouden. Op sommige plaatsen hangen aan beide oevers alle boomen vol kalongs (vliegende honden). Als vieze vruchten hangen ze bij trossen aan de takken. Bij 't naderen van den ronkenden motor is 't alsof ze door een windvlaag worden afgeschud en met loomen, loggen wiekslag spreiden ze zich als een donkere wolk over de rivier uit zoover het oog reikt, terwijl de lucht vervuld is van 't venijnig schelle gekrijsch dezer opgeschrikte dieren en 't doffe gezoem van hun moeizamen vleugelslag. Ze voelen zich met recht niet thuis in de blijde, zonnige natuur.

Heel wat aantrekkelijker schouwspel bieden dan ook de sneeuwwitte zilverreigers, die bij heele vluchten de boot vergezellen; evenals reusachtige bloemen neervallend in 't groen van den oever en bij 't naderen der boot zich met sierlijken zwaai weer de lucht in slingerend en weer vooruit zwevend als feeëriek wegwijzers langs de spiegelende banen van dit sprookjesland.

Haar buitensporigheden.

De waterstand dezer rivieren is aan groote schommelingen onderhevig. Het verschil tusschen den hoogsten waterstand op 't einde van den regentijd en den laagsten op 't einde van den drogen moesson, bedraagt verschillende meters. Dit is dus geheel afhankelijk van de massa's regenwater, welke ze te verstuwen hebben. Zuid N. Guinea is een laag land, dat men vrijwel kan vergelijken met ons eigen vaderland in zijn oorspronkelijken toestand, vooraleer onze noeste voorvaderen het aan de zee, zooals het gewoonlijk heet, doch in werkelijkheid zeker niet minder aan de rivieren ontworsteld hadden. Toen geleet het bij elken hoogten waterstand ook een uitgestrekt meer, waarboven de hoogere terpen, (dorpen), als eilandjes uitstaken. Zoo is thans ook Zuid N. Guinea: in den natten tijd staan onmetelijke uitgestrektheden meters diep onder water, die echter in den oostmoesson geheel droog vallen. Meestal echter zijn de rivieroeveren een weinig hooger dan de verdere uiterwaarden en teekent de bedding zich af tusschen twee hooge wallen van eeuwig groen.

Dit is echter niet overal het geval en dan vormen de overstroomde ommelanden één groot meer met de rivier. Dan is het voor den stuurman nog al eens lastig om den rechten koers te houden, vooral bij donkeren nacht, wanneer hij zich uitsluitend moet laten leiden door de glinstering der donkere waterkil. Zoo gebeurde het ons ook, dat we nog een tijd in den maanloozen nacht doorvoeren, om nog een bepaalde pleisterplaats te bereiken. Plotseling zaten we met ons vaartuig midden in een onafzienbaar grasveld. We hadden nog wel een meter of drie water onder ons, waarboven het beemdgras nog een paar voet uitstak; doch zoo'n grasveld is heelemaal geen geschikt operatieterrein voor een motorboot en we waren dus wel gedwongen ter plaatse den dag af te wachten.

Varen bij nacht is trouwens om nog andere oorzaken niet geraden. Soms schijnt een boom uit de rivierbedding op te rijzen. Dat is in zoverre gezichtsbedrog, dat een woudreus van den oever in 't water is neergetuimd en een paar takken nog als zeer ordentelijke boomen erboven uitsteken. Dan is het voor den schipper zaak, te weten aan welken kant de stam onder 't troebele rivierwater verborgen zit.

Het gebeurt ook, dat dorre boomen in de rivier terecht komen en dan met den stroom meedrijven. Ook dat zijn voor een scheepje gevaarlijke tegenleggers, want die gaan voor een klein duwtje niet opzij. Dicht bij *Domandhee* ligt er thans zoo eentje aan 't strand aangespoeld, die een tijdje geleden de *Bian*-rivier is komen afdrijven. Het is alleen de stam en die is aan 't bovineind al aardig aangetast door de zee en door vuurtjestokende voorbijgangers. Toch meet die stam nog ruim veertig meter

Aan de grenzen van Marindland

Rouwenden op een graf te Kapevako

Bewoners van de Boven-Bian-rivier

Een gebaande weg door 't oerwoud

Rouwgewaad der Jel-vrouwen

Rouwende op graf te Boepoel

Rouwende vrouwen te Messak

lengte! De middellijn is aan den bovenkant nog ruim 50 c.M. Het is dus niet geraden, met volle kracht tegen zoo'n gevaarte op te tornen. Zoo'n houtberg is voor een klein scheepje even verraderlijk als een ijsberg voor een Titanic....

Haar strategische waarde.

De aanleidende oorzaak der vestiging van 't Bestuur op Zuid N. Guinea waren klachten, die van de Engelsche Regeering binnen kwamen over herhaaldelijke sneltochten door „Nederlandsche onderdanen” op Engelsch gebied ondernomen. Dat kwam voor een „bevriende mogendheid” niet te pas! Die „Nederlandsche onderdanen” echter trokken zich niets aan van een streepje door gewichtige hooge Oomes over de landkaart getrokken. Ze jaagden zwijnen, kangoeroes en menschen daar, waar zij dachten dat buit te behalen viel. Ze kenden geen anderen meester dan een sterkeren tegenstander. En die kwam van geheel onverwachte zijde opdagen en diende zich aan als de „Kompanie”.

Ofschoon het wel eens gebeurde, dat een paar eenzame reizigers op verraderlijke wijze om hals werden gebracht, ondernam men de groote officieele sneltochten niet tegen stamgenooten. We zeiden reeds, dat de Marind-stam zich in groote lijnen uitstrekt over een gebied tusschen de Digoel- en de Merauke-rivier gelegen. Aan den oostkant hebben een paar vreemde stammen zich binnen dit gebied weten te handhaven: de *Mangat-rik*, die echter door de sterkere Marindineezen bijna geheel zijn uitgeroeid en de *Jei-anim*, die thans nog in vrij sterke nederzettingen de beide oevers der Merauke-rivier bewonen. De *Makléw-anim*, die in 't westen, dicht bij de kust, de oevers der *Boelaka-rivier* bewonen, werden ook sterk uitgedund. Doch wijl 't lastig was, een vijand te hebben midden in den eigen stam, die dus de verder trekkende snellers of de eigen onbewaakte dorpen kon bestoken, vond men het ten slotte raadzamer met hen een bondgenootschap te sluiten. Het groote jachtveld der sneltochten bleef dus voor den geheelen Marind-stam de *Digoel-rivier*, welke zich langs heel hun gebied van west naar oost uitstrekt. Doch de *Jei-anim* en ook wel de Marindineezen, die benedenstreams of oostelijk van de Merauke-rivier wonen, kozen ook wel het Engelsch gebied tot operatieterrein voor hun snel- en strooptochten.

Zoodra het Bestuur deze strategische plannen der snellers doorschouwde, werd ook bij de *Jei-anim* een bestuurspost gevestigd en wel te *Torai*, ongeveer op de helft van den loop der Merauke-rivier en vrij dicht bij de Engelsche grens.

Een tweede post werd opgericht te *Assike*, ongeveer in dezelfde lijn zuid-noord, maar op de Digoel-rivier, tegenover de streek waar de Flij-rivier even den 14ten lengtegraad overwipt en een slipper maakt, meteen een hap nemend uit 't Hollandsche gebied. Aldus meende men door patrouilleeren in den omtrek, het koppensnellen vrijwel in bedwang te kunnen houden, of althans te beletten, dat „Nederlandsche onderdanen” zich nog aan Engelsche items zouden vergrijpen. Dat ze intusschen lustig voortgingen elkaar op Nederlandsch gebied uit te roeien, daarop werd in de eerste jaren der vestiging geen acht geslagen en de klachten der missionarissen, die daartegen hun stem verhieven, werden niet gehoord.

Doch ten langen laatste kwam ook daarin verandering. Ook langs de kust te *Koembe* en te *Okaba* werden bestuursposten gevestigd; de gesnelde koppen moesten overal worden ingeleverd en 't snellen werd onder bedreiging van zware straffen verboden; voortaan moesten de koppen in 't Nederlandsch gebied even veilig op de rompen staan als aan gene zijde van 't grensstreepje.

Dat was een grenspaal in de geschiedenis van Zuid N. Guinea. Sedert dien behoorden althans de groote officieele sneltochten tot het verleden. Later werden de bestuursposten te *Torai* en *Assike* opgeheven, omdat ze minder gunstig gelegen bleken om in wijderen kring invloed op de bevolking te kunnen uitoefenen.

De post van *Assike* moest hooger de rivier op komen in de buurt van 't thans algemeen bekend geworden *Tanab Merah* (= rood land; niet wegens zijn tegenwoordige rood-getinte bewoners, maar om de heel prozaïsche reden, dat de grond daar evenals op vele andere plaatsen uit roode klei bestaat). Dit plan ging eerst niet geheel volgens den eersten opzet door; in stede van een gewone bestuurspost werd *Tanab Merah* een ballingsoord voor lastige communisten.

Torai werd verplaatst naar de Boven-Bian-rivier te *Moetin*, wijl men daar in veel grooter straal invloed kon uitoefenen en meteen voeling houden met de Digoel-rivier.

Merauke blijft echter voor Zuid N. Guinea de hoofdzetel van 't Bestuur. Er moest dus een behoorlijke verbinding tot *Moetin* gezocht worden. Men kan van Merauke over zee naar de Bian-monding varen en dan verder de rivier op. Op de rivier is een motorboot wel het meest doelmatige vervoermiddel, doch de zee is hier den grootsten tijd van 't jaar erg woelig, zoodat men langs den zeeweg een tamelijk groot scheepje zou moeten hebben. Nu heeft men een anderen weg gevonden. Men vaart de Merauke-rivier op tot *Boepoel* en vandaar heeft men een flink pad open gekapt naar *Moetin*; een afstand van 45 K.M.

Dezen weg zouden wij ook thans volgen.

Op de gladde baan.

Oorspronkelijk en tot nog kort geleden woonde de bevolking van al deze streken in kleine groepjes verspreid zonder vaste woonplaats. Ze hadden verschillende nederzettingen, die ze beurtelings betrokken; 't waren nog halve zwervers. Thans woont ze in behoorlijke dorpen bijeen. *Boepoel* is zoo'n nieuw dorp der *Jeï-anim*. We hielden er ons nu niet langer op, dan om te overnachten. Den volgenden dag gingen we den morgenstond goud zien happen, langs de dreven van 't oerwoud. — Wijl we tot *Moetin* ook den „*Toean Besar*” (Hoofd van 't Bestuur) van *Merauke* tot ons gezelschap mochten rekenen, was de weg keurig schoon gemaakt; geen grassprietje was er op te bekennen! — Een lieve attentie der „dankbare bevolking”; maar ze werd ons noodlottig. De weg voert namelijk door een zachtglooiend heuvelland en de bodem bestaat uit een soort vettigen kleigrond. We hadden de laatste dagen nog al enkele malsche regenbuitjes gehad, zoodat de weg zoo glibberig was als een glijbaantje. Ieder onzer ging af en toe zoo eens heel schielijk zitten, zoodat je niet wist, waar hij zoo gauw met zijn beenen bleef! Maar we hebben afgesproken, niets te verklappen van al de slippertjes, die dien dag gemaakt zijn. Dat voortdurend in spanning houden van alle spieren, was echter zeer vermoeiend en bedierf wel eenigszins het genot. Want een genot is het anders, langs dezen weg te wandelen door een ongerept oerbosch van overweldigende pracht. Statig in zijn monumentale grootscheid, verrukkelijk in zijn kleinste bijzonderheden van kleuren en vormen in duizenden schakeeringen. Door 't hooge, dichte lover sprankelde de zon gouden snippers, die dwarrelden tusschen 't groen en neerruizelden op den grond. Een heerlijke onbegrensde luthof, waarin de casuaris rondwandelt in zijn glimmend zwart pakje, in potsierlijke statigheid; de paradijsvogel praalt en zijn schellen lach over zijn levenslust uitgalmt; waar de kroonduif pronkt, dik van zelfrespect en ons verbaast door haar geluid, dat men zich van zoo'n gewichtige madam voorstelt als een schrill gilletteje en dat klinkt als machtig tromgebons; waar de papagaaien in hun bonte maskerade-pakjes krijschen en tieren als joden op de markt; de logge jaarvogel krast en zijn zware vleugelslag zoemt als 't gezucht van jagende molenwieken; waar vlinders in de schelste en zachtste kleuren zweven als bloemen door 't luchtruim gestrooid; waar alles het hart verheft tot den Schepper, die zoo kwistig de geheele natuur maakte tot één museum van ongeëvenaarde kunstschaten. Zoo'n oerbosch is een heiligdom, een der vele tempels van Gods almacht. . . .

Stram en stijf van 't glibberen en slibberen, traden we dezen tempel uit en *Moetin* binnen. De bestuursvestiging ligt op een heuvel en een

eindje verder op een landtong, die in 't moeras vooruit steekt, het dorp, dat weer tot den Marind-stam behoort. Mijn plan was, om van hieruit eenige uitstapjes te ondernemen naar de verschillende kampongs.

Een boottocht over bosch en beemd.

Mijn eerste schuiver goldt *Kapevako*, een eindje noordelijker aan de *Bian*-rivier gelegen. Ofschoon thans ongeveer alle nederzettingen over deze rivier te bereiken zijn, liggen ze toch niet vlak aan den oever, wijl de hogere heuvelruggen, die alleen doorlopend bewoonbaar zijn, lang niet altijd parallel loopen met de rivierbedding. Wel blijft de rivier te allen tijde de groote en verzekerde verkeersweg, al is het dan ook vaak een lange weg, wegens de groote en vele kronkelingen waarmee ze door het landschap dwaalt, zich niet bekommerend over de gejaagde haastigheid der menschen. Doch de waterstand was thans nog betrekkelijk hoog en dan weet de inboorling overal binnenpaadjes. Dan is zijn uitgeholde boomstam het ideale verkeersmiddel voor deze streken: waar hij maar ongeveer een voet water heeft, kan hij varen. Dan heeft zoo'n tocht per kano wel zijn heel bijzondere eigenaardigheden. Nu eens gleeed hij door een spiegelglad, blank meer, waarop enkel eenige blauwe of witte waterlelies of rossige kroosvlakken drijven, dan weer drong hij zijn spitsen snuit wroetend door een licht grasveld, waar de donzige pluimen ons speelsch om de ooren zwiëpten. Doch waar het water minder diep was en het meters hoge gras meer op elkaar gezakt lag, stremde het aanmerkelijk de vaart en smallere gedeelten werden dan met een vaartje en een aanloopje genomen; bij bredere stukken ging het met horten en stooten of ging het niet meer en moest een andere uitweg gezocht worden. Soms voeren we midden door een uitgestrekt eucalyptusbosch, op halverhoogte der boomstammen, die een paar meter diep in 't water stonden. Een eigenaardig en sprookjesachtig gezicht, zoo'n bosch, dat op een spiegel schijnt te staan; boomen zonder wortels, maar met dubbele kruin, die van boven en van onder in de lucht schijnt te hangen. 't Is een betooverend gezicht; 't lijkt een onwezenlijk sprookje. — Dan weer sloopen we door kleine tunnels van groen, waar de weelderige plantengroei een laag en dicht dak geweven had over kleine beekjes, die een verbinding vormden tusschen lager gelegen moerassen. En overal in 't rond, tot in de verste verschieten de hoge landruggen als parken met hun wonderbare weelde van fiere woudreuzen, rijzige palmen en wuivende bamboetuilen; die in de verste verten doken weg in wazige blauwachtige gestalten, die zich doezelig afteekenden tegen de ijle lucht.

Een raadsel bleef het mij, hoe in dezen eindeloozen doolhof, waar geen enkel spoor den reiziger leidt, mijn roeiers zoo zeker den weg wisten te vinden en zoo recht en vastberaden op hun doel aanstevenden.

Wisselend landschap.

Het is beslist een zeer merkwaardig land. Al hebben we hier geen zomer en winter, toch verandert het volgens de jaargetijden volkomen van aanschijn, zoodat het niet meer te herkennen is. — Het is een laag heuvelland en de bedding der rivieren schijnt niets anders te zijn, dan de uitslibbing der allerlaagste gedeelten. In den regentijd kunnen ze het overvloedig hemelwater onmogelijk verzetten, dat dan alle valleien meters hoog opvult. Het vormt onmetelijke grillige binnenzeeën. En toch lijken deze zeeën weer heelemaal op geen zeeën; als men ze van de hooge heuveltoppen vóór zich ziet liggen, denkt men eer aan uitgestrekte weilanden, afgewisseld door ijle bosschen en open plassen en vennen. Doch met uw kano stevent ge dwars door die weilanden heen en al piekt het gras een paar voet boven de oppervlakte omhoog en al zwiepen op uw lage zitting de pluizen en pluimen u in 't gelaat, ze wortelen enkele meters daar beneden. En al dwaalt uw ranke schuitje tusschen de boomstammen, die in de lucht schijnen te hangen of als boompjes uit een bouwdoos zoo maar op een spiegelvlak schijnen neer gezet, inderdaad wortelen ze heel stevig twee of drie meter dieper, waar de kloet op de stronken en knoesten stuit. Als omzooming dezer eigenaardige zeeën verheffen zich de weelderig begroeide heuvelruggen, in de verre verschieten verwazend tot blauw-grijze duinen.

Na afloop van den regentijd echter beginnen deze zeeën te ebben en vallen de kusten verder en verder droog, naar gelang de rivieren het water afvoeren, dat niet meer wordt aangevuld, en blijven ten slotte alleen de laagste gedeelten als uitgestrekte moerassen en vennen achter, als een herinnering aan den algemeenen jaarlijkschen zondvloed. Dan kan men te voet rondwandelen door de bosschen en beemden, waar een paar maanden geleden de scheepjes dobberden; dan kuiert de casuaris of huppelt de kangoeroe daar waar kort geleden de vischjes gingen spelemeien. En als men dan hoog tegen de boomstammen de ringen ziet daar als merkteeken van haar overwinning door de waterkil afgeteekend, kan men zich nauwelijks voorstellen, dat het landschap in zoo korten tijd zoo'n volslagen gedaanteverwisseling kon ondergaan.

Het begin der wijsheid.

In deze gewesten heeft ook de Missie sedert kort haar arbeid begonnen en reeds enkele schooltjes opgericht. Iets primitievers dan deze tempeltjes der wijsheid kan men zich bezwaarlijk voorstellen. Het geraamte bestaat uit rond en ongekorven boschhout; het dak is van atap, (palmbladeren); de bewanding van gaba-gaba, (sagoblad-stengels). De schoolbanken zijn van bamboe of niboeng. De leerlingen loopen er nog erg kaal bij; de heele schooljeugd heeft in letterlijken zin zoo wat niets om 't lijf! — Ja, dat is voorloopig een der groote vraagstukken. De Missie kan wel wat helpen, maar kan toch onmogelijk enkele honderden van die robbedoesjes in 't pak steken. . . . en houden.

Het land is buitengewoon vruchtbaar en de menschen kennen geen gebrek; doch voortbrengselen, die ook voor den handel waarde hebben, bezitten ze niet; vooral sedert ook de paradijsvogel waardeloos geworden is. Kokosnoten hebben ze weliswaar, doch betrekkelijk weinig en van minderwaardig soort en de vervoerkosten zijn zoo hoog (*f* 3.— per pikol of 60 K.G. tot Merauke, dat ook nog geen handelscentrum is!) dat ook daarop, zelfs bij fatsoenlijke marktprijzen, weinig winst te behalen valt. Zoo wordt het voor deze menschen zeer lastig, zich kleeren te verschaffen.

Eén voordeel heeft deze toestand misschien toch. — Wil men dit uitgestrekte land ooit tot bloei brengen, dan moet men beginnen, met het volk eenige beschaving en ontwikkeling bij te brengen. Dit is echter een werk van lange jaren. En dat vergeten zooveel! Wanneer in zoo'n primitieve kampong een heel primitief schooltje is verzezen en de naaktloopers van gisteren zich in een stelletje kleeren gewrongen hebben, dan meenen velen, ze meteen bij de doorsnee „Indonesiërs" te moeten indeelen. Tjaa, in een uur tijds kan zoo'n wilde uiterlijk geheel en al van gedaante veranderen. De innerlijke omwenteling gaat echter niet zoo vlug! En wanneer zoo'n gekleede oermensch zich dan bovendien nog Christen durft te noemen, meent men, dat hij meteen een levende staalkaart moet zijn van alle christelijke en maatschappelijke deugden en anders smaalt men van 't spreekwoordelijke „uiterlijk vernisje"

En die schooltjes dan!? — Na enkele jaren *studie* weten de kinderen wellicht al, dat er zoo iets als letters en cijfers bestaat. Ge zult ze echter nooit een krant ter hand zien nemen. En rekenen? Ze kennen misschien bij name alle munten nog! Maar de man, die met beide voeten in 't werkelijke leven staat, weet, dat ze behalve in de school, waar ze de papieren modellen bestudeeren van centen, guldens en zelfs gouden tientjes, ze wellicht nog nooit zoo'n ding in werkelijkheid gezien heb-

ben; in heel hun dorp is geen roode cent aan gemunt geld te bekennen. Heel hun kleine koopmanschap beperkt zich nog uitsluitend tot ruilhandel, waarbij de kokosnoot de pasmunt vormt.

Al zet men in zoo'n schooltje een professor eener universiteit, hij zal er geen holleboozen van maken. Dat ontmoedigt den man der praktijk niet, die weet, dat die hersens eerst een beetje in de plooi moeten komen, om te leeren denken en dat het met een volgend geslacht al een stuk beter zal gaan. De pionier in de wildernis weet, dat de ontwikkeling van den geest nog langzamer gaat dan die van een beuk of een eik.

Wil men dit volk tot ontwikkeling brengen, dan is het een gebiedende eisch, dat hier een of andere loonende cultuur worde ingevoerd. Onder leiding van Bestuur en Missie wordt dan ook overal de klappercultuur uitgebreid. Doch de hooge vervoerkosten zullen in dit afgelegen land dit produkt steeds blijven drukken. De teelt van een waardevoller produkt zou hier aan te bevelen zijn. Dat had ook de heer Pati, de bestuurs-assistent, ingezien en daarom was hij reeds bezig met de goeroes der verschillende schooltjes om de kruidnagelteelt in te voeren. Dat is van harte toe te juichen en te hopen, dat dergelijke proeven mogen slagen. Jammer, dat bij 't Bestuur zulke dingen meestal stuipsgewijs gaan. Een opvolger, die altijd *binnenkort* te verwachten is, voelt misschien alweer heelemaal niets voor de schoone idealen van zijn voorganger en dan ligt de zaak weer op haar dooden rug. Voor de beste maatregelen in hun eigen belang hebben deze menschen immers nog altijd een duwtje van den sterken arm noodig; uit overtuiging doen ze nog weinig meer dan eten en slapen.

Aan de wieg der ambachten.

Wat de nijverheid betreft, staan de binnenlanders een paar trapjes hooger dan de kustlui. Het fijnste vlechtwerk komt uit het verste binnenland en bijna al hun kano's en trommen betrekken de kustlui van de, volgens hen toch zooveel minderwaardige, boschmensen. — Het heeft me vaak bevreemd, hoe ze, terwijl ze nog geen ijzeren gereedschappen kenden, dit werk tot stand brachten. Het is toch geen kleinigheid, om b.v. zoo'n boomstam van 15 tot 20 meter lang en naar verhouding dik met zoo'n steenen bijltje uit te peuteren.

't Is waar, dat het vuur, met beleid geregeld, hun daarbij een gewaardeerde hulp biedt. Doch eens zag ik te *Moetin* een man met zijn steenen bijl zoo vaardig en behendig aan zoo'n kano werken, dat ik hem voorstelde, om met me mee te gaan naar den ruiler, dan kon

hijzelf een ijzeren bijl volgens zijn keuze uitzoeken, als hij mij zijn steenen wilde afstaan. Doch hij bedankte voor mijn aanbod. In 't algemeen echter weten de inboorlingen het ijzeren gereedschap best op prijs te stellen, dat dan ook meer en meer het oorspronkelijke verdringt. De steenen bijlen worden dan zeer doelmatige slijp- en wetsteenen. Toch is het oorspronkelijke gereedschap zelfs langs de kust nog niet heelemaal verdwenen. De steenen bijl en de houten spade zijn vrijwel in onbruik geraakt, doch de bamboe als snijgereedschap voor bijzondere doeleinden als b.v. het afslachten van dieren, heeft nog steeds de voorkeur. Ook zag ik aan de *Boven-Bian* de kinderen herhaaldelijk bezig, elkaar met zoo'n bamboetje het hoofd kaal te scheren. Wel verkozen ze voor dat doel de scherven eener stuk geslagen flesch, die daarvoor langs de kust algemeen gebezigd worden; doch in 't verre binnenland zijn fleschscherven een zeldzaam artikel. Snijschelpen zijn ook nog zeer algemeen, vooral voor 't afsnijden van touwtjes en vezels bij vlechtwerk of voor 't kerven van opgerolde bladeren, die als groente moeten dienen. Voor dit doel bezigt echter de huisvrouw ook vaak haar tanden. Voor fijn snijwerk, b.v. de figuren op de trommen of voor 't polijsten van bogen, lansen en kokosschalen, gebruikt men gaarne de slag tanden van everzwijnen. De scherpe punt dient om de inkervingen te maken voor 't snijwerk en de scherpe keper als schaafmes.

Voor 't vervaardigen van trommen, kiest men een houtsoort uit met heel zacht hart. Wanneer men zoo'n blok reeds ten ruwste bekapt heeft, graaft men 't met één uiteinde in den grond en in een putje aan den bovenkant uitgehold, giet men geregeld water. Op die wijze wordt de rotting van 't zachte hart bevorderd en kan men daarna makkelijk de eerste doorlopende holte maken, die dan met branden en snijden naar wensch verwijd wordt. Die eerste holte wordt bij voorkeur open gestooten met een stuk bamboe en wanneer men die met vuur verwijdt, steekt men er ook stukken bamboe doorheen. Door de hitte van 't vuur springen de bamboegeleding met een fellen knal open en daardoor verhoopt men de in wording zijnde trom reeds op het geven van daverend geluid in te stellen.

Zelfs voor zuinige rookers viel hier nog iets te leeren. Tabak wordt hier naarstig verbouwd, maar is nog al een lastige en bewerkelijke teelt en daarom is de honger naar tabak steeds grooter dan de voorraad. Als tabakspijp gebruikt men een bamboebuis van een paar d.M. lang en een paar c.M. middellijn. Aan 't eene einde heeft men 't schot laten zitten, zoodat de buis daar dicht is. Vlak voor dat schot is een klein gaatje gemaakt. Men wikkelt een bepaald blad, waarin een plukje tabak, tot een tuitje en steekt dat in 't gaatje. Sommigen gebruiken in plaats van 't telkens te verwisselen tuitje een blijvend bamboebuisje. Men rookt

dan met enkele gulzige halen de pijp leeg. Daar zit 'm dus de zuinigheid niet in, maar dat komt nog. Men maakt haar-fijn schraapsel van den stengel van nog niet ontplooid sagoblad. Dit wordt goed smedig gewreven en met kalk doorkneed. Van dit haarfijne schraapsel stopt men losjes een flinke prop in de holte der pijp. De rook der tabak moet dus door dit pluksel heen en behalve dat die rook daardoor een bizonderen pittigen smaak krijgt, wordt ook het schraapsel allengs geheel bruin gekleurd en met nicotine doortrokken. Wanneer dan de echte tabak op is, heeft men toch nog dit sappige meukje, dat wel gelijk op onze tabak, apenhaar genoemd. Of zij ook even lekker is, heb ik niet geproefd.

Rouwgebruiken.

Van *Kapevako* begaf ik me naar 't naburige *Messak*, eveneens een flink dorp. Er heerschte een bedrijvige drukte, want dien nacht zou er een rouwplechtigheid plaats vinden. Ofschoon deze lui tot denzelfden stam als de kustbewoners behooren, bestaat er toch een aanmerkelijk verschil in vele hunner gebruiken. Ze hebben in dit opzicht klaarblijkelijk onder den invloed gestaan van naburige stammen; in dit geval van de *Jei-anim*. Dit valt ook terstond op met betrekking tot den opschik. De mannen sieren zich ongeveer op dezelfde wijze op als de kustlui. De vrouwen echter maken er veel minder werk van, om de natuur te verbeteren. Vele waren thans in den rouw en hadden 't heele lichaam onder een laag pijpjaarde gezet, hetgeen haar een spookachtig voorkomen gaf.

Vooraf de rouwgebruiken wijken sterk af met die der kustbewoners. Thans zijn ook hier de gezinswoningen ingevoerd. Oorspronkelijk had men hier even als bij andere Marindineezen gemeenschappelijke verblijven, hier bestaande uit groote open loodsen. De mannen en de vrouwen van een familieverband woonden onderscheidenlijk in eenzelfde loods bij elkaar. Wanneer iemand stierf, werd hij begraven onder de slaappleats, welke hem in de woonloods toekwam. De naaste vrouwelijke bloedverwante moet dan verscheidene weken (van 4 tot \pm 8) op het graf verblijven. Haar hoofd is geheel verborgen onder een groote kap, waarvan rondom lange vezelfranjes tot den grond afdhangen. Het geheele lichaam is bovendien met pijpjaarde ingesmeerd. Alleen om aan een natuurlijke behoefte te voldoen, mag zij even het graf verlaten, maar ook dan nog hare vermomming niet afleggen. Het geheele dorp neemt in zooverre deel in den rouw, dat gedurende een bepaalden tijd geen dansen mogen gehouden worden. Het is dus een soort gesloten tijd, die hier *sál* heet, hetgeen vrijwel met het Maleische *sasi* overeen komt.

Die *sál* zou hier thans opgeheven worden. Wilt het Bestuur het begraven in de woningen tegengaat, treft men nu in vele dorpen, even buiten het bewoonde gedeelte, een groote loods, die als kerkhof dienst doet en waar dan ook de gebruikelijke rouwplechtigheden gehouden worden. Hier echter bevond zich het graf nog in 't woonhuis. In het sterfhuis, dat natuurlijk niet zooveel ruimte bood als een oorspronkelijke gemeenschappelijke woonloods, heerschte een wriemelende bedrijvigheid. Op het graf zat de vrouw, wier man overleden was en rondom verdrongen zich de vrouwelijke familieleden. Is het omdat de vrouw gevoeliger is of omdat ze uitbundiger is in 't uiten harer gevoelens, of omdat de mannen het een onprettig karweitje vinden, feit is, dat bij vele primitieven het rouwen voornamelijk een bezigheid is der vrouwen. Af en toe hief de weduwe een klagelijken, eentonigen treurzang aan, waarbij de andere vrouwen bij tusschenpoozen met een kort refrein instemden. Ondertusschen waren deze alle druk in de weer met het in orde brengen van haar rouwtoilet. Rondom in de hut hing het vol van onderdeelen van dit eigenaardig kostuum. Het leek in zooverre wel op een toonzaal van Vroom & Dreesmann! Maar er viel overal nog wat aan te beredderen, de *finishing touch*, die voor een damestoilet zoo lastig schijnt te zijn! Ze werkten voornamelijk nog met de verfpotjes. Overal stonden klapperdoppen met in water aangemaakte klei van verschillende kleuren of verkoelde kamirinoet of merg van sagobladstengel. Met een vezelig afgestompt stokje als penseel waren ze bezig de uit boomvezels gevlochten rouwgewaden kleurig te beschilderen.

Toen 't begon te donkeren, diende dezelfde hut als gemeenschappelijke kleedkamer. — Het geheele kostuum bestaat uit drie stukken. Voor eerst een soort rok, *kawarib*, bestaande uit een band, waarvan rondom een dichte rij koorden afhangen, die uitloopen in lange kwasten van witte boomvezels. Vervolgens de *soja*, een soort borstlap van \pm 80 c.M. lang en 50 breed en van franjes voorzien. De bovenkant is ter lengte van \pm 40 c.M. gesplit en de beide daardoor ontstane banden worden over de schouders geslagen. Ten slotte een fijn gevlochten kapje of mutsje, *wangoe*, met witte zwiepende veeren versierd en eveneens van lange witte vezelfranjes voorzien, die tot ongeveer aan de knieën afhangen. De treurende gaat dus nagenoeg geheel schuil onder haar rouwgewaad. Onder het kapje komt alleen het gelaat te voorschijn, dat echter ook onkennelijk is wegens de laag witte pijpaaide, waarover men eenige roode arabesken geschilderd heeft. Wat den pasvorm dezer rouwgewaden betreft, daar zou een modiste nog wel 't een en ander op hebben aan te merken. Het stugge vlechtwerk leent zich niet zoo gedwee tot een sierlijken val van slanke lijnen en bevallige plooiën; het hing er allemaal zoo'n beetje om als

de kleeren om een vogelverschrikker. Overigens hangt voor zulke dingen de indruk voor een groot deel af van de omgeving en de persoonlijke stemming en vooral op modegebied valt over smaak niet te twisten!

Weggedoken in deze spookachtige rouwgewaden, verdrongen zich een twintigtal vrouwen rondom de hoofdfiguur, de weduwe, die onder haar grooten kapmantel verborgen, op het graf zat. Gedurende den heelen nacht voerden ze een somberen treurzang, *jajam*, uit. Een harer, die de plechtigheid leidde, zong met schrille, huilerige stem een eentonig klaaglied, waarbij met tusschenpoozen de andere in koor invielen. Hierbij knikten ze op de maat door de knieën en sloegen den takt door geklap met den eenen voet op den grond, zóó echter, dat de hiel niet van den grond werd opgeheven. In de donkerste der hut zag men ze bewegen als baarljke schimmen en spoken. Alleen een klein houtvuurtje op den grond in 't midden der hut joeg fantastische schaduwen en rosse gloedslierten door de duisternis der nauwe ruimte.

In schrille tegenstelling met dit beeld van droefenis en wanhoop werd vlak tegenover het sterfhuis door de mannen en niet-rouwende vrouwen gedurende den heelen nacht een luidruchtige dans met zang en trombegeleiding uitgevoerd. In 't midden troepten de vrouwen opeen en zonder de plaats te verlaten wipten ze bij elken tromslag met een klein sprongetje even omhoog; in huppelende schuifpassen sliertten de trommende en zingende mannen om dit troepje heen in woeste vaart en wilde uitgelatenheid. Het geheel liet aan duidelijkheid der symboliek niets te wenschen over: de tijd van treuren was voorbij; de pret en jolijt hadden de treurzangen en weklachten succesvol overstemd.

Opmerkelijk is het wel, dat de ten koste van zeer veel arbeid vervaardigde rouwgewaden der vrouwen uitsluitend voor dezen nacht dienst doen; ze worden verder bij 't graf opgehangen ofwel van de franjes ontdaan voor zitmatjes of zoo iets gebruikt. De vrouwelijke nabestaanden dragen daarna ten teeken van rouw een borstversiering, bestaande uit een vlechtwerk van grove ribbels in den vorm eener stola of van een das en met een menigte sliertjes van witte vruchtpitjes versierd.

Over de streep.

Messak vormt een soort grenspost. Wat verder ligt, hoort vooralsnog alleen maar volgens de landkaart tot het Nederlandsch gebied. Wanneer men verder noordelijk doordringt, stuit men op de zwervende stammen van 't Digoel-gebied, waarvan echter enkele reeds als bevriende mogendheden kunnen beschouwd worden. Ook deze vreemde burenen zijn enkel

zoo ver zuidelijk afgezakt, omdat ze zich dichter bij 't Bestuur veiliger gevoelen tegenover hun eigen kornuiten.

Ik kon de verleiding niet weerstaan, om ook eens aan den overkant dier grens te gaan neuzen. De naastbij gelegen nederzetting was *Kware*, waarvan men de uitspraak 't best zal kunnen benaderen, door het te probeeren met een heeten aardappel in den mond. Volgens sommige lui was dat in twee dagen te bereiken; volgens anderen ook wel in één dag en volgens nog anderen zou dan zelfs de zon nog niet heelemaal onder zijn, als men een beetje goed opschoot. Als men op die wijze wordt ingelicht, moet men bedenken, dat deze menschen nooit haast maken, zeker niet, wanneer ze op stap zijn. Met onze kano speelden we weer drie uur krijgertje tusschen moerassen en overstroomde bosschen, waarbij we de *Bian*-rivier viermaal dwars overstaken! Toen bereikten we een hoogen landrug en een vrij druk begaan voetpad voerde ons door hoog oerbosch in drie kwartier tot *Kware*. Doch de bestuurs-assistent, die een paar dagen later denzelfden tocht maakte en de rivier volgde, bracht er ruim acht uur mee zoek!

Daar lag de vestiging der Digoel-menschen. Te midden eener weelderige planting verzezen drie luchtkasteelen op hooge boomstammen. Wat verderop stonden er nog een paar, doch reeds in vervallen toestand. Jammer genoeg echter waren de zwervers weer op pad en troffen we niemand thuis. Op ongeveer drie meter hoogte onder de huizen was een soort rooster, dat langs een balkje met inkepingen te bereiken was. Doch een trap in dezelfde stijl, die vandaar toegang tot de woning moest verschaffen, was tot op manshoogte opgetild en bij een der inkepingen aan den vloerrand opgehangen. Ik maakte daarom mijn bezoek kort en was nog denzelfden avond te *Kapevako* terug.

Den volgenden dag echter kreeg ik daar bezoek van een troepje Digoel-lui. Volgens hun zeggen, woonden ze vlak bij; men had slechts het boschpad te volgen en eer de zon in 't midden stond, waren ze thuis. Ik besloot dus, hen den volgenden dag te vergezellen, om hun een tegenbezoek te brengen.

Het vrij druk begane boschpad voerde door een rijzig, doch over 't algemeen niet zwaar oerwoud, alleen onderbroken door enkele kristalheldere beekjes en een paar drabbige sagobestanden, waar het krioelde van de bloedzuigers. Telkens wanneer we zoo'n nattigheidje doorgewaad waren, kon ik ze bij bosjes van mijn schoenen en broekspijpen trekken en kon toch niet beletten, dat enkele al een plooitje of gaatje gevonden hadden, om dieper door te dringen. Schrokkiger zuigelingen bestaan er niet: behalve dat ze zich tonrond zuigen, dat ze er bij neervallen, laten ze het bloedvaatje, dat ze aangetapt hebben, wijd open staan, zoodat het nog

langen tijd blijft nalekken. Wanneer men op zoo'n ontmoeting niet bedacht, de noodige voorzorgen niet genomen heeft, ziet men er dan al gauw erbarmelijk en deerniswaardig uit. Gelukkig is de schijn erger dan de werkelijkheid. Bovendien was het leed spoedig geleden, want na ongeveer drie uurtjes wandelen, waren we reeds te *Kwarsa*, het dorp der Digoel-lui. Het opperhoofd kwam me verwelkomen. Hij was een bereisd en ontwikkeld man. Hij had lang aan de kust vertoefd en sprak dus behalve zijn moedertaal nog een heelen mondvol Maleisch en Marindineesch. Dat was een meeval voor me, want de Digoeltalen zijn weer iets heel eigenaardigs in haar soort. Die lui sjirpen en kwinkeleeren zoo raar, dat men niet weet, hoe keel, tong en lippen in de vereischte plooi te wringen, om ze maar bij benadering na te bootsen.

Luchtkasteelen.

Het minzame opperhoofd noodigde me uit zijn woning te betreden. Ik gluurde eens wantrouwig naar boven. Zoo'n rimboewolkenkrabber heeft geen lift en 't is een heele kijk omhoog langs zoo'n paar paaltjes met inkepingen. Doch zelfs vrouwen en kinderen klauterden daar zoo behendig langs op en neer, dat ik er fatsoenshalve niet als houten Klaas kon blijven staan en 't er dus ook maar op waagde. Het verschil zit 'm hierin, dat deze menschen bijna even handig zijn met hun teenen als wij met onze vingers. Waar hebben wij eigenlijk teenen voor? — Om ekster-oogen te kweeken, zult u misschien zeggen. In elk geval zitten ze stomverloren opgebrogen in onze schoenen. De teenen dezer barveoters daarentegen zijn altijd in beweging en bedrijvigheid, en gestadige oefening heeft ze tot een zeer doelmatig tweede stel vingers ontwikkeld.

Een opening in den vloer, als een soort mangat, gaf toegang tot de woning. Toen allen binnen waren, werd het luik gesloten en was de heele vloer veilig. Ofschoon het huis geen vensters had, was er aan lucht en licht geen gebrek. De vloer zoowel als de bewanding bestaan uit rasterwerk; de vloer uit naast elkaar gebonden stokjes, de bewanding uit dito sagobladstengels. In de bewanding heeft men wel enkele nauwe openingen, die als schietgaten bedoeld zijn. Het dak was van atap.

Aan den vloer hingen op verschillende plaatsen een soort ondiepe bakken met zand gevuld. Dat zijn de stookplaatsen. Levert zoo'n vuur gevaar, dan heeft men de bindsels maar door te kappen en 't heele brandgevaar tuimelt naar beneden.

Deze huizen zijn tamelijk omvangrijk, want het zijn familiewoningen, die verschillende gezinnen herbergen. Ze zijn dan ook in drie overleng-

sche vertrekken ingedeeld; de zijvertrekken zijn voor de vrouwen bestemd, het middelste voor de mannen.

Wanneer men op de foto zoo'n luchtkasteel op zijn hooge stelten beschouwt, dan krijgt men allicht den indruk, dat het wel een heel wankel en topzwaar gevaarte moet wezen. Dit valt echter mee; 't zit zoo vast als een kraaiennest. Om zoo'n wolkenkrabber te bouwen, kiest men in 't bosch een plek uit, waar enkele stevige boomen dicht bij elkaar staan. Deze worden op de verlangde hoogte afgeknot en vormen de voornaamste steunposten van 't gebouw. Met gekapte en een eind in den grond gegraven stijlen wordt het onderstel verder aangevuld. In dit huis stak een zoo'n afgeknotte boomstam, die op ± 10 M. boven den grond nog een doorsnee had van ongeveer 40 c.M. nog ruim een voet boven den vloer uit. Op dezen stronk werd bij wijze van tapijtje een bloeischeede van een betelpalm uitgespreid en werd hij mij als zetel aangewezen, want het zorgzame opperhoofd wist wel, dat blanken gewoon zijn op zoo'n soort verhooging te klimmen, als ze willen zitten. Op zoo'n hoogen stoel had ik echter nog nooit gezeten!

Griezelige lijkbezorging.

In een der vrouwenafdeelingen, die door een lagen wand van 't middenvertrek gescheiden zijn, hingen twee groote pakken in sagoblad gewikkeld. Ik dacht aan den oervorm eener schapraai. Toen ik naderbij kwam, versterkte de zeer onfrissche lucht, die ze omzweefde, dit vermoeden. Over het begrip versch of „adellijk” met betrekking tot vleesch of visch koesteren deze menschen heel andere opvattingen dan wij. Van zoo'n boutje, waartegen onze neus, mond en maag om strijd zouden protesteeren, zeggen zij heel gemoedelijk: hindert niks, dien reuk eten we toch niet op. — Hier bleek ik me echter vergist te hebben: hetgeen ik voor den oervorm eener schapraai aanzag bleek de oervorm van een lijkstijte te zijn. Elk dezer pakken bevatte het lijkje van een onlangs overleden kindje. Groote lijken worden ook hier onder het huis begraven; kinderlijkjes echter niet. Deze worden ingepakt met bladscheede van niboeng-palm of in sagobladeren en dan in huis opgehangen boven de stookplaats en naast de slaapplaats der moeder. Men hangt ze boven de stookplaats, opdat het vuur ze zou doen verschrompelen. Dit kan ook wel eenigermate het geval zijn, doch ze gaan niettemin in ontbinding over en heeft men daarom in den vloer, vlak er onder, een kleine opening aangebracht, waardoor het lijkvocht neerdrupt in een putje, dat men onder 't huis gegraven heeft. Och, het is maar een klein

lijkje, zeggen de lui, en daarom riekt het ook maar een klein beetje. — Men hangt het vlak naast de slaappleats der moeder, omdat het zieltje daar ook nog in de nabijheid blijft vermeien en zodoende zal de moeder in haar droom haar lieveling weer telkens terug zien en dat zal haar troosten in haar verdriet. — Aan dit eenigszins griezellig gebruik ligt dus toch wel een treffende gedachte ten grondslag. Lang na den dood van 't kindje, wanneer de moeder over haar leed heen is, zal ze het hoofdhaar van 't lijkje wegnemen en dat als aandenken aan haar draagmandje vastbinden en dan wordt het overschot onder het huis in den grond begraven.

Een andere wijze van lijkbezorging voor kleine kinderen, eveneens bij deze lui in gebruik, is, dat men het lijkje in bladscheede van palmboomen verpakt, het geheel met een dikke laag leem besmeert en boven 't vuur droogt. Dit zuiltje wordt dan onder 't huis in den grond geplant, zoodanig, dat het voor ongeveer twee derden boven den grond uitsteekt. Later wordt het insgelijks geheel in den grond begraven.

Een gemoedelijk volk.

De menschen waren zeer vriendelijk en wyl ik voor de grooten wat tabak en voor de kleintjes suikertjes meegebracht had, was ik ook zeer welkom. Als tegengeschenk werden me een paar casuaris-eieren aangeboden. Met hun donkergroene schaal lijken ze op fraaie vruchten. Ze zijn zeer smakelijk en 't lekkere is hier meer dan een vinger lang! Men kan met zoo'n eitje een maaltijd doen. Toch zijn ze in verhouding tot den reuzenvogel eer klein te noemen. Op dat gebied slaat de boschkip wel het record: ze is kleiner dan een gewone huis- of tuinkip en legt even groote eieren als een gans. De kroonduif, die in grootte voor een gans weinig onderdoet, al is ze veel slanker gebouwd, legt eieren, die in denzelfden vorm gegoten schijnen als die eener boschduif, notenkraker of pombo. Het is me dan ook heelemaal niet duidelijk, welken maatstaf deze dieren bij hun eieren-productie aanleggen.

De Digoel-lui zijn over 't algemeen kleiner van stuk, doch sierlijker van bouw dan de kustlui. In de huidskleur bestaan evenals bij de Marindineezen vele schakeeringen: van negerzwart tot lichtgeel, de bekende *koelit lansap*. Men treft er ook met rossige huidskleur en dan meestal blond haar. Bij personen met een licht gekleurd velletje is de iris der oogen meestal lichtbruin, doch het haar gitzwart. Bij de albinos, die hier de staalkaart voltooiden, is het haar meestal blond of peenkleurig. Ze zijn bovendien meestal terstond hieraan te herkennen, dat hun oogen

niet tegen 't felle zonlicht bestand zijn. Bij eenigszins schel licht ziet men ze voortdurend met de oogen knippen.

Aan opschik doen de Digoelleezen weinig. Het hoofdhaar wordt kort gehouden en vaak tot een rond kapje bijgeschoren. Alleen neus en ooren vallen zoowel bij mannen als bij vrouwen ten offer aan de zucht naar bevalligheid en liefalligheid. De oorlellen worden door 't invoeren van telkens dikkere bamboeklosjes tot een ongelooflijke lengte uitgerekt. Ook de neus wordt ijverig bewerkt; zoowel neusschot als neusvleugels worden doorboord. Ik zag er, die behalve de natuurlijke openingen nog een gat dwars door 't neusschot geboord hadden, twee in elken neusvleugel en nog een door 't puntje. Vergeef me, dat zoo'n kokkerd me sterk aan een peperbus deed denken! Als dan in al die gaatjes nog de gebruikelijke pennen en stokjes steken, lijkt hij weer meer op een klein stekelvarkentje en moet het bijzonder onaangenaam zijn een verkoudheid op te loopen; dan moet zoo'n drupneus wel op den sproei-appel of de broes van een gieter gelijken!

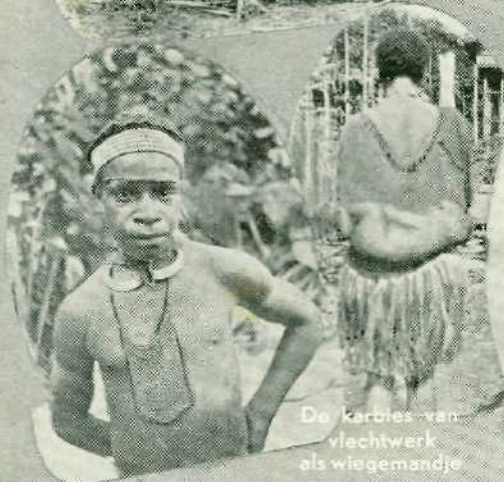
Een paar rotanbandjes, een paar schelpjes en een bescheiden snoertje hondentanden voltooien den opschik. De vrouwen dragen een grasrokje of liever een dubbel schortje, dat tot ongeveer de knieën reikt.

De Digoelbewoners zijn zeer bedreven in 't vervaardigen van keurig vlechtwerk. Hun draagmandjes van fijn en niettemin stevig netwerk zijn ook bij de Marindineezen zeer in trek. Ook de wiegemandjes, die bij de omwonende stammen van dicht vlechtwerk gemaakt zijn, breien de Digoelmoeders ook van dit netwerk en 't is een leuk gezicht, wanneer zoo'n snoezig hummeltje daarin ligt te dommelen, terwijl hij door de mazen van 't net duidelijk zichtbaar is.

Een detective en gladpiepers.

Te *Kapevako* trof ik nog een man met speurders-aanleg. Op een avond kwam hij bij me aandragen met een leeg sigarettenblikje. Dat had hij in 't bosch gevonden en daarop was hij aan 't borduren gegaan. Daar moesten vreemden in de buurt zijn en dat was voor *Kapevako* geen alledaagsche gebeurtenis. Nu was daar een poosje geleden een patrouille van *Tanah Merah* geweest, op zoek naar afgedwaalde communisten. Dus ik vermoedde, dat het raadselachtige blikje, daaraan nog wel een herinnering zou zijn. Doch den volgenden dag reeds werden weer een paar dier verloren schapen vlak in de buurt door de politie opgepikt. En toen grinnikte mijn detective zelfvoldaan zoo iets als: zie je nou wel? wat heb ik je gezegd? —

In 't Digoel-gebied

De kerbies van
vlechtwerk
als wiegemandje

Luchtkasteelen en hun bewoners

Den nacht van 't gevonden blikje was de katechist aan 't visschen in de wijde uiterwaarden der rivier. Daar was hij gepraaid geworden door een kano, waarin vreemden zaten, die hem gevraagd hadden naar de riviergeul, die ze in de duisternis van den nacht bijster geworden waren. Ze waren dus blijkbaar in de streek onbekend, doch stelden even blijkbaar geen prijs op nadere kennismaking en waren meteen verdwenen.

Toen de katechist me den volgenden morgen dit verhaal deed, glimmerde het blikje me weer even voor den geest. Een paar uur later kwam er politie van den bestuurspost Moetin in 't dorp en werd het vermoeden van den detective bevestigd: de vluchtelingen zaten al veilig te Moetin opgeborgen. De politie glorieerde over dit kranig stukje.

Maar deze vluchtelingen bleken gladpiepers te zijn. — De bestuurs-assistent moest noodzakelijk op stap. Hij had echter zijn „oepas”, die tevens als cipier der nor fungeerde en niet om zijn snuggerheid met den bijnaam van *Kodok* (= kikker) was opgeknapt, ter dege de wacht aangezegd en stevig op het hart gebonden, dat de gevangenen onder geen enkel voorwendsel uit de petoet mochten. En de hondstrouwe oepas had vol overtuiging op al de vermaningen met een volmondig *saja toean*, (zeker meneer) ingestemd.

Doch nauwelijks was de toean goed en wel verdwenen, of daar dook de kweuling op der onvoorziene gevallen. De gevangenen waren menschen en niets menschelijks was hun vreemd: ze moesten noodwendig naar een zekere plaats, waar in de kleine nor geen plaats voor was. . . . Ja, dat kon de oepas zich indenken. Hij liet hen dus even gaan, waarheen zich zelfs de keizer zonder gevolg begeeft. Allengs begon het echter tot de hersens van den Kikker door te dringen, dat deze gevangenen gladpiepers waren: ze kwamen niet terug, zooals ze toch plechtig beloofd hadden; ze waren 'm gewoonweg gepiept. . . .

Een oogenblik sloeg die bewustwording den Kikker met verbijstering. Toen kwam met geweld het besef terug; hij sprong op en als een razende sloeg hij alarm in de kleine kazerne. De nog aanwezige politiemannetjes vlogen in de wapens en renden voort naar alle windstreken, om de gedrosten weer te vangen.

De gladpiepers hadden intusschen niet zoo'n haast gemaakt om weg te komen. Ze hielden zich vlak in de buurt verscholen, wachtende dat de politie goed en wel weg zou zijn. Toen de avond gevallen was, plunderden ze uit de tuinen der politiemannetjes den noodigen lijftocht, naastten een kano en voeren toen kalmpjes weg zooals ze gekomen waren.

Zoo wisten ze de kust te bereiken. Doch wijl ze geen ander middel van bestaan hadden dan diefstal, werden ze al gauw gesignaleerd en de politie van Merauke werd op hen afgestuurd. Ze liepen in de val en de

politiemannetjes gnuifden over de vliegen, die ze hun collega's van Moetin hadden afgevangen. Deze werden nu in de gevangenis te Merauke netjes opgeborgen. Er wordt in Indië vaak beweerd, dat deze inrichtingen erg poreus zijn. Hier bleken de spijkers bovendien verroest: de gladpiepers braken ze half af en piepten 'm....

En nu kon de politie weer naar hen fluiten, maar gladpiepers zijn net als stoute hondjes, ze komen niet als men ze fluit. Maar toen ze 't eindelijk te Merauke wat al te bont begonnen te maken met roovertje spelen, werden ze verraden en weer geknipt en nu met bekwamen spoed weer huistoe gebracht naar Tanah Merah.

De jachtfuik.

Vanuit *Moetin* bezocht ik nog enkele andere kampongs, waarvan echter niets bizonders te vermelden valt. Te *Kolam* kwamen alle schoolkinderen, die juist aan den oever aan 't plassen waren, me tegemoet gezwommen. De verwelcoming was dus al bijzonder hartelijk, toen ik daar mijn in-tocht deed tusschen een eerewacht van druipende, glimmende nikkertjes. Toch trof ik het slecht, want den volgenden morgen trok de heele bevolking uit op drijfjacht. Zoo'n drijf- of klopjacht geschiedt hier ook weer op heel eigenaardige wijze, echter volkomen aangepast bij de gesteldheid van 't land. Zooals we reeds zeiden, bestaat het land uit zeer grillig gevormde heuvelruggen, die zich midden uit de moerassen verheffen en voor een deel van 't jaar kleinere of grootere eilanden vormen en hun uitloopers als lange vangarmen naar alle kanten uitsteken. Zulk een land-tong wordt voor de drijfjacht benut. Ze wordt de zak van een soort reus-achtige fuik. Aan beide zijden maakt men een ruwen pagger van omgekapt boomen, bamboe en schaarhout, die zich honderden meters ver in 't bosch uitstrekt. Deze paggers loopen wijd uit als groote grijpers, waar men het wild tusschen jaagt. Instinktmatig volgt dit in zijn angst den makkelijkeren weg om te ontkomen en waagt zelden een poging om door de hindernis heen te breken, zoolang het recht voor zich nog een open uitweg ziet. Doch daar schuilt de list van den sluwen mensch, want aldus komt het ten slotte terecht in 't nauwe deel der fuik op de land-tong, waar het door 't omringende water wordt afgeschrikt en ook de pagger beter en steviger voorzien is. Dan is ontkomen niet meer mogelijk en wordt het samengedreven wild een makkelijke prooi der jagers, die het, gewapend met lansen, bogen en pijlen en knotsen, opwachten. Vooral kangoeroes, casuarissen en wilde zwijnen worden op deze wijze bemachtigd.

Zoo'n lange pagger maken, is wel een moeizame arbeid, doch vele handen maken 't werk licht en de buit is meestal zeer loonend. Bovendien beschouwen deze menschen den arbeid nooit als een karwei, die zoo gauw mogelijk af moet. Hun werken is ook spelen en de vrouwen gaan ook mee om voor den pot te zorgen en dan voelen deze oermenschen zich in 't bosch volkomen op hun gemak.

Al kan een Marindineesche maag ook in den meest letterlijken zin bergen verzetten, krijgt men bij zoo'n klopjacht toch wel eens van 't goede te veel. Maar ook daar is raad op. De jager weet dan het vleesch wel zoodanig te roosteren en te rooken, dat hij 't verscheiden dagen lang goed kan houden. Trouwens op het punt van al of niet geschikt voor 't gebruik huldigt deze boschmensch alweer heel andere beginselen dan onze heeren van de vleeschkeur!

Naar den Jeï-stam.

Thans werd het voor mij tijd om den terugtocht te aanvaarden.

Wijl het de laatste maand weinig geregend had, was de weg van *Moetin* naar *Boepoel* veel minder glibberig. Ook kon ik me nog eens overtuigen, wat een verandering dit reeds in zoo korten tijd in 't landschap kon brengen. De weg wordt doorsneden door den bovenloop der *Koembe*-rivier. Bij de heenreis was die nog zoodanig buiten hare oevers getreden, dat we daar voor een water stonden van een paar honderd meter breed; in de eigenlijke bedding stond bovendien zoo'n sterke stroom, dat er nogal wat zeemanskunst bij te pas kwam, om den overtocht per kano veilig te bewerkstelligen. Thans, na slechts enkele weken, was de rivier diep in haar bedding weg gezakt. Twee kano's waren meegezakt, één van elken oever en toevallig vlak tegenover elkaar. Ze lagen met het achter-eind op den wal en staken met hun neus in de rivier, die nu niet meer dan een bescheiden beek was. Ik kon in 't midden van de eene kano in de andere overstappen en ze zodoende als brug benutten.

Ook op dezen weg zou ergens een grensmaal behooren te staan, want daar loopt ook ergens de scheiding tusschen den *Marind*- en den *Jeï*-stam. Zooals we reeds zeiden, bezetten de *Jeï-anim* de Meraukerivier van haar oorsprong tot ongeveer de helft van haar loop. Ik heb hun taal niet bestudeerd, doch te oordeelen, naar hetgeen ik er terloops van kon opvangen, wil het me voorkomen, dat ze tot een andere groep behoort, alhoewel er ook Marindineesche elementen in te herkennen zijn. Nieuw Guinea telt zijn talen bij dozijnen. Ik vermoed wel, dat ze tot enkele taalgroepen te herleiden zullen zijn. Doch als ze allemaal zóó ingewik-

keld zijn als 't Marindineesch, dan hebben de taalkundigen daar nog een arbeidsveld, dat alle gevaar voor werkeloosheid tot in afzienbaren tijd volkomen uitsluit!

Wat den opschik betreft, ook die schijnt onder Marindineeschen invloed gestaan te hebben; die der mannen althans komt vrijwel met dien der Marindineezen overeen. Ten teeken van rouw dragen ze echter een mutsje met lange franjes, die tot op de schouders afhangen. Ze schijnen evenwel ook hier veel minder aan de ijdelheid te offeren. De damesmode komt meer met die van de Digoel overeen. Oudere vrouwen alleen hebben 't hoofdhaar soms met kleine sliertjes aangevlochten. In dit opzicht vooral vormen de vrouwen van 't binnenland een schrille tegenstelling met die der kuststreken. Deze toch vlechten aan het haar zulke ontzaglijke en zware verlengsels, dat de huid op het achterhoofd, samengedrongen door den zwaren last, daar tot dikke riggels en plooiën opschrompelt; bij de mannen ziet men trouwens hetzelfde verschijnsel. De schoonen van 't binnenland dragen daarentegen het hoofdhaar bij voorkeur kort of tot een rond kapje bijgeschoren. Dit knippen of scheren der haren geschiedt ook met bamboereepjes, die men behandelt als gilette-mesjes: als 't eene bot is, gooit men 't weg en neemt een ander.

De vrouwen dragen evenals die van de Digoel een dubbel schortje, doch langer, zoodat het bijna tot den grond afhangt. Bovendien is dat der Digoel-vrouwen van biezen en heeft een matte strookleur; dat der *Jeï*-vrouwen daarentegen is van geklopten boombast en zwart of bruin gekleurd, soms ook in reepen van verschillende, doch steeds donkere kleuren, schril afstekend naast de ongeverfde, die lichtgeel zijn.

Het rouwgewaad der vrouwen gelijkt in groote lijnen op dat der vrouwen van de *Boven-Bian*, hierboven beschreven. Het is echter veel fijner gevlochten, is bijgevolg smediger en valt sierlijker. Boven de gewone schortjes dragen ze dan een rokje, bestaande uit een touwtje, dat om 't middel is vastgemaakt en waarvan rondom touwtjes van lange flossen voorzien, tot bijna op den grond afhangen. Om de borst dragen ze een breeden band, die door smalle bandjes over de schouders wordt opgehouden. De kap heeft geen hoedvorm, zooals die der *Boven-Bian*-vrouwen, maar is een echte kap, die tot over de schouders afhangt en dan verloopt in een smallere baan, die versierd is met franjes, die tot op den grond reiken en soms zelfs nog een sleep vormen. Terwijl de *Boven-Bian*-vrouw haar rouwgewaad uitsluitend draagt bij de boven beschreven plechtigheid, blijft de *Jeï*-vrouw er geruimen tijd mee rondloopen. De verdere rouwgebruiken komen ook veel met die der *Boven-Bian*-bewoners overeen. Van 't graf maken ze echter al bijzonder weinig werk. De Marindinees maakt een soort grafkeldertje. In 't diep uitgedolven graf wordt een

lage brits gemaakt, waarop de doode komt te rusten. Boven 't lijk wordt een zoldertje aangebracht, dat zorgvuldig met eucalyptusschors wordt afgedekt en daarna pas het graf met aarde aangevuld. De *Jei* daarentegen legt zijn doode zonder meer in 't graf en vult het met aarde. Nu zegt het gezond verstand wel, dat de doode daar toch geen weet van heeft, doch in deze aangelegenheden spreekt toch vooral ook het gemoed een woordje mee en wijl men ook geen lijkkisten of iets van dien aard kent, maakt een dergelijke begrafenis op ons toch een pijnlijken indruk.

Wijl ook hier de gezinswoningen thans zijn ingevoerd, vindt men ook bij deze dorpen een afzonderlijke begraafloods, want ook bij den *Jei*-stam bestaat het gebruik, dat de naastbestaande vrouwelijke bloedverwante weken lang op het graf moet verblijven. Volksgebruiken hebben echter een taai leven. De gezinswoningen zijn hier op palen gebouwd, ongeveer een meter boven den grond, hetgeen uit hygiënisch oogpunt zeker te prijzen is. En zoo trof ik in 't Boven-Biansche het geval, dat men een man, zooal niet in, dan toch onder zijn eigen hut begraven had, waar de treurende weduwe ook haar rouwtijd moest uitzitten.

Gedrukte stemming.

Per motorboot zou ik de Merauke-rivier afzakken, doch niet zonder hier en daar even te pleisteren.

Onze eerste aanlegplaats was *Koewel*. Daar heerschte een ongewone stemming, die als een beklemmende sfeer over 't heele dorp hing. Het opperhoofd was den vorigen dag overleden. ¹⁾ De nabestaanden treurden minder of meer luidruchtig of oprecht, welke termen elkaar ook hier volstrekt niet dekken. De anderen waren ook allemaal eenigszins onder den indruk, want hij was hun aller vader, beweerden ze. Een in zijn kring op den voorgrond tredende persoonlijkheid moet hij beslist geweest zijn. Dat kon ik duidelijk besluiten uit de achteraf gefluisterde lijkredenen. — Hoe jammer! 't beste opperhoofd van de heele afdeeling! — weeklagde een stem. — Goddank! wat een gelukkige opruiming! — zuchtte een andere. . . . *Die Toden niesen nicht*, zullen we maar denken.

Ik begaf me naar de doodenloods, waar op het versche, met bladscheeden van den niboeng-palm overdekte graf, de weduwe zat te treuren, omgeven door een aantal weeklagende vrouwelijke nabestaanden. Geheel onder haar sombere kapmantels weggedoken, zaten ze daar als levende

¹⁾ Van huis-uit kenden deze stammen geen opperhoofden. Door het Bestuur werden er echter in alle dorpen aangesteld.

uitbeeldingen van wanhoop en smart. Spookachtige gedaanten, geheel met witte pijpaaarde ingesmeerd, zoodat ze levende sneeuwpoppen geleken, zaten droef en stompzinnig bij de vuurtjes te kokerellen.

Nu en dan hieven ze een weemoedigen, klagelijken treurzang aan.

Ook enkele mannen zaten daar dof en stroef voor zich uitstarend, het heele lichaam slordig met gele klei ingesmeerd.

Tegen 't invallen van den avond kwam van den rivierkant nog een kleine stoet opdagen. Jammerend en weeklagend op een zangerig huilenden toon, togen de vrouwen, die den stoet vormden door 't dorp. Ze hadden al haar gewonen opschik afgelegd. Ze droegen om 't lichaam enkel slierten van jong klapperblad. Alle liepen ze gekromd, alsof ze onder een zwaren last gebukt gingen. De voorste droeg twee pagaaien, de andere een stok, aan welks top eveneens een flos van jong uitgerafeld klapperblad bevestigd was. Dan volgden er enkele in gewoon rouwgewaad, die zware vrachten etenswaren torsten.

Na even bij 't sterfhuis gejammerd te hebben, trokken ze door naar 't graf. Onder luid gekerm en geweeklaag togen ze op een dribbelpasje een paar malen om de doodenloods heen en vielen dan huilend en weenend bij de andere treurende vrouwen neer onder hartstochtelijke omhelzingen en uitbundige uitingen van deelname in haar smart.

Nu ja, er moge bij zoo'n uitbarsting van rouw en droefenis allicht heel wat maakwerk zijn; de rol is dan in ieder geval volkomen ingeleefd en meesterlijk gespeeld. En zoo'n vertooning bij een versch-gedolven graf laat dan ook niet na, diep in 't moed te grijpen. De weemoed huilt door de ziel, wanneer door de geheimzinnige stilte van den tropen-nacht telkens weer uit de nabije donkerten, waar de dood toeft, de sombere treurzangen komen aandreunen, oploeien tot een wanhoopskreet en weer in de stilte verzinken der stompzinnige gelatenheid. . . .

Griezelige vondst.

Koeweel werd thans wel zwaar beproefd. Er werd nog een andere man vermist. Reeds twee dagen geleden was hij met zijn kano uitgevaren en nog was hij niet weergekeerd, zoodat de onrust de harten reeds begon te besluipen en men allerlei droeve vermoedens opperde.

Bij 't krieken van den dag tufte onze motorboot weer verder, die gedrongen door den meestuwenden stroom, met lichten zwier voortgleed over den groenomlijsten spiegel der rivier en zijn lustig getokkel echode helder en blij door de boomkruinen als 't geklepper van reppende klompjes over een gladde ijsbaan.

Plotseling vertraagde de kadans, die zoo naarstig de stilte hakkelde. — Daar dreef iets vreemds op de rivier vlak vóór ons. 't Bleek alras een lijk te zijn, waarmee een krokodil nog bezig was en 't ondiep liet zijn prooi niet in den steek, alvorens de boot tot vlakbij genaderd was. Een paar lui uit *Koeweel*, die ons vergezelden, herkenden terstond den vermiste. Hij lag op den rug, het gelaat was nog vrijwel gaaf; de armen waren reeds half afgeknaagd en 't onderlijf met de beenen geheel en al. Het lijk verkeerde reeds in staat van ontbinding. Gaarna zou ik het geborgen hebben, doch van begraven was geen sprake. De oever was op dit gedeelte der rivier moeilijk te bereiken wegens 't dichte struikgewas en bovendien een en al moeras, zoodat het onmogelijk was, daar een graf te delven. Het meevoeren in ons kleine scheepje ging ook niet en waren we dus wel gedwongen, het aan zijn lot over te laten. Een weinig verder ontmoetten we echter een paar dorpsgenooten van den verongelukte, die we van onze griezelige vondst in kennis stelden.

Door de eerepoort naar huis.

Torai, waar we dien avond belandden, was eertijds uitsluitend bestuurspost en dat dankte het alleen aan zijn middelpuntigheid. Ofschoon het die onderscheiding moest prijs geven, heeft het zich sedert op grootsteedsche wijze, zij het dan nog erg bescheiden, ontwikkeld tot een dorp aan beide rivieroeveren tegelijk, net als vele groote wereldsteden, zoo iets als b.v. Rotterdam: aan den eenen kant heet het *Torai*, aan den overkant *Eramboe*. Bij hoogen waterstand liggen beiden vlak aan 't water, wanneer echter de rivier in haar bedding is weg gedoken, liggen ze er een paar honderd meter vandaan.

Op den drassigen oever, die als aanlegplaats voor *Eramboe* dienst doet, prijkten een paar eerebogen. Ze waren echter al lang over hun frisschen luister heen en kon ik me dus niet vergissen: ze waren niet voor mij bedoeld! — Doch kort geleden waren te *Eramboe* een paar nieuwe kano's van stapel geloopt en dat gaat hier, net als overal, met eenigen luister gepaard. De nieuwe scheepjes lagen zich nu heel nuffig in de rivier te spiegelen, trots op hun fonkelende nieuwheid en kleurige frissche pracht. Helrood waren ze geverfd en versierd met zwierige krullen en lijnen in rood, wit, zwart en geel. Maar de oudere verslonsde kano's smoesten over ijdelheid der ijdelheden en vergankelijkheid van zelfs de mooiste waterverf.

De eerebogen bestonden uit hooge hoepels van rotan met fijne bladeren omwonden en met kleurige sierplanten opgeluisterd. In 't midden

van den boog hingen allerlei korfjes uit klapperblad gevlochten: lange smalle, korte smalle en korte breede. Het had allemaal zijn dieperen zin, want volgens mijn zegslui moesten die in dezelfde volgorde kokosnoten, sago en betelnoten voorstellen. Ik zeg het hun na, want recht duidelijk was de symboliek me niet. In elk geval, wanneer de nieuwe kano met deze en nog veel andere schatten beladen, onder luid gejubel door deze eerepoorten heen te water wordt geschoven, dan is dat alles een niet te misvatten zinnebeeld van al de heerlijkheden, welke het nieuwe schip overvloedig zal aanvoeren.

De volgende pleisterplaats was *Senajoe*, een verlaten dorpje, waarvan de bewoners naar de *Koembe-rivier* verhuisd zijn, al blijven ze het oude tehuis nog steeds als een soort buitenverblijf beschouwen. We waren nu weer volop in 't Marindland en daags daarna bereikten we weer Merauke.

Wanneer men niet te zeer gebonden is aan allerlei gemakken en gerieflijkheden, waarmee de beschaving ons verwendde, dan heeft een reis door de wildernis steeds haar eigenaardige bekoring en betooverende aantrekkelijkheid. Ze ontsluit ons steeds weer een schat van versche en nieuwe indrukken, die geest en hart verrijken.

Gedwongen verkenning

De slappe wasch op 't slappe koord

Of stoijnsch bekijken

Men kan 't van den goeden kant

Ten slotte krijgt men ook van 't goede te veel

EEN GEDWONGEN VERKENNING.

Wanneer het weer boos is en de golven zijn woest, dan is 't beter met een kar op de hei, dan met een schip op zee. — Dat ondervonden we, toen we onlangs met de motorzeilboot „*Kalapa*” op reis waren naar *Wamal* en *Eromka*. We waren dan ook blij het eilandje *Habee* (het Vleermuizen-eiland) te bereiken, waarachter we opper hoopten te vinden. Het heeft in 't ruwe den vorm van een hamer of een T en we dachten in den noordelijken hoek veilig te kunnen schuilen ,zooals aanvankelijk ook het geval scheen te zijn.

Doch het eilandje is maar zeer klein, — in een kwartier kan men eromheen loopen, — en toen 's nachts wind en branding weer erger werden, scheen het, of de lange rollers, die uit het zuiden werden opgestuwd, telkens het eilandje met hun armen wilden omgrijpen en ons scheepje voor kaatsbal gebruiken. Op zulk wild spel was het niet berekend: de ankerketting brak; een tweede uitgebracht anker slipte en weldra smakten de baldadige golven haar speeltuig op het strand zoo ver als ze konden. Daar patsten zij 't nog een tijd lang met haar geweldige vuisten en sloegen zelfs het dikke glas stuk in de kleine patrijspootjes, die huilden als tranende oogen. Moe van haar uitgelaten spel trokken de golven zich eindelijk terug en lieten daar haar speelgoed liggen. Hoezeer ze 't verknoeid hadden, was thans nog niet te overzien, maar wel konden we reeds vaststellen, dat we den tijd zouden hebben, ons toevluchtsoord te verkennen en toen leek het alras, of het land wilde goedmaken wat de zee ons misdeed.

Hoe men eilanden maakt.

Wanneer men de Molukken doorreist, schijnt het wel of God de Vader na 't boetseeren der aarde, daar de kruimels van zijn handen gewreven heeft, zoo ligt de zee daar vol eilandjes gestrooid.

Hier is dat heel anders. Behalve *Habee* ziet men er langs heel Zuid N. Guinea geen, want het Frederik-Hendrik-eiland is eigenlijk meer als een delta der Digoel-rivier te beschouwen.

Hoe dat eilandje *Habee* hier dan zoo vereenzaamd opgedoken is?

Oh, verklaart de geoloog, dat is heel eenvoudig: oorspronkelijk maakte

het deel uit van den tegenoverliggenden vasten wal, maar de zee heeft het land, dat er tusschen lag, heelemaal opgeslokt. — Wel aardig van 't schrokkerige monster, dat het de eer aan den schotel liet en dit hapje liet liggen! —

De Kaja-kaja haalt de schouders op voor zoo'n nuchtere verklaring van zoo'n belangwekkend verschijnsel. Oh nee, zegt hij, dan weten wij 't beter. Heel, heel lang geleden in den alouden *dema*-tijd (oorspronkelijk bestond namelijk alleen de *dema*- of geesten-wereld), rukte *Dawi* heel ver in 't oosten, bij de Flij-rivier, een stuk land van den vasten wal los en wierp het in zee, waar het wegdreef in westelijke richting. — Dit zal niet zoo ongelooflijk klinken, als men weet, dat op onze groote rivieren vaak reusachtige bestekken biezen en waterplanten door den stroom van de oevers worden losgerukt en als drijvende eilandjes meegevoerd. Volgens de afleiding (van *ébab*, losrukken) beteekent *Habee* dan ook: wat losgerukt of afgescheurd is. — Op dit stuk land bevonden zich o.a. de rotan, de kangoeroe en 't varken. Bij *Birok*, even voorbij de Merauke-rivier, wist de rotan zich vast te haken en 't eiland te verankeren. Doch de bewoners van den vasten wal wilden het bevrijden uit de macht van den rotan. Maar alhoewel ze er allemaal hun schouder tegen zetten en hun beenen spanden dat ze trilden, onwrikbaar bleef het eiland vastgemeerd. Toen riepen ze de binnenlanders te hulp. Deze maakten leemen kogels, die ze aan stokken bevestigden (knotsen) en trokken daarmee den rotan te lijf. Doch de lenige rotan wrong en kromde zich en de slagen deerden het zwiepende lijf niet. Ze hadden echter de knots als slagwapen leeren kennen en waardeeren en hielden ze voortaan in eere; een ronde steen bleek echter doelmatiger dan een leemkluit.

Toen geweld niet baatte, namen ze hun toevlucht tot list en tooverij en wisten daarmee den rotan-*dema* in hun macht te krijgen. Ze voerden hem mee naar 't binnenland, waar hij welig opgroeide en zich vermenigvuldigt tot heden ten dage.

Het eiland was thans weer vrij en dreef verder. De kangoeroe en 't varken, verontrust door al die bedrijvigheid rondom hun drijvend land, waren intusschen ook naar den vasten wal overgesprongen. Ook zij tierden daar welig en bevolken de uitgestrekte bosschen en beemden.

Een heel eind verder werd het eiland *Habee* door een anderen *dema* vast gegrepen, die er thans nog mee zit te houden. Dat hij er genoeg aan te houden heeft, kan men wel zien, want het keert en draait zich nog voortdurend tusschen de zandplaten, die er tegenaan gespoeld zijn.

Welneen! schudt de geoloog het geleerde hoofd, die zandplaten verplaatsen zich onder den invloed der verschillende moessons en zeestroomingen. Trouwens het rif, dat zich onder zee naar den vasten wal uit-

strekt en bij lage ebbe nog gedeeltelijk bloot komt, wijst nog duidelijk op een oorspronkelijke verbinding.

Kletspraat! weerlegt de Marindinees. Een jonge meid, die in dien oertijd met haar ouders naar 't eiland gevaren was en er, bij toeval vergeten, alleen achterbleef, stapelde met rifsteenen een dijk naar den vasten wal toe; daar liggen er de brokstukken nog van....

Uit de oude doos.

Wie gelijk heeft, zullen we maar niet trachten uit te maken. In elk geval is dit allemaal al heel oude geschiedenis, want toen ten jare 1623 Jan Carstensz daar even als wij averij aan zijn schuit kreeg en er ook eenige dagen gedwongen oponthoud had, vond hij 't al net zoo of ongeveer. Ziehier, hoe hij zijn bevindingen boekstaaft in 't Journael van 't jacht „Aernem”:

Land.

„Dat het eijlandt, daer hiervoor van gementioneert is, leijt op de hoochte „van 8 graden 8 minuten suijder breete, omtrent een mijl suijt ende „noort, als voor verhaelt, van 't vaste landt; is tamelijck hooch, ende „aen de oostsijde met verscheijde wilt geboomte ende aen 't westende „cael; ende in begriip een vierendeel van en mijl rontom met veel stee- „nen ende rotsen (daer menighte van oesters aen wassen) betrocken; „het aertrijck is seer goet ende bequaem om alle dingen in te planten „ende saijen; heeft na gissinge over de 100 oude clapperboomen, en nog „veel jonge die aen comen; oock eenige bananes ende oubij; mede vers „water dat door de cleij met kleen aderties compt opdringen ende in ge- „graeven putten vergadert moet worden ¹⁾: daer sijn oock op groote me- „nichte van vleermuizen, die daer in 't geboomte sijn broudende, dies in „voegen hetselve den naem in de nieuw gemaecte caert gegeven 't *Vleer- „muijs-Eijlandt*. Wij hebben daerop geen hutties ofte menschen vernomen, „maer wel seker teijckens datser op geweest sijn.”

Hierbij kunnen we aanstippen, dat het *Vleermuijs-Eijlandt* welvarend is: „Cael” is er geen enkel plekje meer en de „veel jonge clapperboomen die aen comen” hebben goed gedijd en zijn tot eenige honderden volwas- sen boomen uitgegroeid, plus toch nog „veel jonge die aen comen” en met moeite een plekje onder de zon trachten te bemachtigen. Vleermuizen

¹⁾ In den drogen tijd is er evenwel op 't heele eiland nergens drinkwater te vinden.

hebben we er echter geen enkele gezien. Die waren blijkbaar niet thuis; misschien ook wel voor goed verhuisd, want vruchtboomen, waarop deze dieren azen, zagen we op 't eiland maar zeer weinig.

En volk.

Tegenover op den vasten wal ligt *Welap*, een kampong waar de lui van *Wambi*, aan wie ook het Vleermuizen-eiland toebehoort, vaak tijdelijk verblijven. Voor een vaste nederzetting is het niet geschikt, wijl in de omgeving te weinig sago, het hoofdvoedsel der Kaja-kaja's, voortkomt. Daar kreeg Carstensz ook aanraking met de bevolking in 1623. Het is wel aardig, eens te hooren wat hij daarvan zegt en waaruit blijkt, dat de Marindineezen zeer conservatief van aard zijn, want veel zijn zij sedert niet veranderd. Waar daartoe aanleiding is, zullen aan dit verslag tusschen haakjes eenige kantteekeningen worden toegevoegd.

„Voor den middach sijn ons van 't landt 4 canoties gevolcht ende „eijndelijck door ons wachten aen boort gecomen, sijnde daerin 35 swer- „ten sonder iets anders dan haer wapenen; al haer roepen en teijckens „was aen lant souden comen; deselve is toegeworpen eenige stucxkens „ijser ende kraelties, daer over groot vermaecken in hadden; gout, sil- „ver, coper, notenmuscaeden ende nagelen, dat haer gethoont wierde, „hebben weijnich ofte niet geacht, doch alles wel wilden ontfangen ende „willich om t'accepteren. Haer canoties sijn uijt een heel hout seer subtyl „gemaect en de eenige soo groot datter wel 20 swerten in connen. Haer „pagaijen sijn lanck; daer se al staende en sittende mede pagaijen; „de menschen sijn swert, lanck ende dispoost van lichaem, oock groff „ende sterck van leden, met gecrult hair gelijk de Caffers, dat eenige „met een cnoop in de neck binden ende andere los dragen tot over „haer middelijff toe.” (Wellicht zooals thans nog: verlengd met valsche vlechten en op een paar punten saamgebonden. De aanvlechtsels met vezels of palmbiad schijnen toen nog weinig of niet in de mode geweest te zijn, anders was die eigenaardigheid den nauwgezetten beschrijver beslist opgevallen.)

„Hebben weijnich off gants geen baert. (Toch zijn de Marindineezen beslist de record-baardmensen van heel Indië). Ende door de neuse „eenige twee, andere drij gaten, daer se tanden van verckens ofte die van sweertvissen in dragen; heel naeck ende haer mannelijckheid in een „zeehoortien, dat om 't lijff met een touwtien gebonden is, gesteken, „hebben gans geen ringen van goudt, silver, coper, tin ofte ijser aen „haer lijff, maer wel van schildpadden been ofte tertarugo, (heden uit-

sluitend van rotan gevlochten of van twee saamgevoegde varkensslagtanden en daarvan dan meerdere tot een mof samengevoegd en om den bovenarm gedragen), daer uijt aff te meten staet haere landen geen me-
„talen sijn hebbende noch oock eenige houten van valeur, maer al leech
„ende verdroncken landt, (het was in Maart, dus in den vollen natten
tijd), gelijk het oock alsoo inderdaet bevonden hebben; daer waren
„der oock eenige onder haer die niet en pagajden, hebbende 2 snoeren
„van menschentanden om den hals (thans nog een algemeene versie-
ring, maar in plaats van menschentanden van honden- of kangoeroe-
tanden), ende boven alle andere in gelijkheit uitmuntende, dragen aen
„den slincker arm een hamer, wesende de steel van hout ende voor aen 't
„eijnde een swert hoorntien, de groote van een vuijst, ende aen 't ander
„eijnde, daer sij 't bij houden, een driebantich been, niet ongelijk aen
„hartshorentien; (dit is een duidelijke beschrijving van de knots; doch
in plaats van een *hoorntien*, schelp, is het boveineind voorzien van een
doorboorden zwarten of blauw-grijzen steen, hetgeen inderdaad beter
aan het doel beantwoordt). Voor een van deze hamers is haer gepresen-
„teert te geven een tapis, corael ende ijser, dat gerefuseert hebben, maer
„wel wilden overgeven voor een van de jongens, daer groot sin in hadden.
(Men bedenke, welk een arbeid het was, met een bamboe en zand als
eenige werktuigen een steelgat door zoo'n harden steen te boren en men
zal begrijpen, dat ze daar niet graag afstand van deden. Thans zijn
door de ruilers ook knotsen van koper en ander metaal en ook van keu-
rig gepolijste ronde steenen ingevoerd, doch de eigen-gemaakte staan
nog steeds het hoogst in aanzien). Het schijnt, dat degene, die de voor-
„schreven hamertjes dragen, onder haer edellieden ofte cloecke soldaten
„moeten wesen. (Edellieden of welk standsverschil dan ook bestaat onder
de Marindineezen niet en de knots is het attriboot van alle mannen).
„Het volck is loos ende wantrouwich, ende met geen finesse so nae heb-
„ben connen locken, om met stricken, die daertoe gemaect waren, een à
„twee te vangen; (!!!) sij brochten oock mede in haere canoties eenige
„mensen schenckels, diese ons verscheijden reijsen thoonden, maer wat
„sij daarmede meijnden, is haer ende niet ons bekend. (Ik vermoed, dat
het gesnelde koppen waren, het kostbaarste ruilartikel dat zoo'n koppen-
sneller bezit en die ook ons te koop werden aangeboden op de Oetoem-
boewe-rivier, zoals we hiervoren vertelden). Sij hebben eijndelick een
„touwtien geejst om 't jacht naer landt te boechseeren, dat se haest
„moede wierden, (begrijpelijkerwijs!), ende sijn subijt wech na landt ge-
„pagajjt.” (Rare snuiters toen, net als nu.)

Tropennatuur in Hollandsche stemming.

De nazaten dezer lui zijn thans nog de wettige heeren van *Habee*, dat ze echter met hun primitieve vaartuigjes alleen in den stillen tijd kunnen bereiken. Veel voordeel levert het hun trouwens niet op, maar wel ziet het er recht schilderachtig uit met zijn weelderigen plantengroei, zich verheffend uit een grilligen krans van sombere rotsen. Deze woeste rotswanden doen een geaccidenteerd terrein vermoeden. Toch is dat niet het geval. Enkele meters boven den zeespiegel verheven, vormt het een volkomen effen en gelijk platvorm. De klappers, die er in 't wild tieren tusschen allerlei ander houtgewas, dragen meestal zeer kleine vruchten. De noot (zonder holster) is vaak niet grooter, soms zelfs kleiner, dan een eendenei. Deze nootjes worden door den Marindinees zeer op prijs gesteld. Zwart glimmend gepolijst en geolied en met min of meer kunstig snijwerk versierd, worden van de harde schaal drinknapjes gemaakt of borrelglaasjes voor den Marindineeschen borrel, de *wati*; verpotjes voor de fijnere kleuren waarmee men zich het gezicht beschildert; fluitjes om op jacht de honden te roepen; toovernapjes, ammuletten, enz.

Ten bewijze, dat het in den stillen tijd druk bezocht wordt, is het eiland in alle richtingen door halfvergroeide voetpaadjes doorkruist. Overigens is het een heerlijk stukje ongerepte natuur, niet overweldigend, maar lieflijk en vredig: tropisch natuurschoon in Hollandsche stemming. Een dorado voor vlinders en vogels: vlinders die als kleurige bloesems zweefden tusschen 't lover; vogels in even groote verscheidenheid, waaronder zeer verdienstelijke zangers, die den heelen dag hun blijde, vrije levenslust uitschalden, zooals ik het in Indië nog nergens hoorde; vogels, die nog niet geleerd hebben den mensch te schuwen en vrij en onbevangen speelden en kwinkelerden in onze onmiddellijke nabijheid. Een vogeltje was zelfs zoo vrijpostig, dat het op mijn hoed kwam zitten, terwijl ik op een lommerrijk plekje op een omgevallen boomstam zat.

Met zijn vele idyllische plekjes is *Habee* een enig oord voor een pic-nic, maar... vier dagen moet het dan toch liefst niet duren!...

LANGS ONGEBAANDE WEGEN.

Westelijk van ons Marindland staan op de landkaart twee prinselijke namen: de Prinses-Marianna-sstraat, die 't Frederik-Hendrik-eiland van 't vaste land afzondert of daarmee verbindt, zooals men 't nemen wil.

Een grootsche onderneming.

Al vaak had ik me afgevraagd, of die hoogklinkende namen daar niet een beetje ijdelijk gebruikt waren. Erg aantrekkelijk is dit land beslist nooit geweest, want op de kaart prijkt het nog vrijwel als een groot wit vlak: 't is dus nog nagenoeg *terra incognita*. Of die kaart ook bij nadere kennismaking in afzienbaren tijd veel gewijzigd zal moeten worden, betwijfel ik zeer. 't Is ook nog een *terra inanis et vacua*, dor en ledig.

Dat het niettemin bewoond is, was reeds lang bekend. Zelf had ik al een paar maal een troepje zijner bewoners ontmoet, vooral van 't kleinere, tegen 't groote eiland aanleunende *Komolom*. Het groote eiland noemen de bewoners zelf *Kolepom*, of soms ook *Polekom*, volgens een eigenaardige gewoonte dezer lieden, om woorden om te zetten. ¹⁾ De Prinses-Marianna-sstraat heet *Moeri* of *Moeli*.

Reeds lang koesterde ik het verlangen, die streek eens van naderbij te leeren kennen. Dat is echter niet zoo eenvoudig, zelfs al heeft men de keuze tusschen een zee- en een landweg. Kopraprauwen zeilen wel eens dien kant uit, maar eenmaal 't eiland bereikt, hoe komt men dan verder? . . . Per kano of uitgehouden boomstam der inboorlingen is een reis over zee steeds een zeer ongeriefelijke en meestal ook een zeer gewaagde onderneming.

Over land is de Prinses-Marianna-sstraat wel te bereiken; maar hoe komt men aan den overkant en verder? . . . Langs die straat staan geen huizen en wonen geen menschen! Daarenboven is zoo'n tocht over land in deze lage moerassige gewesten alleen in den drogen tijd mogelijk. In den regentijd staat het grootste deel van 't land blank; dan kan men wel veel met kano's doen, maar toch, voor zoo'n strapats moet men een beetje amphibie zijn. . . .

Eindelijk werd ik door 't geluk begunstigd en bood zich een mooie kans, die ik gretig waarnam.

¹⁾ We spreken hier alleen van de twee bewoonde eilanden. Eigenlijk vormt het Frederik-Hendrik-eiland een eilandengroep, die echter nog niet in kaart gebracht is.

Het was zelfs een grootscher onderneming, dan ik op dat oogenblik vermoedde. In 't Decembern timer '32 van 't Engelsch tijdschrift „The Geographical Journal” ¹⁾ wordt het Frederik-Hendrik-eiland beschreven als zoo goed als ongenaakbaar en nog door geen blanke betreden. Dat was echter toen al niet meer heelemaal juist.

In Juli '31, leest men daar verder, vloog Mr. F. C. Chichester met zijn vliegtuig over 't eiland heen en merkte op, dat het over 't algemeen bedekt was met biez en, doch een aanzienlijke oppervlakte was verdeeld in gelijkmatige stroken, omboord door iets, dat kanalen schenen te zijn. Diepere waterwegen sneden rechthoekig deze kleinere kanalen. Een bijgevoegde afdruk van een helaas! erg onderbelichte photographische opname geeft den indruk van een keurig regelmatig akkerland, zooals men dat kan bewonderen boven van een Noord-Brabantschen dorpskerktoren. Dat doet den schrijver dan ook veronderstellen, dat daar te eeniger tijd een zeer uitgebreide landbouw moet gebloeid hebben.

Ik heb darover mijn meening uiteen gezet in 't Meinummer '33 van 't zelfde tijdschrift. Men spreekt van 't Frederik-Hendrik-eiland en op de kaart staan er ook maar twee eilanden, door een smallen zee arm gescheiden, aangegeven. Ofschoon er maar twee bewoond zijn, heeft men in werkelijkheid toch te doen met een heel eilandenrijk, dat waarschijnlijk niets anders is dan een delta van den machtigen Digoel-stroom. Men zal mij misschien tegenwerpen, waarom dat delta dan juist onder de monding van dien stroom ligt en niet vlak ervoor, zooals men dat van delta's gewoon is. — Men bedenke dan, dat men hier met een modderland te doen heeft. Eigenlijk kan men zeggen, dat het delta zich eveneens vóór en aan beide kanten der rivier uitstrekt; doch het westelijk gedeelte komt bij vloed net even onder den waterspiegel, terwijl het oostelijke er precies even boven uitsteekt en voor een groot deel nog overspoeld wordt. Bij ebbe vertoonen de onafzienbare zandbanken ook daar het zuivere beeld van een delta; alsook de meerdere uitmondingen der Digoelrivier zelf.

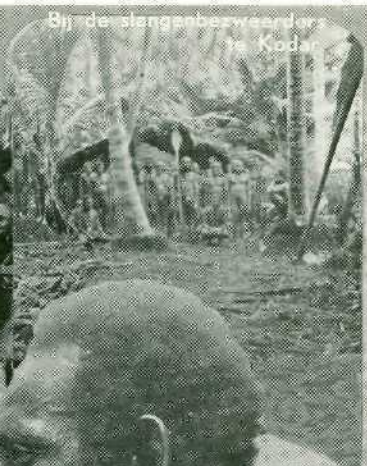
Van druk beoefenden landbouw kan er echter nooit sprake geweest zijn in deze streken, die voor een groot deel des jaars bijna geheel onder water staan. Hij zou trouwens ook geen zin gehad hebben: handel of uitvoer zijn volstrekt onbekend en 't zou dus dwaas geweest zijn, meer te verbouwen, dan voor de eigen schaarsche bevolking noodig was. Alleen langs de zuidkust, waar de sagopalm, wegens het binnendringend zeewater tot ver 't land in, niet kan gedijen en waar de bevolking hoofdzakelijk van aardvruchten leeft, kan men van eenigen beduidenden landbouw, zij 't dan nog in zeer bescheiden vorm, spreken.

¹⁾ Uitgegeven door „The Royal Geographical Society”, London.

In 't moerasland

Bij de slangenbeveerders
te Kodan

Gezellig hoekje
te Komelom

Mannen van 't Frederik-Hendrik-eiland

Woningbouw te Bibikem

Doch de Engelsche berichtgever is door mijn betoog niet overtuigd en blijft aandringen op een grondig onderzoek per vliegtuig om den puzzle van al die streepjes en ruitjes, welke de foto vertoont, op te lossen. — All right! Laat ze begaan. . . .

De parochie van mijn eerwaarden collega, Pastoor A. Drager, grenst aan dit onbekende land, al is ook die grens nog heelemaal niet nauwkeurig uitgestippeld! In elk geval in dien uithoek zijner parochie kreeg hij nog al eens bezoek van de *Jab-anim*, de bewoners uit het achterland en in overleg met die lieden wist hij een reisplan in elkaar te timmeren.

Ongebaande fietspaden.

Over 't drooggevalle zeestrand fietste ik dus van *Okaba* naar *Wamal*, om me daar bij hem aan te sluiten. Langs ons strand loopt geen fietspadje en af en toe moet men zijn kar wel eens een eind door 't mulle zand zeulen of op den nek nemen, om een kreekje of riviertje te doorwaden.

Een poos geleden kwam ik voor zoo'n riviertje, dat omboord was door dikke leembanken. Ik gooide mijn fiets tegen de wereld, om even die papperige hindernis te verkennen. Bij den eersten stap zakte ik al tot de knieën in den grauwen modder. In 't water zelf zou die brij natuurlijk nog slapper zijn en dan met den last van een zwaar beladen fiets op den nek, viel er niet aan te denken om er doorheen te dabben. Daar blijven staan ging echter ook niet. Dat was geen oplossing, want als de vloed opkwam, stond ik er in de zee. Landwaarts in viel ook geen heil te zoeken, want daar hing een dicht warnet van mangroven gespannen over den drassigen moerasgrond. Het meest nabije dorp lag ongeveer een uur verderop. 't Werd een lastige puzzle. Om hem op te lossen, bond ik de fiets met een touw tegen een boompje omhoog; knoopte mijn kleeren op den nek vast, om te probeeren de hindernis zwemmende te nemen en dan naar 't dorp te wandelen. Bij vloed zou ik dan mijn kar per kano laten ophalen. Het riviertje was maar enkele meters breed. Toen ik er midden in lag, wilde ik toch wel eens probeeren hoe diep of 't water was, want ja, mijn fiets daar achterlaten was wel een oplossing, maar geen gewenschte: dat beteekende een dag verlet. 't Viel mee; tot aan de borst. Misschien kon ik er de fiets toch door slepen. Ik smeed dus mijn kleeren naar den overkant en keerde terug om de fiets te halen. Doch met dat vrachtje zakte ik nog wat dieper weg; de voeten zogen zich diep in den brij, waaruit ik ze een voor een met inspanning van alle krachten weer moeizaam moest ophijschen. Rusten mocht niet, geen oogenblik, de verraderlijke bodem bood alleen steun om me goed vast te grijpen en dieper

weg te zuigen. Met uiterste spanning van alle spieren moest ik vooruit zonder talmen of verpoozen, voortzwoegend door 't drabbige water over een bodem, die geen steun wilde bieden aan de zware tastende voeten, maar ze vastklemden in zijn slijmerigen greep. Gelukkig stond er niet veel stroom en na een afbeulend getob bereikte ik eindelijk den overkant, waar ik een heelen tijd in 't zand bleef liggen snakken naar den adem.

Zulke inspanningen boven zijn macht zijn zeer uitputtend en maken het ten einde brengen der dagtaak, die men zich gesteld heeft, vaak zeer bezwaarlijk.

Een mijner katechisten, die zoo'n kreekje wilde doorwaden, was vergezeld van zijn hond. Deze ging eerst te water en werd meteen door een krokodil weggehapt. Wijl deze nu net den mond vol had, was de overtocht voor den katechist veilig. . . .

Doch over 't algemeen gaat het wel en met het geluk in den vorm van een stevige bries in den rug, bereikte ik in één dag *Wamal*.

Veel opmerkelijks biedt zoo'n tocht niet, vooral wanneer men hem reeds voor den zooveelsten keer maakt; aan den eenen kant de weinig afwisseling vertoonende kustlijn, aan den anderen kant de zee, die zich echter bij ebbe een kijk ver terugtrekt over het vlakke lage strand. Langs de waterlijn is echter altijd vertier en wanneer die nog niet te ver weg gebd is, leveren strandvogels van allerlei pluimage een steeds welkome afleiding in hun bonte verscheidenheid. Dan kwetteren en ploeteren, fladderen en dribbelen daar eenden, meeuwen, reigers, snippen, kieviten en nog veel meer. Soms kruist een loerende zeearend door de lucht of dobberen een paar deftige pelikanen op de speelsche golven. De anderen ziet men meestal in groote zwermen bij elkaar en de slanke teere meeuw-tjes en de kwetterende spookkieviten reppen de fijne dribbelpootjes zoo gezwind, dat ze op wieltjes schijnen te loopen. Wanneer men in de verte zoo'n zwerm vogels ziet opvliegen, is 't alsof een dichte rookwolk van 't strand opstijgt. Dien indruk hebben ze ook op den inboorling gemaakt die dan heel teekenend van een „vogelrookwolk” spreekt. Vaak stuift zoo'n zwerm op voor de naderende fiets, beschrijft een grooten bocht en strijkt een eind verder weer neer en houdt aldus den reiziger een heelen tijd gezelschap.

Per drijvende klomp.

We hadden 't eind van den drogen tijd afgewacht, om zooveel mogelijk te voet te kunnen reizen. Een uitgeholde boomstam, waar we toch nog vaak op aangewezen zouden zijn in dit broek- en waterland, is geen gewieflijk vervoermiddel. De inlanders roeien ze staande met lange pagaaien.

Voor reizigersvervoer zijn ze niet berekend en daarom meestal zóó smal, dat men er zich in moet wringen, om plat op den bodem of op een geïmproviseerd bankje te kunnen zitten, te meer, wijl de boorden of randen min of meer naar elkaar toegebogen zijn. Een plankje of iets over de boorden leggen bij wijze van bankje, gaat niet, wijl het zeer slanke ding met zijn staande roeiers erg bewegelijk is, al is 't gevaar van omslaan veel geringer dan men in den beginne onder al die verrassende zwenkingen vreest. Doch als men eenige uren achtereen in zoo'n drijvend klomp gezeten heeft, als een spie vastgeklemd tusschen de enge wanden, dan is men geradbraakt in al zijn leden door al dat gezwaai en geslinger en gaar gestoofd door de schroeiende zon, wier gloed men niet alleen van boven maar van onderaf nog eens krijgt, teruggekaatst door den blikkerenden waterspiegel, waar men vlak op zit. Dan is de aardigheid er al lang af!

En niettemin, zoodra den 23en November '29 de vloed opkwam en 't water met vaart de Wamal-rivier instuwde, stapten we welgemoed in zoo'n kano, om onze reis te aanvaarden.

De stroomen, rivieren en beekjes, waaraan Zuid N. Guinea zoo rijk is, dienen hoofdzakelijk om 't hemelwater, dat zich in de uitgestrekte moerassen van 't binnenland vergaart, naar zee af te voeren. De beekjes zijn afhankelijk van den onmiddellijken regenval. Zoodra de regentijd voorbij is, vallen ze droog en de zee spoelt alras een zandwal op voor de monding, zoodat ze tijdelijk aan 't strand geheel verdwijnen.

Ook in de kleinere rivieren schiet de watertoevoer al gauw te kort, doch hun monding gaapt in zee met een breede diepe geul, zoodat ze toch altijd water houden door 't in- en uitstroomend zeewater. Verder 't land in vallen ze dan echter eveneens droog of vormen daar onaanzienlijke kreekjes.

Zoo een is ook de Wamal-rivier. Haar stroomgebied beheerscht een lage moerassige landstrook. Haar loop is dan ook zeer grillig, met ontelbare vertakkingen en kruispunten; een ware warreling van waterwegen en -paadjes of -slobjes. Onder een priëel of tunnel door, van welig overhangend groen, sloop onze kano soms door een klein trekslootje als door een binnenpaadje, om een wijde bocht der rivier af te snijden. Onze rivieren zijn net als alle andere, altijd bang, te gauw haar doel te bereiken.

Tusschen een weelderigen, zij het dan ietwat eentonigen plantengroei van hoofdzakelijk mangroven en nipapalmen, mist zoo'n tochtje door een doolhof van spiegelende waterpaden toch zijn bekoring niet.

Na een paar uur van dit spelevaren schoot onze kano een kleine zijkreek binnen, waar ze aan een boom van den oever werd vastgemeerd en we onzen tocht te voet voortzetten.

De laatsten der Mohikanen.

Het landschap, waardoor ons pad voerde, had hetzelfde voorkomen als 't heele achterland van Zuid N. Guinea: uitgestrekte kale steppen, waar naast spichtig beemdgras enkel wat schonkige pandanussen en schrepel struikgewas, die daar alleen hun armtierig bestaan schijnen vol te houden, om de talrijke kangoeroes, die langs hun duidelijk uitgetrapte kangoeroe-paadjes deze wildernis doorkruisen, een schaduwplekje ter verpoozing te bieden. De schaarsche vruchtbaarder plekken kenmerken zich terstond door zwaarder en meer verscheiden bebossing. Als overgang tusschen deze beiden hebben we ijle bosschen van eucalyptusboomen, die hun fijn bebladerde blauw-groene kruin hoog de lucht insteken op hun slanke witte stammen. Op een afstand doen ze vroolijk aan, doch van naderbij maken ze een armoedigen indruk met hun steeds afblotterende schors, die er vodderig als een lompenpak omheen hangt. Die rommelige indruk wordt nog versterkt doordat de stammen onveranderlijk tot op zekere hoogte zwart geblakerd zijn door jachtvuren, welke de inboorlingen vaak in de wildernis over een grooten afstand ontsteken, om het wild op te drijven.

Toch heeft ook zoo'n landschap zijn eigenaardige bekoring en aantrekkelijkheid met zijn telkens wisselende vergezichten en de rijke schakeering van kleuren en tinten van dit onmetelijke grasmeer, dat in allerlei richtingen zijn grillige vertakkingen uitstrekt tusschen bosschen en wouden tot ze vervagen in de verre blauwende verschieten tegen den grauwen horizon. Doch wanneer men onder een gloeiend tropenzonnetje moeizaam over zoo'n eindeloos lijkende steppe voortstroompelt, werkt de stemming gewoonlijk niet mee, om al dit schoons te genieten!

Niet zoo bijzonder opgetogen door 't geboden natuurschoon, kwamen we eindelijk bij den stam der *Dib-anim*. De laatsten der Mohikanen! Van heel dezen stam, die eertijds talrijk geweest moet zijn, waren nu nog vijf menschen over! Daaronder zijn dan nog twee vrouwen begrepen, die van een anderen stam hier ingehuwelijkt zijn. Twee armzalige hutten vormden 't heele dorp. De *Dib-anim* spreken dezelfde taal als de verderop wonende *Jab-anim* en de meer westelijk gevestigde *Ngaloem-anim* en dat is alles te samen nog maar een handje vol. Iets eigens of bijzonder kenmerkends viel er bij dezen verdwijnenden stam niet waar te nemen.

Een kostelijke gids.

Wel heerschte er op 't oogenblik een beslist ongewone bedrijvigheid. Het vreemdelingen-verkeer sloeg een record. Behalve wij met onze dragers,

waren er enkele *Jab-anim* gekomen, die ons daar volgens afspraak moesten ontmoeten, om ons op onzen verderen tocht tot gidsen te strekken. En tot onze blijde verrassing troffen we er ook het kortelings door het Bestuur aangestelde opperhoofd van *Kodar* met zijn ega, dus van 't dorp op *Kolepom*, waar we 't eerst heen wilden. We konden dus geen beter geleide wenschen.

Deze man, *Dombai* geheeten, is beslist een typische verschijning. 't Is een kort, stevig en zeer levendig postuurtje; zeer spraakzaam en bedrijvig, met een ietwat grappig aandoenden ernst, is hij steeds in beweging en die bewegelijkheid weet hij aan anderen mee te deelen; dus een echte *boute-en-train* of gangmaker. Dat zijn in deze gewesten, waar het dikwijls zooveel moeite kost, om de lui over hun doode punt heen te krijgen, kostelijke menschen!

Dombai is een bereisd man en behalve zijn moedertaal spreekt hij vlot, maar met een koddigen eigen tongval het Marindineesch en zelfs een mondvol Maleisch, waarmee hij gaarne geurde. Als tolk is hij dus ook zeer bruikbaar.

Toen enkele maanden geleden zijn bureu op sneltocht getogen waren, heeft hij het Bestuur zeer goede diensten bewezen, bij 't opsporen en ophalen der schuldigen. Samen met zijn betere helft, die hem als zijn schaduw volgt, is hij toen per gouvernementsstoomer mee naar *Merauke* gereisd. Daar zijn beiden in 't pak gestoken en is hij tot dorpshef aangesteld. Hij is dus een gewichtige persoonlijkheid bovendien; en de gewichtigheid gaat hem goed af; 't baantje is net op zijn maat geknipt. En al die glorie straalt ook af op zijn ega, die voortaan den titel van *nonna* voert, dat zooveel beteekenen moet als *mevrouw*. Behalve deze titelatuur viel er aan de *Kolepomsche nonna* niet veel deftigheid te bekennen; de tand des tijd had haar ook reeds geducht geknauwd en 't was voornamelijk wegens den luister, dien zij aan de waardigheid van haar gemaal ontleende, dat wij haar *Miss Kolepom* noemden.

Ondanks al deze verwachte en onverwachte hulp stonden we nog voor een vraagstuk, welks oplossing ons op onzen verderen tocht nog meer-malen zorg zou baren, n.l.: waar halen we drinkwater vandaan? — Te *Dib* was natuurlijk een put, daar was water. Maar wat voor water! Van de aan fatsoenlijk water gestelde eischen: kleurloos, geurloos, smakeloos en nat, voldeed het alleen aan dezen laatsten. Met wat thee en koffie waren de andere tekortkomingen wel wat te vermoffelen. Er zat niet anders op en we moesten hier onzen voorraad ook voor den heelen volgenden dag opdoen.

Een teleurstelling.

Het voetpad voerde ons door eenzelfde landschap als we den vorigen dag gehad hadden. Eindelijk ging het in een weelderig oerwoud over en weldra stonden we voor de Prinses-Marianna-sstraat of de *Moeri*.

De *Moeri* is een zeer breede zee-arm. Hij leek nu wel van gepolijst metaal, zooals hij daar in de middagzon lag te blikkeren. Bij ruw weer kan er echter een aardige deining staan en bijna altijd staat er een buitengewoon sterke stroom, wegens het opstuwend zeewater door de breede mondingen, vooral aan den noord-westkant.

Doch geen nood! De *Jab-anim* hadden tegen P. Drager opgesneden, dat ze een kano zouden kappen, waarin hij tot over de ooren zou wegzakken.

De kano's door de kustbewoners gebruikt, zijn meestal grooter dan die der binnenlanders, wijl zij er vooral in den kalmen tijd mee langs de kust op zee moeten varen, dus in ruim water. Voor de stille wateren in 't binnenland en op de ondiepe moerassen en om te laveeren tusschen de boomstammen van overstromde bosschen, zijn lichtere modellen doelmatiger. Den reiziger kost het dan wel eens moeite om zich erin te wringen om op den bodem te kunnen zitten, en dit is toch naast languit liggen, de eenige mogelijke houding. Een teleurstelling was het dus voor ons en niet minder voor de mannen, dat hun prachtschip, waarover ze zoo hoog hadden opgegeven, er niet lag. Een half builtje tabak aan een boom ter plaatse gebonden, wees uit, dat een ruiler het even in bruikleen genomen had.

Deze omstandigheid bracht al terstond een wijziging in ons reisplan. We waren n.l. voornemens met die groote kano, na ons bezoek aan een paar andere dorpen, de *Moeri* af te zakken tot het rijtje dorpen, dat even voorbij 't eiland *Komelom* aan den zuidkant moet liggen. Dat was thans uitgesloten. We vernamen later, dat we de lui daar niet thuis zouden getroffen hebben, wijl ze wegens gebrek aan drinkwater naar *Komelom* waren overgestoken. In plaats daarvan zouden we nu dan maar de *Ilwajab-anim*, dicht bij de monding der Digoel-rivier, met een bezoek gaan vereeren.

Gelukkig echter lagen er een paar kleinere kano's, waarmee we bij dit stille weer den overtocht gerust konden wagen. Meegevoerd door den sterken stroom en voortgestuwd door een zestal pootige roeiers, schoot het ranke vaartuigje als een pijl over de spiegelgladde waterkil en binnen 't half uur bereikten we den overkant op 't Frederik-Hendrik-eiland. We kwamen uit bij de monding der kleine *Damboe-rivier*, die we nog een goed uur oproeiden. Daar werden we over een breed modderbed tegen den hoogen wal opgeschen, om verder over land ons bivak te bereiken.

We konden ook per kano nog verder de *Damboe*-rivier bevarende, die plek tot vlakbij naderen, doch de landweg was korter en, naar we hoopten, zeker niet lastiger. Dit laatste trokken we echter spoedig in twijfel, want we moesten ons letterlijk heenwringen door een woest oerbosch; zelfs geen Kaja-kaja-voetpad, dat is een voetpad, slechts door 't geoefend oog van een geboren woudlooper na te speuren, was hier te bekennen. Vooral in de dichte bamboeboschen vormden de neergevallen staken met hun taaie takken een schier ondoordringbaar warnet. Na een paar inspannende uurtjes bereikten we evenwel de pleisterplek *Kimaän*.

Naar 't beloofde land.

Te oordeelen naar 't geen ik ervan zag, geloof ik, dat men het Frederik-Hendrik-eiland 't best kan vergelijken bij een platten schotel: rondom een hooger rand, die met weelderig en dicht oerwoud begroeid is en binnen dien rand een onmetelijk moeras, een soort binnensee, die elk jaar, maar een enkel getij kent: vloed in den natten en ebbe in den drogen tijd. Als eilandjes duiken de weinige dorpen uit die zee op. 't Zijn echter geen natuurlijke eilandjes, doch ze zijn kunstmatig opgespit, al geschiedde dit wellicht om een daar aanwezige kern. Ze liggen dan ook, in tegenstelling van 't geen men zou verwachten, in de diepste deelen van 't moeras, zoodat ze steeds, ook wanneer in den drogen moesson een groot deel van 't moeras droog valt, door een breeden waterplas omringd zijn. In den vollen regentijd stijgt het water als regel ook zoo hoog, dat het soms heel 't dorp overspoelt, dat dan tijdelijk verlaten wordt voor de bijdorpen, die men heeft op den hooger boschrand.

Zulk een bijdorp is ook *Kimaän* en bijgevolg thans, in den droogsten tijd van 't jaar geheel verlaten. De huizen zijn schulpdaken van atap, op lage posten rustend en zonder wanden. De nok dezer daken is afgerond. Wij echter het dichten van den nok eenige bouwkundige vaardigheid vereischt, meer dan waarover de bouwmeesters beschikken, ziet men bij vele stammen van Zuid N. Guinea, dat ze die moeilijkheid ondervangen, door de eene helft van 't dak enkele decimeters te laten oversteken.

In sommige dezer hutten is op ongeveer een meter boven den grond een vloer van stokken aangebracht; in andere vindt men door heel de hut slaapbritsen op verschillende hoogten en soms zelfs twee boven elkaar. Dit alles wijst duidelijk uit, dat we hier met gemeenschappelijke of familie-woningen te doen hebben. Men heeft echter geen afzonderlijke mannen- en vrouwenhuizen, zooals dat bij de Marindineezen gebruikelijk was, totdat het Bestuur er gezingswoningen opdroeg. Ook de af-

zondering der ongehuwde jongelingen is hier niet zoo streng doorgevoerd, al heeft men voor hen ook afzonderlijke gemeenschappelijke slaappleatsen.

Rondom 't dorpje waren tuinen aangelegd en *Dombai*, hier vooral zich meester voelend in zijn eigen gebied, toonde zich terstond een gulle gastheer. Al wat er eetbaars te vinden was, werd met een wijsch en edelmoedig gebaar ter algemeene beschikking gesteld en zoo vielen ons ook een paar zeer welkome jonge kokosnoten en zelfs enkele rijpe bananen ten deel.

En drinkwater was er ook al! — Inderdaad, toen we in een treksloot het kroos, het wier en de waterplanten, die dik over de oppervlakte lagen samengekoekt, wat opzij schoven, kwam er een bruinachtig vocht te voorschijn. Ik proefde eens met de oogen toe. De smaak viel niet tegen en als er koffie van gezet werd, was de kleur ook normaal. Daarmee was onze bediende dan ook spoedig druk in de weer, want er moest ook voorraad gebrouwen worden voor den volgenden waterloozen dag.

Hoe ver het was en hoe warm.

Eer de zon in 't oosten haar klamboe ¹⁾ openschoof, waren wij er al uit. Maar 't is moeilijk om met Kaja-kaja's vroeg op stap te zijn; die hebben altijd op 't laatste oogenblik nog een hoop te beredderen en zijn nooit gehaast. Om van de morgenkoelte te profiteeren en een flink eind op weg te zijn, eer de felle hitte begint, daarvan komt meestal weinig; dat zouden we heden weer bezuren.

Ons pad voerde aanvankelijk door een ijl eucalyptusbosch, doch weldra kwamen we aan 't eenzame onafzienbare moeras. 't Lag thans nagenoeg droog; een paadje was er ingetrapt ter breedte en ter diepte eener ploegvoor. Vaak stak het dichte biezenbosch ons boven 't hoofd uit en in 't enge gangetje hing een benauwende weeë wasem van den optrekkenden nachtdauw; elders hadden we minder weelderig beemdgras en was de vertrappele grond tot keiharde bonken en klonters verschrompeld, waarover we moeizaam voortstropelden. 't Was een troostelooze, eindelooze vlakte; zoover 't oog reikte, één zee van 't zelfde effen groen, met als eenige afwisseling hier en daar wat valer, grauwer of gorer vlekken. Geen grashalm bewoog, geen windzuchtje blies ons eenige koelte toe. De zon schroeide onbarmhartig uit de strakke, effenblauwe lucht. Geen vogel, zelfs geen krekel verbrak ook maar voor een oogwenk de drukkende, doodsche stilte dezer verlatenheid.

Eindelijk na enkele uren half versufd voortsjokken, dook in de verre

¹⁾ Klamboe = muskietnet, dat over 't bed gespannen wordt.

verschieten een blauwige vlek uit de graszee op. Met ongeduld staarden we telkens onder 't moeizaam voortstropelen dien kant uit, of ze al grooter werd en zich duidelijker zou gaan afteekenen. Ja, alhoewel tergend langzaam, kwam het naderbij en werden we aangevuurd door de in 't vooruitzicht gestelde verkwikking. Daar toch moesten een paar klapperboomen staan. . . . en daar was water! — Doch ook de milddadige klapperboom scheen ontaard in deze schriële omgeving; vruchten droegen ze niet en de armtierige kruinen boden ternauwernood een schamel plekje schaduw. Doch water was er; wel weer met een moeraslimonade-tintje, maar op dat oogenblik smaakte het heerlijk!

We bevonden ons hier bij de *Mamboem*-rivier, waarvan de tusschenloop droog gevallen was. Ook hier was ze nog maar een armzalig slootje, doch vormde op dit punt een breederen poel, die als natuurlijke haven door de inboorlingen benut werd. Er lag een heele vloot van kleine kano's; we zouden onze reis nu te water vervolgen. Of 't inderdaad zoo was, daar wil ik niet over twisten. Van een vaarwater was voorloopig niets te bekennen. De kano wroette haar spitse neb door een dichte zode van kroos, wier en waterplanten. De kloeten schoten diep in den modder weg, telkens als ze met een wijden zwaai naast de boot neerfloepten tusschen al dat gewirwar, dat hem met taai geweld scheen vast te houden. Telkens gebruikte de bootsman dan ook nog liever zijn been voor boomstok, als hij er aan den oever maar even een steunpunt voor vond. 't Was een wonder, hoe hij ondanks alle bezwaren zijn slanke bootje door al de bochten van 't enge slootje wist heen te wringen. De dichte, ineen gewarde plantengroei lag er als een dik samengeweven tapijt op, dat al een paar meter vooruit begon te werken en te kruien, onder den druk van 't met taaie snukken voortdringend bootje.

Doch allengs werd het water breeder en ging de vaart voorspoediger; de plantengroei was minder hinderlijk en toen 't ophield ons te treiteren, kon ik toch niet nalaten, dat prachtig rijke tapijt te bewonderen, dat daar zoo maar achteloos over dit armzalig water lag gespreid. Wat een schatten hield zoo'n sloot wellicht voor den plantkundige verborgen! Wat een genot bood het elken mensch met een open oog voor de wonderen der natuur! Wat een rijkdom van vormen en kleuren in de ragfijne weefsels der mossen, in de teere fluweelige bloemknopjes zoowel als in de stoute praal der forsche waterlelies, die op meters lange stengels hun fraaie witte en blauwe kelken op het watervlak wiegen!

Onder dat groene tapijt bleek ook nog heel wat leven verborgen te zijn. Meermalen sprongen visschen, door den neerplonsenden kloet opgeschrikt, uit het water omhoog, zoodat er een paar zelfs in onze kano terecht kwamen, waar ze hartelijk verwelkomd werden.

Venetië in zakformaat.

We zagen nu recht voor ons een grauwe massa opvlakken tegen de effen lucht. Alras kwam er teekening en belijning in die steeds helderder opdoemende nevelbeelden, die we weldra als de rijzige gestalten van klapper- en sagopalmen erkenden. Daar lag *Kodar*, het dorp.

't Schijnt een luchtspiegeling of gezichtsbedrog opeens zonder overgang te midden van een onafzienbaar, doodsch en kaal moeras zoo'n klein paradijs van den weelderigsten plantengroei, die zich in de hoogte en in de breedte de karige ruimte betwist. Te midden dier troosteloze verlatenheid plotseling het uitbundigste leven, dat oplaait ten hemel in vlammenzuilen van kruinen en takken, van dichte lovers en zwierige slingers, die opflakkeren tegen de lucht. Het lijkt een wonder uit het schoonste land der sprookjes.

In 't begin waren de menschen een weinig schuw, doch de schril krijschende stem van *Dombai* had alras de rust in de gemoederen terug geschreeuwd en toen betoonden alle bewoners, zelfs vrouwen en kinderen, zich heel gemoedelijk en kregen we soms meer belangstelling, dan ons eilandje gevoeglijk bergen kon. Ofschoon dit volk weer een heel andere taal spreekt, vinden we toch naast vele afwijkingen ook vele punten van overeenkomst in zeden en gewoonten met de naburige stammen der Marindineezen.

Maar wat een tegenstelling in de woonplaatsen! De Marindinees, die langs zijn schrale dorre kust verwaait onder 't stuifzand en de Kolepommer, die hier knusjes weggedoken zit in den frisschen lommer van zijn smeug, sappig eilandenrijkje. Het is een eenig schouwspel, zoo 'n dorpje midden in 't water. Venetië is wereldberoemd als de stad der kanalen. Dat komt beslist, omdat de menschen Kolepom nog niet kennen: hier zijn alle steden zoo! al is 't dan ook in zakformaat. Heel zoo'n dorp bestaat uit tientallen kleine eilandjes uit het omringende moeras opgespit; men kan er nog jonge in wording zien. Ze doen dan ook terstond denken aan de sagotuinen der Marindineezen. Op dezelfde wijze en in denzelfden vorm worden ze hier opgehoogd; bij den laagsten waterstand baggert men den grond uit en werpt hem tot lange smalle dijken op. Ze worden eveneens met sago beplant, met enkele klapperboomen er tusschen door. Het eenige verschil is, dat men hier tusschen de planting ook de woningen bouwt en wijl men er zijn vast verblijf heeft, ook allengs andere nuttige gewassen is gaan verbouwen, zooals broodboomen en verschillende banaansoorten.

Tusschen al deze eilandjes, die daar als reusachtige tuilen van malsch groen in 't water drijven, kruisen zich de waterpaden, die geplaveid

schijnen met spiegelglas of bedekt met fraaie tapijten van zacht-groen kroos. En daarover schieten vlug en zwierig de slanke kano's, de gondels dezer streken. Men kan niet eens even bij zijn naasten buur aanwippen, zonder van een gondel gebruik te maken. Vooral bij avond is 't een spookachtig gezicht, wanneer al die gondeliers ook nog groote fakkels zwaaien, die fantastische schaduwen doen rondspringen en een geheimzinnigen gloed kaatsen tegen de donkere gewelven der rijzige palmkruinen.

Voor logies was ons aangewezen het jongelingenverblijf, gelegen aan 't *canale grande* van dit N. Guineesch Venetië, waar we volop van dit feeërieke schouwspel konden genieten.

Zoo'n lustoord zou men hier niet verwacht hebben; en toch in zijn soort en verhoudingen was het dat beslist. Dat er weelde en overdaad heerschte, bleek ten duidelijkste uit de vele sagoboomen, die als een tweeden boom hun rijk vertakten bloeistok uit hun kruin opstaken. Men laat ze doorschieten, omdat men met zijn overvloed geen raad weet. 't Verwonderde me daarom, in de dorpen *Jehoebi* en *Wojoboe* nog een eigenaardigen lijftocht te zien, die daar in biezen zakken geborgen was, welke bij heele rijtjes langs de hutwanden stonden. Hij moet in den drogen tijd in voorraad aangemaakt worden, want bij navraag bleek het een soort meel te zijn, dat bereid wordt uit den houterigen wortel eener varensoort, die in de moerassen veelvuldig voorkomt. 't Moet wel bijzonder lekker zijn, wijl de toebereiding nog al omslachtig leek en men toch aan voedsel geen gebrek lijdt.

Sommige eilandjes zijn onbewoond en dienen uitsluitend tot tuin of planting. Op andere vindt men heel landelijk onder palmen, broodboomen en banaanstruiken verscholen, de woningen der menschen; als regel één familiewoning op elk eilandje. Wanneer de familie op stap gaat en vooral ook, wanneer een tijdelijk plukverbod op een der tuineilandjes rust, wordt de verbindingsgracht met een haag van sagobladeren afgesloten. Terwille van 't verkeer ziet men in sommige dier versperringen een klein poortje, waar een kano juist doorheen kan glijpen.

Zoals de inwoners vertelden, stond eertijds ook gedurende den drogen tijd hun dorp steeds in verbinding met de *Moeri* langs de *Momboem*-rivier. Doch toen ook vreemde indringers dezen verkeersweg wisten te benutten, en niet steeds met vreedzame bedoelingen, zijn de *dema's* (geesten) boos geworden en hebben een deel der rivier verstopt.

Deze waaksche *dema* beschermt ook hun visschen, die daarom niet door vreemdelingen gevangen kunnen worden. 't Zou jammer zijn, als ze daar ook de klad in brachten, want thans wemelen al deze grachten van visch en van een soort groote garnalen of kleine kreeften, zooals men 't nemen wil. De vrouwen vooral gaan met haar kleine ronde schepnetjes

te water en al wadend porren ze met de handen in 't wier en in alle gaten en hoekjes langs de oevers, zelfs in de holten van half verweerde boomstammen en de uitgespoelde wortels en laten geen schuilhoekje ondoorzocht. Binnen zeer korten tijd hebben ze op die wijze een heerlijk vischmaal bij elkaar. Dit bleek ons, toen we tabak uitloofden voor zoo'n kook garnalen. Onmiddellijk zaten eenige nymphen te water en weldra kregen we van 't goede veel te veel.

Midden in dit drukke gedoe hebben ze van krokodillen, die meer op rust en kalmte gesteld zijn, niet veel te vreezen. Elders is ook op dit eiland oppassen overal de boodschap. Juist als overal wordt ook hier de wereld slechter en in den goeden ouden tijd, wist *Dombai* alweer, kenden de Kodareezen dit gevaar niet. Een groote krokodil woonde toen met de menschen samen in 't dorp, waar ze door allen als om strijd gevoed en vertroeteld werd en de krokodil toonde zich voor deze goede zorgen zoo dankbaar, dat ze geen Kolepomsche vlieg kwaad zou doen. Doch te kwader ure viel een bende koppensnellers het dorp binnen en bij al 't onheil, dat ze daar aanrichtten, verjoegen ze ook de geliefde dorpsvoedsterlinge. Deze zocht een goed heenkomen in de naburige moerassen en kreeg daar veel jongen en dit talrijke nageslacht maakt nu de omgeving onveilig, want dit weet niet van de vriendschappelijke betrekking der Kodareezen met hun voormoeder. Maar indien de krokodillen verwilderd zijn, staat daar toch tegenover, dat veel koppensnellers tam geworden zijn. De bewoners van den overwal en ook die van *Wamal* en *Eromka*, die ons thans als dragers dienden, kwamen hier vroeger graag op sneltocht en zijn thans goede vrienden geworden. De Kolepommers zelf zijn echter nog niet zoo mak en trekken nog graag bij de buren op koppenjacht uit.

De koepels en paleizen.

Al vonden we hier geen Campanile of San Marco-plein vol architectonische wonderen, een merkwaardigheid op bouwkundig gebied was niettemin elke woning. Deze menschen veroorloven zich de weelde van een afzonderlijk dag- en nachtverblijf. Het dagverblijf kan alleen aanspraak maken op belangstelling in zooverre het allicht den allereenvoudigsten stijl vertegenwoordigt, die in de bouwkunde denkbaar is. Het bestaat uit een open loods of is niet meer dan een laag afdakje van bladeren of atap, dat op vier staken rust.

Het nachtverblijf is des te opvallender; het lijkt veel op een grooten bijenkorf of op een kleine hooimijt. Het is een op den grond geplaatst koepeltje van 5 tot 6 meter hoogte en ongeveer dezelfde doorsnee.

Het geraamte, dat veel op een rond vogelkooitje lijkt, wordt gevormd door lange sagobladeren (gaba-gaba), die in een kring in den grond gestoken, zich boven tot één punt naar elkaar toe buigen. Behalve dat de sagostengel een natuurlijke kromming vertoont, worden ze daartoe eenigszins schuin in den grond geplant. Teneinde een regelmatig staketselwerk te verkrijgen, loopen niet alle stokken tot boven door, waar de kring nauwer wordt. Voor meer stevigheid worden deze staken onderling verbonden door enkele hoepels van rotan of bamboe. Wellicht om aan de binnenzijde een gladden wand te hebben, wordt dit geraamte eerst bedekt met een enkel laagje dwarsliggende sagobladeren. Wellicht ook ter voorkoming van brandgevaar bij 't stoken der rookvuurtjes. Dorre biezen toch zijn zeer licht ontvlambaar. Sagobladeren daarentegen branden wel fel, maar vatten niet makkelijk vuur. Daar overheen komt een dek van biezen, dik en potdicht. Als toegang dient een zeer nauwe opening vlak bij den grond, die doet denken aan het mangat in een stoomketel en waar men alleen op den buik liggend door kan kruipen.

Inwendig heeft zoo'n koepel of *paja*, zooals ze hier genoemd worden, op ongeveer manshoogte nog een zoldertje, waartoe ook een kleine opening toegang verleent; een soort engelenbak dus, die tot slaappleaats dient voor vrouwen en kinderen. Er wordt dus met de ruimte gewoekerd, om zooveel mogelijk slapers te kunnen bergen.

Voordat men zich ter ruste begeeft, wordt nog eerst even op den grond een klein rookvuurtje gestookt, om de laatste mug, die mogelijkwijze nog binnen geslopen zou kunnen zijn, te verstikken. En als dan alle slapers binnen zijn, wordt de kleine opening ook nog met een busfel biezen zorgvuldig dicht gestopt. Hoe frisch of het daarbinnen dan wel is, heb ik maar niet onderzocht.

Na een vluchtig bezoek overdag werd ik plotseling over heel mijn lichaam een geweldige wriemeling gewaar, en zag dat de vlooiën lustig krijgertje speelden over mijn broekspijpen. Ik loensde een bedenkelijken blik in de richting van *Dombai* over zoo'n slaapgezelschap. Heeft niks te beteekenen, ginnegapte deze met een afwerend gebaar, we nemen immers ook alle honden mee naar binnen en dan vinden vlooiën het altijd veel lekkerder en gezelliger bij de honden dan bij de menschen. — Iets om te onthouden!

't Viel me op, dat ik die *paja's* of slaaphutten niet gezien had in de tijdelijke verblijven aan den boschrans; en wijl men daar juist woont in den vollen regentijd, zullen daar toch zeker ook wel muggen te weren zijn!

Dombai was al weer mijn voorlichter. Daarginds wonen we in 't bosch, verduidelijkte hij, en hebben we volop hout, om rookvuurtjes onder de

slaapbritsen aan te leggen. Zoo'n rookwolk is ook de *klamboe* of 't muskietnet der kustbewoners; wij zouden daarin stikken en de muggen ook, maar zij kunnen er tegen. Inderdaad op dit eilandje midden in een eideloois moeras is 't brandhout schaarsch. Als brandstof voor de keuken zoekt moeder de vrouw klapperdoppen, verdorde bloeistokken en bladescheeden der palmen, den bast van leeggeklopte sagoboomen en dergelijken afval, door den groei op 't eiland zelf geleverd. Doch behalve dat men er een beetje zuinig mee moet zijn, zijn dit allemaal dingen, die fel en vlug branden, maar voor een smeulend rookvuurtje onbruikbaar zijn.

De bewoners.

Ik weet niet, wat schedelmetingen, bloedonderzoek en dergelijke naspeuringen zouden uitwijzen, doch oppervlakkig beschouwd, komt het uiterlijk der Kolepommers geheel overeen met dat der Marindineezen. Kleeren kennen ze evenmin, alleen ook dezelfde schaambedekking. Ook de opschik stemt geheel overeen; toch schijnen de Kolepommers, zooals alle binnelanders, daar veel minder werk van te maken dan de kustbewoners; flink opgesierden in volle glorie ziet men maar zeer weinig.

Opvallend is het, dat ook hier de vrouwen rouwmantels dragen. Langs de kust ziet men die niet; wel echter bij de Marindineezen van 't binnenland aan de Boven-Bian-rivier; ook bij de *Jeï-anim* langs de Boven-Merauke-rivier. Op de Boven-Bian dienen ze uitsluitend voor een rouwfeest, terwijl ze bij de *Jeï-anim* gedurende den geheelen langen rouwtijd gedragen worden. Zoo is het ook bij de Kolepommers, waar ze zelfs een gewone dracht der vrouwen geworden zijn. Men neemt echter een verschil waar tusschen de gewone kapmantels en die, welke als teeken van rouw gedragen worden. In dit land van biezen wordt veel aan vlechtwerk gedaan en al onze dragers hadden zich van eenige builtjes tabak voorzien, om zich slaapmatten aan te schaffen. Zoo'n slaapmat is een breede lange vierkante mat, die echter naar boven een weinig taps toeloopt. Ze wordt samengevouwen en aan de bovenzijde dicht genaaid. Om te slapen ligt men dan ook niet *op* de mat, maar er *in* gewikkeld als in een mantel. Op het hoofd gehangen, biedt ze een doelmatige beschutting tegen zon en regen. Daartoe bezigt men echter bij voorkeur een kortere soort. Als een gewone mat zijn deze ook geheel glad. De rouwmantels daarentegen zijn ruig. Bij 't vlechten laat men aan den buitenkant op elke 15 à 20 c.M. afstand een doorlopende rij franjes ahangen. Deze franjes worden zoo lang genomen, dat ze even over die

van den vorigen rand heenreiken, zoodat zoo'n mantel aan den buitenkant geheel uit lange franjes schijnt te bestaan. Op een afstand gezien, heeft zoo'n vrouw in rouwgewaad wel iets van een wandelende *paja* en past dit kostuum dus wonderwel bij 't landschap!

Wanneer men de verschillende punten van overeenkomst ziet, welke deze eilanders vertoonen met de bewoners van 't vasteland, rijst allicht het vermoeden, dat stamgenooten dezer laatsten eerlang door najverige bureu naar dit onherbergzaam moerasland zouden verdrongen zijn. Indien dit vermoeden op waarheid berustte, zou de taal dat zeker bevestigen. Dit is echter niet het geval. Ik teekende een aantal woorden op, zoolwel bij de *Jab-anim* als bij de *Kolepommers*. Eenige aanrakingspunten tusschen deze talen onderling, alsook met het Marindineesch vielen hieruit wel op te maken, doch volstrekt niet in die mate, dat men van zusters talen zou kunnen spreken. Doch de Marindineezen zelf zijn ook indringers in het land, dat zij thans bezetten; blijft dus nog het vermoeden, of we hier misschien voor overblijfselen staan der oorspronkelijke bevolking, die zich voor den overweldigder hebben terug getrokken. Bij de *Jab-anim*, (waarover we 't verder nog zullen hebben), en hun stamgenooten de *Ngaloem-anim* is de Marindineesche invloed duidelijker waarneembaar, ook in de taal. De opschik dier lui komt ongeveer geheel met dien der Marindineezen overeen en vele onderdeelen daarvan, worden ook in hun taal door een zuiver Marindineesch woord aangeduid. Waar we bij ons een elftal bezig hooren over *goal's* en *keeper's* hoeven we niet te vragen, of de voetbal bij ons een inheemsch spel is. Hetzelfde geldt voor den opschik dezer boschmensen. Hier heeft echter de politiek een woordje meegesproken.

Al is de Marindineesche stam nog zoo sterk, een saamhoorig geheel of iets wat wij *natie* zouden noemen, vormt hij volstrekt niet. Zelfs elk dorp vormt geen eenheid, maar is een verzameling van verschillende familiegroepen, die onderling wel eenig nauwer verband vertoonen. Dus ondanks zijn buitengewoon overwicht door talrijkheid zijner leden en de uitgestrektheid van zijn landgebied stond de Marindineesche stam daardoor in geen bijzonder bevoorrechte positie tegenover een minder sterken of zelfs zwakken nabuur. Wanneer men dus op sneltocht toog, was het niet geraden zoo'n vijandigen stam in de buurt te hebben, die tijdens de lange afwezigheid, dat alleen ouden en zwakken thuis bleven, het weerlooze dorp konden overvallen. Immers zelfs de meeste vrouwen gingen mee, om onderweg den troep te approviandeeren. Het was dus wijze politiek, met die lui vriendschap te sluiten. Deze waren daar zelf ook mee gebaat: behalve dat hun ijdelheid door zoo'n voorname vriendschap gestreeld moest worden, waren zij dan ook veilig, als ze op koppenjacht

wilden uitrukken. Het is dus licht te verklaren, dat de bondgenooten, ten teeken van vriendschap, den opschik der „grooten broers” overnamen. Dit wordt te meer waarschijnlijk, wanneer men weet, dat de Marindineezen zelfs zoo ver gingen, dat ze sommige dezer buurtstammen opnamen in hun geheime genootschappen van *Imo* en *Majo*, waarmee ze toch voor elken niet ingewijde zoo terughoudend en geheimzinnig zijn, dat op het verraden of meedeelen aan anderen van iets, wat daarop betrekking had, de doodstraf stond.

Niet de telwoorden, maar wel de wijze van tellen stemt weer overeen, n.l. op vingers en teenen; doch de Kolepommers, die blijkbaar nog niet zulke bolleboozen zijn in 't cijferen, hadden genoeg aan hun vingers als telraam; daarna is 't al gauw *veel*. Bij de *Jab-anim* en de Marindineezen is dat pas 't geval, wanneer ze ook de teenen afgeteld hebben. De Digoel-bewoners daarentegen volgen weer andere regels dan die van Bartjens of der Marind: ze beginnen af te tellen bij de vingers van één hand en gaan dan over naar den pols en zoo voort over voorarm, elleboog, bovenarm, schouder, oor en kruin. Sommige stammen zijn daarbij uitgeteld, andere gaan op dezelfde wijze aan den tegenovergestelden kant ook nog naar beneden. De eersten komen dus tot twaalf, de anderen tot drie en twintig eer 't *veel* wordt.

De slangenbezweerders.

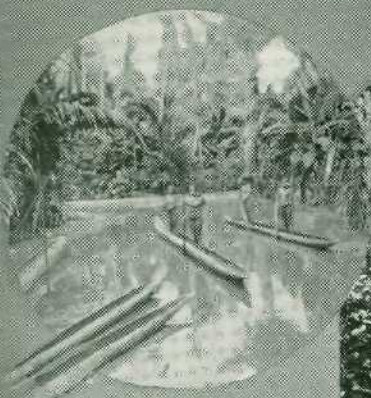
Gedurende den eersten nacht van ons verblijf werd een dansfeest gehouden. Ook dit kwam vrijwel geheel overeen met de zang- en danswijze der kustbewoners. Allicht wegens gebrek aan ruimte loopt men minder op en neer en blijven de vrouwen op de plaats waar ze staan, huppelen en wippen op de maat der trommen. Deze danswijze komt weer geheel overeen met die der binnenlanders der Boven-Bian-rivier, ofschoon ze daar volop de ruimte hebben, om zich naar hartelust uit te kuren.

Ook den tweeden nacht van ons verblijf galmde bij korte tusschenpozen een sonoor gezang onder de palmgewelven door de stilte van den nacht. Het gold thans echter een heel andere reden. Een vrouw was dien namiddag door een slang gebeten en nu moesten de noodlottige gevolgen daarvan bestreden worden. Een troep mannen voerde het sombere, doch welluidende gezang uit, een diep weemoedige melodie, die vooral op een afstand gehoord, van een aangrijpende tragiek was in deze geheimzinnige omgeving. — De toovenaar moest intusschen al zijn kennis te pas brengen, om den geest der slang die in 't gebeten been gevaren was, daar weer uit te lokken. Allerlei vleierende beloften werden hem te dien einde

Het Frederik-Hendrik-eiland

Paja's of slaaphutten

Zwart en blank op gondeltocht

Voor den waterspiegel

Vrouwen in rouwgewaad

gedaan. Van gras was een slang in 't ruwe nagebootst en om 't getroffen been vast gebonden van de plek van den beet benedenwaarts. Onder zijn tooverkrachtige bezweringen en vleiende aanmaningen masseert de toovenaar aldoor het zieke been, wrijvend in de richting naar den voet toe en naar gelang hij den slangengeest al lager gelokt heeft, schuift hij meteen de grasslang omlaag. Wanneer deze reeds tot den voet is afgedaald, slaat men een kokosnoot open en legt deze voor de teenen van 't slachtoffer als een laatste lokmiddel voor den geest. Dan worden nogmaals alle krachten ingespannen, de laatste maar beslissende stoot wordt gegeven en onder luid geroep en dreunend getrappel der aanwezigen verlaat eindelijk de slangengeest den zieke. Deze wordt daarna gebaad, doordat men met de bovenvermelde kokosnoot water over zijn lichaam giet. De grasslang wordt in den grond begraven. — Zoo'n plechtigheid was wel 't bekijken waard, want dat leveren ze 'm daar op Kolepom, terwijl wij voor dergelijke gevallen nog vrijwel machteloos staan. Of zijn daar misschien ook alle slangen niet even boosaardig? In elk geval wil ik geen afbreuk doen aan de kunde en handigheid der Kolepomsche tovenaars en slangenbezweerders. Het onderhavige slachtoffer was gered en dan wekt zoo'n kuur toch meer vertrouwen dan de poedertjes en drankjes waar onlangs een Chinees van Okaba den boer mee optrok. Hij werd zelf vlak bij ons dorp door een slang gebeten en, oh bespotting van 't noodlot! overleed nog denzelfden avond met zijn zakken vol onfeilbare geneesmiddelen!

Slangen zijn op heel N. Guinea de gevaarlijkste dieren, die aan vele levens een ontijdig einde maken. We hebben ze in allerlei afmetingen, doch de grootste zijn niet de kwaadaardigste, althans voor den mensch, die voornamelijk de giftige te duchten heeft en deze treft men vooral onder de kleinere soorten. Gewoonlijk vallen deze niet aan, doch verweren zich wanneer ze onraad duchten. Vaak liggen ze verscholen tusschen 't onkruid; men heeft er geen erg in, trapt er op en heeft meteen een beet te pakken. De meeste slachtoffers worden dan ook in den voet of in 't onderbeen gebeten. De gevolgen zijn zeer verschillend al naar gelang het soort slang, dat den beet heeft toegebracht. Van sommiger beet ondervindt de lijder weinig last, doch hij wordt slaperig en loom en hij weet dat deze slaap een doodslaap zou worden. Hij zal er zich met geweld tegen verzetten, doch de oogleden worden steeds zwaarder, de strijd onhoudbaar en eindelijk dommelt hij in, om niet meer wakker te worden.

Anderer beet is pijnlijker: de lijder krijgt het benauwd, nijpende zenuwshokken snokken door zijn lichaam, de tong wordt stijf, dik slijm propt zich op in zijn keel en doet hem ten slotte verstikken.

Om het hart op te wekken en op gang te houden, kan men den lijder

alcohol laten drinken, zelfs in groote hoeveelheden, want het is wel opmerkelijk, dat degene, die door een giftige slang gebeten is, daarbij volkomen nuchter blijft; de bedwelmende werking van den alcohol schijnt door 't gif te worden opgeheven.

Door de twee giftanden, die aan weerszijden in de bovenkaak zitten, loopt even als door een injectienaald een fijn kanaaltje. Bij 't bijten drukt de kauwspier op de gifklier en perst het gif door dit kanaaltje in de wonde, waar het zich met het bloed door 't lichaam verspreidt. Deze giftanden zijn veel langer dan de andere en zijn dus bij een beet de eenige, die een spoor achterlaten, dat dan vaak niet grooter is dan een speldeprik en daarom vooral op de zwarte huid van bovendien nog vuile voeten soms moeilijk te vinden is.

De wetenschap zelf staat nog vrijwel machteloos tegenover deze gevallen. Men kan bij de beetplek een insnijding maken, de wonde desnoods nog uitzuigen en met permanganas kalicus opvullen, maar meestal komt deze hulp te laat. Ook kan men intervenale injecties van anti-slangengif-serum toepassen, doch ook dit, op zichzelf wel doelmatiger middel, heeft men gewoonlijk niet of niet tijdig genoeg bij de hand.

Voor een geval waar de officieele wetenschap nog zoo hulpeloos tegenover staat, blijkt de inlandsche geneeskunde eveneens machteloos. Zij bepaalt zich dan ook hoofdzakelijk tot het toepassen van wat hocus-pocus of toovermiddeltjes. Soms zijn die wel doeltreffend, ofwel omdat de beet niet giftig was, (vaak heeft men de slang door welke men gebeten is, en die na den beet ijlings de wijk neemt, niet eens gezien); ofwel door dat de gifklier door kortelings vooraf gegane beten uitgeput is en dus maar weinig gif is ingebracht. Daardoor wordt in elk geval het vertrouwen in deze middeltjes gesteund. En dan, het is zoo mensche-lijk, dat een drenkeling in nood zich zelfs aan een stroospier vastklampt. . . .

Door Digoel-bewoners zag ik echter een zeer vernuftige geneeswijze toepassen. Een jonge man, die bij de missie in 't werk was, werd bij 't vischjes schieten in den voet gebeten door een slang, die in 't onkruid langs den oever der beek verscholen lag. Terstond had hij met een stevige liaan het been onder den knie afgebonden en was naar zijn kameraden gerend nabij den missiepost. Ik was er terstond bij, om mijn hulp te bieden, waarin ikzelf maar heel matig vertrouwen stelde. Maar neen, dat zou hijzelf wel opknappen; zij Digoelers wisten daar wel raad op; het was den derden keer al, dat hij zoo iets bij de hand had gehad.

Zijn kameraden sloegen fluks een flesch tot fijne schilfertjes en daarmee begon de lijder inkervingen te maken; eerst op de kuit, daar kwam zwart bloed, dus al vergiftigd; toen op de dij, ook al zwart bloed, dus

gezwind met een touw het been boven de lies stevig afgebonden. Nog even een keep over den buik; ja, daar was 't ook al een weinig verdacht, maar daar was met afbinden niets meer te beginnen.

Nu begon de eigenlijke kuur: de beide kameraden moesten almaar overlangsche inkepingen maken over heel het been. Aanvankelijk vloede het bloed maar zeer spaarzaam uit die oppervlakkige sneedjes, doch toen het been door 't afbinden begon op te zwellen, sijpelde het overvloedig uit de tallooze wondjes. De lijder lag te kronkelen in 't zand van de schrijnende pijn en toch spoorde hij zelf de kervers telkens weer aan tot grooter naarstigheid, zoodra zij maar even versaagden in hun bloederig bedrijf.

In den beginne was de pols aanmerkelijk versneld, allicht mede door de opwinding; het gold hier immers een strijd om het leven. Doch allengs begon die te verslappen en wakkel te worden en na een poos telde hij ter nauwernood veertig slagen in de minuut. De lijder werd neerslachtig en liet moedeloos het slappe hoofd hangen. Zou toch reeds te veel gif tot het hart zijn doorgedrongen? In elk geval ik vreesde een noodlottigen afloop. Maar allengskens werd de pols weer vlugger en sterker en langzaam aan kwam de zieke weer bij tot volkomen herstel.

In deze behandeling zit beslist iets in. Door zoo'n touw stevig om de lies te snoeren, wordt weliswaar de slagader niet afgebonden; doch dat kan geen kwaad, die stuwt het gezonde bloed van 't hart naar de ledematen. De meer oppervlakkig gelegen aders daarentegen, die 't vergiftige bloed van de ledematen naar 't hart zouden voeren, worden wèl afgebonden en dit vergiftigde aderlijk bloed, als ook het gif dat zich in de lymphvaten zou kunnen bevinden wordt door de inkervingen afgevoerd.

De snijmeesters hadden trouw hun plicht gedaan: van boven aan de lies tot onder aan de teenen was op heel dat been geen gaaf plekje meer te bekennen. Den volgenden morgen, — want het was intusschen laat nacht geworden, — wilde ik dat been waarmee de lijder gedurende de lange pijnlijke kuur door zand en stof had liggen wroeten en dat er van vuil en bloed ontoonbaar uitzag, wat gaan oppoetsen en verbinden. — Oh neen, toean, kreeg ik terug, daar mag niets aan gebeuren; zie eens, het bloed is nu allemaal gestold en daardoor de wondjes gedicht. Over een paar dagen blottert dat gestolde bloed vanzelf af en zijn de wondjes meteen genezen. En zoo gebeurde. . . .

Aan het feit dat deze menschen volstrekt onhygiënisch leven, danken ze naast vele nadeelen toch ook dit voordeel, dat ze hun lichaam voortdurend noodzaken natuurlijke afweermiddelen te kweken in het bloed. Ze kunnen daardoor nog al een stootje hebben, eer gevaar voor infectie dreigt. Ze hebben een zekere immuniteit verkregen.

't Valt op, dat hier zooveel menschen over heel 't lichaam kleine lidteekens van brandwonden vertoonen. Ook dit zijn, ongeveer als bij ons de kenmerken der pokkeninenting, herinneringen aan den medicijnmeester. Wanneer n.l. de Kolepommer door pijnen gekweld wordt, vooral door hoofd- of buikpijn, dan laat hij zich niet, zooals de Marindinees, een rijtje sneedjes bij wijze van aderlating over de pijnlijke plek kerven, doch laat zich kleine brandwonden toebrengen, om volgens de homeopathische methode de eene pijn door de andere te verdrijven.

Doch de machtigste toovenaar zoo min als de knapste dokter kan eeuwig leven verleenen en ook op Kolepom wezen de graven dat uit. De dooden begraaft men ook alweer ongeveer op dezelfde wijze als dat langs de kust gebruikelijk is. In den regentijd, wanneer men wegens 't oppervlakkige grondwater de graven niet diep kan maken, werpt men er een hooge terp boven op. Wat men echter bij de kustbewoners niet ziet, is een rooster over 't graf heen en die dient om de offergaven voor de schimmen er op neer te leggen. Toen ik met een paar jongelui van *Kodar* zoo'n graf in een naburig dorp met mijn Kolepomsche gondel voorbij voer, waar we op *sight seeing* uit waren, bleek het ontzag voor de dooden niet erg groot te zijn. Op den rooster lag toevallig een rijpe tros bananen. Deze werd meteen voor goeden buit verklaard en achtereen opgepeuzeld en dit dievenmaaltje ging gepaard met al de kluchten en 't geginnegap als men kan verwachten van kwajongens, die een goede grap hebben uitgehaald.

Onwelkom bezoek.

Van *Kodar* uit maakten we nog even een uitstapje naar de nabijgelegen dorpen *Jeboebi* en *Wojoboe*. We konden ze per kano bereiken en de belangstelling was zóó groot, dat we er met eene heele vloot dier gondels heen togen, die een opgewekten wedstrijd hielden. Of er records verbeterd werden, weet ik niet, doch de vroolijkheid en jolijt schalden in lawaaijerige uitgelatenheid over de wijde grasvelden.

Halverwege werd echter het vaargeultje weer steeds nauwer, zoodat onze kano geruimen tijd door een eng slootje gewrongen moest worden, waarbij de roeiers vaak nog door een paar slepers geholpen moesten worden. Naarmate we het dorp naderden, werd ook hier het water meer open en ruimer. Men heeft dus blijkbaar wel met opzet de diepste plaatsen uitgekozen voor de vestiging der dorpen. Wellicht geschiedde dit uit strategische overwegingen. Ook wanneer het moeras droog valt, is het dorp toch niet zonder kano te bereiken en heeft men dus niet veel

van een onverhoedschen overval te duchten. Is het moeras bevaarbaar, dan zijn bezoekers, zoowel met kwade als met goede bedoelingen, ver zichtbaar op de open watervlakte.

Wel een scherpe tegenstelling vormen zij in deze met de bewoners der Digoel-rivier, die zich te midden hunner oerwouden ter beveiliging in de kruinen der boomen nestelen, doch ook een flinke ruimte rondom hun wolkenkrabbers openkappen, teneinde den omtrek te kunnen bespieden.

Op ons bezoek schenen de lui dezer dorpen niet gesteld te zijn. Ondanks het geruststellend geschreeuw onzer begeleiders, was er nergens een levende ziel te bekennen. Waar ze opeens gevlogen en gestoven waren? — Het gaat daarmee als met een troep jonge eendjes: zoo zie je ze duikelen en dobberen op den waterplas en zoo zijn ze bij den minsten onraad spoorloos verdwenen in 't riet. — De plaatsen hebben we echter bezocht, die evenwel niets merkwaardigs boden, behalve dan dat ze heelemaal een merkwaardigheid zijn, die kleine Venetië's, waar geen menschenhanden wonderen van bouwkunde samendrongen, maar door de kwistige overdaad der natuur opgesmukt tot kleine paradijsjes. Doch een gondeltochtje door deze woeste lustwaranden, waar de wildzang schalt en de natuur, door geen menschenmacht gebreideld, uitspattingen houdt en haar lusten van groeien en bloeien ongebonden botviert, stelde ons ruimschoots schadeloos voor de moeite van dezen tocht.

De heerlijkheid Momboem.

Wijl ons plan om den zuid-westkant van 't eiland te bezoeken, niet kon doorgaan, wilden we even een kijkje gaan nemen bij den stam der *Ikwajab*, die tusschen de monding der Digoel-rivier en den oostelijken ingang der Prinses-Marianna-sstraat woont. We wilden dus onzen terugweg meer in noord-oostelijke richting nemen.

Na denzelfden weg per kano afgelegd te hebben, zoover deze nog voldoende vaarwater bood, gingen we door 't moeras naar de *Momboem*-rivier. Hoe meer we die naderden, hoe drassiger het land werd. Deze omstandigheid bracht ons, gesteveld reizigers, die er altijd moeilijk toe kunnen besluiten, om maar pardoes door dik en dun heen te baggeren, ongemerkt in de achterhoede, zoodat we weldra met een enkelen Kolepommer als gids, geheel van den troep waren afgedwaald. Uit onzen gids, die enkel op Kolepomsche klanken reageerde, was geen opheldering te persen. Doch als we in de hier gebruikelijke gebarentaal vragend de wenkbrauwen hoog optrokken en riepen *Momboem* (ook de naam onzer pleisterplek aan die rivier gelegen), dan wees hij onverstoorbaar voor-

uit en stapte resoluut door. Naderhand bleek, dat wij een korteren, maar ook slechteren weg gevolgd hadden.

Momboem, aan de rivier van denzelfden naam gelegen, is weer een buitendorp der *Kodareezen*, aan den hoogerden boschrand, bij de plek waar de rivier te allen tijde bevaarbaar is.

't Was een heerlijke oase na zoo'n reis door de troosteloze dorre moeraswoestijn onder een verzegend tropenzonnetje; prachtig hoogwoud en weelderige plantingen drongen er tegen elkaar op en *Dombai*, die ons nog steeds vergezelde, speelde alweer even gul den goeden, milden gastheer. En alsof we in 't beloofde land kwamen, kregen we bananen zoo groot, van tros en van vrucht, als ik ze in 't Marindland nog nooit zag en toch zeer fijn van smaak. Onze dragers zouden geen rasechte Marindineezen geweest zijn, als ze niet dadelijk aan 't robbedoezen waren geweest om de jonge scheuten, om ze thuis te planten; om in den aard te komen, zooals de boeren zeggen; en elke Kaja-kaja is een heel beetje boer in zijn hart.

De woningen zijn in denzelfden trant opgetrokken als te *Kimaän* en tot onze groote opluchting was er ook een drinkput. Terwijl we 't grijze, gore vocht, dat ons als drinkwater werd voorgezet, nog wantrouwend zaten aan te turen, rommelde in de verte de donder, die zelden zoo'n aangename klank heeft. Het was bovendien geen loos gerucht: een malsch buitje brak weldra los en, met een banaanblad als goot, konden we van 't atap-dak van een der hutten een flinken voorraad frisch en tennaastenbij zuiver hemelwater opvangen. Dat was een uitkomst! mede voor de volgende dagen, die weer waterloos dreigden te zijn.

Bij onze aankomst lag de *Momboem* ongeveer droog en 't weinige water, dat er nog in stond, bruischte speelsch over takken en stronken, die de bedding opvulden, in buitelende en tuimelende vaart zeewaarts.

Den volgenden morgen kwam het met eenzelfde gejaagdheid weer binnenstormen en rees zienderoogen. 't Leek nu echter geen onbesuisd spel meer, maar woeste uitgelatenheid en driftig geweld. Toen 't tot op zijn keerpunt gestegen was, leek de rivier tamelijk breed en was 't gunstige, maar toch eenigszins benauwende oogenblik gekomen, om ons weer aan de kano's toe te vertrouwen op dit onstuimige element. Dat was even een spannend tochtje. Pijlsnel sleurde het onbesuisd terugbruischend water onzen notendop mee tusschen zwiepende twijgen, die ons ondeugend om de ooren sloegen en plumpe stronken en knoestig afgeknotte takken, die ons telkens weer als uithalende vuistarmen dreigden te stompen. Doch onze gondeliers toonden hun zeemanskunst en stuurden 't ranke schuitje behendig alle hindernissen voorbij.

Allengs werd ook het vaarwater breeder, de hindernissen verdwenen

en de stroom werd minder onstuimig. Toen leek het meer een spelevaren tusschen de hooge, weelderig begroeide oevers en na een paar uur bereikten we de *Moeri*, juist achter de twee kleine effengroene eilandjes *Boe-boe*, die zich daar met moeite even boven water weten te houden.

Geholpen door een flinken stroom, bereikten we tegen den avond aan den overwal de plek *Ngoeli-oeli*, een thans verlaten bijdorp der *Jab-anim*. Door een ratelend onweer werden we ingeluid. Doch het bracht opfrisching en . . . drinkwater! en 't al te lawaaierig vuurwerk namen we dus gaarne op den koop toe.

Tweede teleurstelling.

Te *Ngoeli-oeli* zouden we overnachten en volgens afspraak hier weer onze vrienden van den *Jab*-stam treffen, om ons met hunne kano's verder te brengen. *Dombai* met zijn *nonna* en zijn flottilje nam hier van ons afscheid. Hij beloofde me eens te *Okaba* te komen bezoeken. Sedert hij al zoo'n eind de wereld in geweest was en zelfs *Merauke* gezien had, stond hij voor niets meer. Hij zal me van harte welkom zijn. In *Dombai* zit een goed hart. Wij kwamen als vreemdelingen bij hem en hij heeft gedaan wat hij kon, om ons behulpzaam te zijn. 't Doet je zoo goed, al is 't dan in ruwen vorm, nog eens die oerechte gastvrijheid zich te zien ontplooiën, waarvoor in onze overbeschaafde samenleving zoo weinig plaats meer is.

Te *Ngoeli-oeli* wachtte ons een tweede teleurstelling. De *Jab-anim* met hun kano's waren er niet; kwamen ook den volgenden morgen nog niet opdagen. Toch wist het opperhoofd, dat ons hier weer opwachtte, met beslistheid te verzekeren, dat ze uitgevaren waren, toen hij zich over land hierheen begaf. Hadden ze de afspraak verkeerd begrepen? Lagen ze op een andere plek op ons te wachten? We konden gissingen maken, doch uitsluitel verkregen we niet en hier blijven wachten, lokte ons weinig aan. Er bleef dus niets anders over, dan maar huistoe te gaan.

Later vernamen we, dat een droevig ongeluk de oorzaak dezer teleurstelling was. Een der kano's, die ons verder zouden voeren, was omgeslagen en een der opvarenden verdronken. Wijn 't water spiegelglad was, kon er van dien kant geen gevaar bedreigd hebben; doch als jongelui samen uit zijn, doen die van *Jab* net als overal elders: ze maken grappen en halen gewaagde toeren uit. Daar is wellicht het ongeluk aan te wijten en is waarschijnlijk de drenkeling door den sterken stroom meegesleurd; bovendien droeg het slachtoffer zware haarverlengsels, die met water doordrenkt, het zwemmen aanmerkelijk bemoeilijken.

Nauwelijks waren we op den terugweg, of we ontmoetten in 't hoogwoud een eenzamen wandelaar: een gebeurtenis in dit verlaten land. Het was een krasse oude heer van den *Ngaloem*-stam, die het achterland van *Eromka* bewoont. Ware het in een land als dit niet zoo volkomen onbestaanbaar, dan zou men hem voor een handelsreiziger gehouden hebben. Aan een lus over den schouder droeg hij twee bijlen en een schop en in zijn valies, een dicht gesnoerde palmladscheede, een paar messen, enkele builtjes tabak en aanverwante artikelen.

Volgens zijn verklaring ging hij ook werkelijk uit op koopmanschap. Hij was eerst naar 't strand geweest met een nieuwe kano en een paar trommen, om bij de kustbewoners, die deze koopwaren van den *baba* (Chineeschen ruïfer) betrekken, in te slaan. Hij had van onzen tocht gehoord en hoopte nu met ons de reis naar de *Iwajab* te kunnen doen. Daar had hij kennissen en zou dan wel verder geholpen worden naar een naburigen Digoel-stam, om daar een zoon te gaan koopen. . . .

't Was dus wel een tegenvaller voor hem, dat ons plan niet door kon gaan, want ook bij de *Ngaloem*-mensen waren de dorpen „koud en doodsch,” omdat er geen kinderen zijn. En nu was hij al zoo goed op weg, om zich een zoon aan te schaffen. En de *Jab-anim* in wier dorp hij overnacht had, hadden toch hem ook verzekerd, dat de jongelui met hun kano's al uitgevaren waren. 't Geen ons weer de plagende gedachte bijbracht, dat we elkaar misschien juist ontlopen waren. P. Drager maakte nu voor den tweeden keer dezen tegenvaller mee, zoodat we ons met loome schreden van 't overigens weinig aantrekkelijke *Ngoeli-oeli* verwijderden. De reis schoot dien dag dan ook bijzonder slecht op. ¹⁾

Bij zwervende woudloopers.

Na een paar uur loopens bereikten we 't dorp *Bitaw*. De *Jab-anim* zijn, evenals vele binnenlandsche stammen van Zuid Nieuw Guinea, zwerfers. Ze hebben echter een paar hoofddorpen en tot in den verren omtrek verschillende bijdorpen, waar ze tijdelijk verblijven voor de jacht, de vischvangst, den tuinbouw of andere aangelegenheden. *Bitaw* is een dier hoofdsteden. Toch maakt het een ellendigen indruk, want ook deze

¹⁾ Doch P. Drager behoort tot het soort menschen, die zich door geen tegenslag laten neerdrukken. Op 't oogenblik dat ik deze reisherinneringen persklaar zit te maken, heeft hij niet alleen in dit achterland maar ook op verschillende punten van 't Frederik-Hendrik-eiland reeds goeroes geplaatst, schooltjes geopend en 't missiewerk flink aangepakt. De lezer, die nu een beetje beseft, onder welke omstandigheden dat werk gebeuren moet, zal 't met mij eens zijn, als ik dat pionierswerk noem van de bovenste plank. —

binnenlanders behooren tot de verdwijnende soort. Op 't oogenblik was het geheel verlaten. De hutten zijn een tikje beter verzorgd dan in de bijdorpen, waar 't niet anders zijn dan kleine afdakjes, die op vier stokken rusten. Hier zijn 't groote schulpdaken, die op lage posten van ongekorven hout steunen en met eucalyptusschors gedekt zijn. De groote lappen schors schijnen er maar ordeloos opgegooid en tegen 't opwaaien met plumpe stukken hout bezwaard, zoodat die daken het meest van den regen wel afschudden, maar, zooals we zelf ondervonden, heeft men dan voor een sproeibad onder zoo'n dak geen afzonderlijke inrichting noodig. Wanden hebben deze hutten niet; 't zijn open loodsen, alhoewel sommige omgeven zijn door een nauw aansluitende omheining van ruwe palen, tot keering der opdringerige varkens. Die hooren hier ook wel tot de huisdieren, maar hebben niet zooals bij ons afzonderlijke kamers en in 't gemeenschappelijk vertrek kunnen ze zich nog al eens hinderlijk aanstellen.

In 't hoofddorp worden ook de dooden begraven, zelfs wanneer ze in een der bijdorpen overlijden. Het halve dorp bestond dan ook uit grafsteden en daar stond helaas geen evenredig aantal wiegemandjes tegenover. De wijze van ter-aarde-bestelling is dezelfde als die, welke door de kustbewoners wordt toegepast, d.w.z., dat de doode in 't graf op een brits wordt neergelegd, daarboven word een zoldertje aangebracht, zorgvuldig met eucalyptusschors afgedekt, waaroverheen het graf verder met zand wordt opgevuld. Wijn hier echter de grond over 't algemeen erg drassig is, doet men zooals op Kolepom: men delft de graven niet zoo diep uit, doch werpt daarboven een terp op. Bij oudere graven, waar deze terp al aan 't afruizelen was, was dan ook de inwendige bekleeding van eucalyptusschors zichtbaar. In afwijking met de gebruiken aan de kust gevolgd, wordt boven 't graf een afdakje gemaakt, met stevige omwanding en omheining. Dit zijn blijkbaar maatregelen ter bescherming tegen de varkens. Terwijl men langs de kust volstaat, met op het graf eenige vertakte bamboes uit te spreiden, behoort men voor deze zeer ondiepe graven meer afdoende voorzorgen te nemen. Onder deze afdakjes zijn ook de gebruiksartikelen van den overledene en de offerspijzen voor de schimmen opgehangen. Dergelijke doodenoffertjes ziet men bij de Marindineezen niet.

Op onzen verderen tocht trokken we nog door verschillende bijdorpjes en in één daarvan, *Bom* genaamd, troffen we ook de menschen thuis. Hier zijn, zooals we reeds zeiden, de woningtoestanden nog zoo onbeholpen en primitief als maar denkbaar is. Een afdakje op vier staken, ziedaar de heele behuizing. In zoo'n huis maakt een vloerkleed van

eucalyptusschors, dat nergens ontbreekt, toch nog eenigszins een indruk van weelde! Verder is echter alle huisraad onbekend. Wanneer de bewoner op stap gaat, neemt hij al zijn roerend bezit: een korfje met pruimgerij, boog en pijlen, een knots en een bijl onder den arm en waar hij op zijn zwerftocht een boomkruin boven zijn hoofd heeft en een vuurtje naast zich, voelt hij zich thuis en op zijn gemak. Onder dat opzicht benijdenswaardige menschen!

Talrijk was de bevolking niet. Ik zag er slechts twee kleine kinderen, doch drie zwaar zieken. Ze lagen in den lommer achter een voethoog schuttinkje van eucalyptusschors over een dwarsstok gehangen. Veel zorg wordt in deze oorden aan de zieken nergens bewezen. Dat moge voor een deel aan onverschilligheid geweten worden, doch zeker niet minder aan een gevoel van machteloosheid om hulp te bieden. Wat ze kunnen, doen ze dan toch en ik zag ook hier een vrouw met heetgeroosterde bladeren het knekellijf van een uitgeteerde zieke masseren. Doch bij alle volkeren, waar Christelijke liefde nog geen handen en harten vindingrijk maakt heeft in 't lenigen van lijden, is het lot der zieken hard.

Een drinkput was hier ook een kwartiertje van 't dorp. Het vocht, dat men ons thuisbracht had een fraaie tint van parelgrijs. Het toeval voerde me bij een andere kuil, waarvan ik door 't nat heen den bodem kon zien! Doch toen een jongen met een klapperdop het kostbaar vocht minder voorzichtig ophevelde, dan ik bij mijn proef gedaan had, bleek het roodbruin te zijn.

Doch de vertoornde elementen bleken op onze hand en ook hier weer bracht een geweldige onweersbui uitkomst. De regen gutste neer bij malsche schoeren door de windvlagen neergezwalpt. De jonge sagopalmbomen stonden daar nu als heerlijke fonteinen. Langs de wijd uitstaande reuzenbladeren stroomde 't water samen in de bladoksels, waaruit het in parelende kristalheldere straaltjes opspoot. 't Was een lust voor 't oog zoowel als voor de dorstige keel.

Met al die wederwaardigheden waren we echter ook dien dag maar weinig opgeschoten; we hadden maar enkele uren geloopt. Dat maakte ons echter geen zorg, want met een beetje fiksch aanstappen konden we den volgenden dag de kust toch bereiken. Nauwelijks vaagden dan ook de eerste zonnestrallen de schaduwen van de lucht, of we waren al druk bezig met het opbreken van ons kamp. Het was de laatste pleisterplek en daarom moest er toch eerst nog even een kiek gemaakt worden van 't reisgezelschap.

De laatste loodjes.

De laatste loodjes wegen 't zwaarst. Het eerste deel van den tocht voerde ons door kale steppen en ijl bosch. Geen zuchtje in de effen strakke lucht. De gezichtseinders lagen rondom te hijgen en te lillen. Eindelijk ontwaarden we hooger bosch. Een volkomen verandering van tooneel, maar waar weer andere verrassingen ons wachtten. Tegen den middag bereikten we de uitloopers en uiterwaarden van de *Wamal-rivier*. Uitgestrekte diepe moerassen en plassen moesten doorwaad worden. Door een deel van 't moeras lag een „brug” van enkele kilometers lang. De bedoeling van zoo'n brug is dan ook niet, den reiziger droogvoets over 't water te voeren. Ze wil alleen helpen, om niet te diep in den modder te zakken. Ze lag dan ook nu, in 't droogste jaargetij, op vele plaatsen nog een halven meter of meer onder water; elders open en bloot op den papperigen bodem. Zoo'n brug bestaat uit slordig aan elkaar gerijde boomstammen van allerlei lengten en dikten en die zoo ten naastenbij met elkaar aansluiten. Om zoo'n brug te bewandelen is eenige geoefendheid in 't sprietloopen vereischte. De leuning neemt men zelf mee in den vorm van een langen sagobladstengel (*gaba-gaba*), die echter nog al eens onprettige verrassingen bezorgt, als hij onverhoeds te diep in den drassigen bodem schiet. Hij bezorgde mij dan ook nog even een duikeling, terwijl ik een brug bewandelde tot aan 't middel door 't water eener diepe kreek. Om mijn lenigheid buiten 't gedrang te houden, kan ik aanvoeren, dat het een lastige stap was, om onder 't drabbige moerwater met den voet tastend de verbinding te zoeken met een anderen boomstam, die ergens een stapje hooger lag.

Erger dan zoo'n oprissing waren de zwermen muskieten, die ons in een dikke wolk omzoemden. In heel dat eindelooze moeras en in de daarbij aansluitende sagobestanden lieten ze ons geen oogenblik verademing en dat terwijl onze beenen zoo hard de hulp onzer handen noodig hadden om 't evenwicht te bewaren, dat we ze nauwelijks even weg konden slaan. 't Leek dan ook wel, of aan die duivelsbrug geen einde kwam of dat ze telkens weer van voren af aan begon. Onze eerste zorg, toen we aan de kust kwamen, was ons bij een goed walmend vuur eens terdege te laten uitrooken, om die zwermen kwelgeesten, die ons nog steeds bleven vervolgen, kwijt te raken.

Een geluk is 't voor de woudloopers in de blubber, dat de herinneringen aan de vele kleine en groote ongemakken en ontberingen, die aan zoo'n tocht verbonden zijn, spoedig bezinken. Doch de vele prettige en aangename drijven boven en blijven bij en *there is joy in happy memories!* —

NOGMAALS NAAR 'T FREDERIK- HENDRIK-EILAND.

Het ongenaakbare land.

Tot nog maar heel enkele jaren geleden was het Frederik-Hendrik-eiland geheel onbekend. Men wist, dat het daar lag en zijn ver vooruitstekende punt was niet voor niets door de zeelui *Kaap Valsch* genoemd. Men kan echter gerust heel de zee rondom valsch en bedriegelijk noemen: haar water is goor als zeepsop en verbergt overal onder haar smoezelig oppervlak verraderlijke banken. Nu zijn dat wel deftige banken, gepolsterd met een zacht kussen van modder, maar toch, een schip is als een paard, als die gaan zitten, is 't altijd beroerd.

't Leek een waarschuwing: Blijf er vandaan! — Van de bewoners wist men zoo goed als niets, maar ze hadden toch alvast een kwaden naam; ze liefhebberden braaf in 't koppensnellen.

De ethnoloog Dr. P. Wirz had er lang zijn zinnen op gezet, om dit ongerept natuurmonument te bestudeeren. Het Bestuur durfde 't niet verantwoorden, om hem zonder dekking te laten gaan en de onderzoeker vreesde, — en wellicht niet ten onrechte, — dat de dekking het volk te zeer op afstand zou houden. Oermenschen hebben 't nu eenmaal niet voorzien op lui met geweren....

Mijn collega P. Verhoeven is eens samen met den bestuurs-assistent van Okaba per motorboot op verkenning uitgetogen. Ze hebben geen dorp of geen mensch gezien en waren al heel blij er 't vege leven af te brengen, want ze hebben dag en nacht in hun notendopje rond getoid op de verraderlijke en bovendien nog verbolgen zee.

Intusschen hadden er zich toch enkele ruilers gevestigd.

Terwijl de paradijvogeljacht bloeide togen de jagers met hun motorbooten van Merauke uit naar de Digoel- en zelfs naar de Eilandenrivier. Ze namen hun weg door de Prinses-Marianna-sstraat of de Moerien waren daar in aanraking gekomen met de bewoners van 't Frederik-Hendrik-eiland. Toen de schitterende vogels bij koningin Mode in ongenade waren gevallen, zaten de honderden jagers in zak en asch. Ze hadden geld verdiend als water, maar als water was 't hun door de vingers gegleden. In plaats van appeltjes voor den dorst, hadden de meesten nog vette beertjes aan voorschotten. Toen gingen ze schooieren langs

de kust als ruilers en wjl 't zaak was elkaar 't vet niet van de soep te schuimen, gingen enkelen zelfs fortuin zoeken op 't Frederik-Hendrik-eiland. Zoo kwam er zelfs verkeer, want de kopraprauwen, die overal naar een vrachtje snorren, kwamen ook daar de kopra ophalen en ruilartikelen aanbrengeu.

Toen Pastoor Drager in '28 voor 't eerst te *Komelom* kwam, trof hij daar een paar ruilers, die 't land veroverd hadden en er een waar schrikbewind onder de bevolking uitoefenden. Zijn verslag bracht dezen uithoek van 't gewest weer eens onder de aandacht van 't Bestuur. Dat kreeg er trouwens al gauw meer te verhaspelen, want het snellen zat den Kolepommers ook nog levendig in 't bloed.

In '30 had ik dat geheimzininge land ook betreden, maar wegens in den weg loopende omstandigheden hadden we er toen betrekkelijk weinig van te zien gekregen.

Sedert had P. Drager er al een vijftal schooltjes geopend en daarom nam ik des te gretiger zijn voorstel aan, om nog eens een tocht met hem mee te maken.

Een kortademige motorboot op zachte modderbanken.

We hadden voor dat doel thans een motor-zeilboot ingehuurd van een Chinees, die tevens „naast God schipper op zijn schip" was. Gelukkig kwam hij alleen op de tweede plaats, want zonder die bizondere Voorzienigheid, die waakt over kinderen en gekken, hadden we beslist ongelukken gekregen. Hoe ze hem in 't „Hemelsche rijk" aanroepen, dat weet alleen zijn naaste familie; in de wandeling heet hij *baba kapalla angin*, d.i. windhoofd. (Trouwens geen enkele Chinees wordt hier met zijn eigen onuitsprekelijken naam genoemd. De aanspreking is *baba* en daaraan wordt dan een teekenende bijnaam toegevoegd als de lange, de korte, de vette, de scheele, enz..)

Niettemin den 17 November '31 scheepten we ons te Wamal in op hoop van zegen. Om 9 uur 's morgens tuften we weg en hoopten dienzelfden dag nog tijdig te *Komelom* te zijn, want de *baba* verzekerde ons dat zijn motor wel zeven mijlen liep. Ik kreeg echter al gauw het vermoeden, dat hij bedoelde: zeven mijlen aan één stuk. Nauwelijks toch waren we goed en wel in zee, of hij begon te pruttelen en te sputteren en blies den laatsten stinkenden asem uit. Doch de *baba* kende al de hebbelikheden van zijn machine: hij porde het eens hier en kietelde het eens daar en 't duurde niet heel lang of daar beneden klonk het ho! ho! ho!

als een spotlach en 't ging weer. We wisten nu meteen, dat we ons niet al te bezorgd hoefden te maken, telkens wanneer het moppige ding die grap herhaalde; 't beteekende hoogstens een uur of wat oponthoud....

We gingen dus weer gesmeerd en omstreeks middag waren we voor de *Moeri* of Prinses-Marianna-sstraat. Het was ebbe: einden ver strekten de drooggevallen modderbanken zich uit, zoodat er van een prinselijken zeeweg nergens iets te bekennen viel. We zouden hem in de verte voorbij stevenen. Doch de *baba* scheen met het vaarwater weinig vertrouwd. Opeens schoof onze schuit heel zachtjes maar onwrikbaar vast op een modderbank. Men kan gezelliger zitten. Geen zuchtje wind was er te bekennen. De gloeiende middagzon blakerde onmeedoogend op het kale dek, waar de geriefelijkheid zich bepaalde tot een dekstoeltje, dat we konden gebruiken, wanneer de boot niet te veel schommelde; in dat geval zat men er veiliger naast. We konden zelfs een tentje spannen, dat de hitte een beetje temperde. Aan den binnenkant werden we toch warm, omdat dit stomme oponthoud, op zichzelf al heelemaal niet lollig, ook onzen heelen dag bedierf: we konden al op onze vingers natellen, dat we het doel, *Komelom*, niet meer bereiken zouden.

In de Molukken kan het turen in zee op zulke ondiepten nog vaak langen tijd een genot zijn: daar leven de glasheldere diepten. Daar spelen vischjes van gedegen goud en zilver en email in alle vormen en kleuren tusschen de wonderbare bloemen van rif en koraal. Hier is de zee één doodsche modderpoel, waaruit enkel soms een wanhopige visch even omhoog tjoept.

Komelom, dat we in de verte zagen liggen, geleek een gelijkvloersche vulkaan. Over een groote uitgestrektheid bolden dikke rookwolken omhoog tegen de vlakke lucht en telkens stuwden en drongen weer nieuwe pluimen omhoog, kruivend opstuikend tegen de zware bollende en wintelende gevaarten daarboven. Toen de duisternis inviel kruiden rosse gloedvlakken er doorheen.

We veronderstelden, dat de lui, volgens hun gewoonte op drijfjacht de eindelooze beemden afstookten om 't wild op te jagen. Maar 't moest dezen keer toch wel weer een heel eind buiten de gissing gegaan zijn, zooals dat zoo vaak gebeurt, waar de zorgelooze Kaja-kaja in zijn kraakdroge bosschen met vuur speelt.

Stille doch hartelijke ontvangst.

Na een eeuwigheid volgens ons gevoel, maar na drie uren volgens de klok, kwam onze schuit weer vlot en begon de motor weer te kakelen als een kip, die 't slot van haar tok-tok-tok-deuntje niet te pakken kan

krijgen. Aan één stuk tokte en klopte hij door, totdat we om 9 uur 's avonds in de verte de lichten zagen flikkeren van *Momboem*, het eenige dorp van Komelom. Doch zelfs voor onze kleine schuit is er bij donker weer geen gedachte van om 't dorp te benaderen. Tot op verren afstand is de zee ondiep, doch een rivier komt uit een hoek van 't land geschoten en stroomt vlak voor 't dorp voorbij, een diepe geul gravend in 't strand, totdat ze eindelijk zee in draait. Doch zoek zoo'n geul maar in 't donker onder 't gore zeesop! We lieten ons dus met het hoogst noodzakelijke per vlet aan den wal roeien en tippelden over 't zandige strand naar 't dorp.

Het licht der schuit had ons al verraden en al werden we niet voor den volgenden morgen in 't dorp verwacht, was de ontvangst zeer hartelijk. Zelfs ik, die er voor den eersten keer kwam, werd terstond herkend en een goede *toean* geprezen. Ja, ja, ik was de *toean* van Okaba en toen ze een tijd geleden in grooten getale naar Merauke geweest waren, om te getuigen tegen den Chineeschen overheerscher, hadden ze bij mij gerust en ik had een heelen hoop tabak onder hen uitgedeeld. Ik was een goede *toean* beaamden ze zoo eenparig, dat ik er zelf niet meer aan durfde twijfelen. — Zij vielen mij meteen ook een heel stuk mee; niet om dat complimentje, maar erkentelijkheid is een deugd, die men in deze wilde streken zoo zelden ontmoet, dat ze bij zoo'n verrassing bijzonder weldadig aandoet.

We vernamen al meteen, dat de brand een ramp was. De meeste hunner sagotuinen waren door 't vuur verwoest. Ze hadden drie dagen lang met man en macht geprobeerd den brand te stuiten. 't Was onbegonnen werk gebleken en nu lieten ze maar branden wat brandde. En deze menschen zijn niet zóó, dat zij bij 't onvermijdelijke de koppen laten hangen en gaan zitten treuren; dat komt misschien nog wel, wanneer ze den omvang der ramp daadwerkelijk aan hun maag gewaar beginnen te worden. Intusschen was de stemming heel opgewekt.

Den volgenden morgen kwam ons schip binnen, wel wat laat evenwel, wijl 't op oplopend water had moeten wachten. We hadden intusschen gelegenheid gehad om de plaats en de merkwaardigheden vast even te bezichtigen. Daar zijn plaatsen die, wellicht bij gebrek aan iets beters, zich beroemen op een grooten boom op hun marktveld. Dan kan *Momboem* meedoen. Midden in 't dorp staat een ketappa-boom, waarvan de kruin in doorsnee ruim veertig treden bedroeg. De takken vertoonen vele dikke onregelmatige ringen, doordat ze geheel in elkaar of met den stam vergroeid zijn, dat men niet kan onderscheiden waar tak of stam doorloopen. Hij dient hier als gemeentelijke parasol in wier schaduw de bewoners graag zitten te prutsen en te keuvelen over politiek en andere belangen.

Momboem is een flink dorp van ongeveer 400 zielen, maar er zijn opvallend weinig kleine kinderen. Voor 't uiterlijk lijken de bewoners veel op de Marindineezen, ofschoon ze, vooral de vrouwen, veel minder aan opschik doen. Onder dit opzicht schijnen al deze stammen nog zoo-veel dichter bij de dieren te staan, bij wie de mannetjes ook gewoonlijk de pronkers zijn.

Ik heb het wel eens gehad over „booswichtjes” naar aanleiding der vrees welke de Marindineezen aan den dag leggen voor pasgeboren hummeltjes, die dan afgezonderd worden in een hok buiten 't dorp. Daar schijnen al deze eilandbewoners minder benauwd voor te zijn. In de gewone hut is een hokje met stokken en bladeren afgeschoten, waar de moeder haar kleinen schat een tijdlang verborgen moet houden.

Langs omwegen en dwaalwegen.

Toen ik eens met een zeilprauw naar Merauke wilde en den schipper vroeg hoe laat hij dacht te vertrekken, gaf hij me terug: toean, ik regel me naar geen klok of zon, maar naar de zee en 't getij. — Zoo verging het ons den volgenden morgen ook. We waren graag vroeg buitengaats geweest, maar waren aan 't getij gebonden. Eindelijk om half tien tokerde er onze motor weer lustig op los en sneed onze schuit door de zee, die daar lag zoo glad en zoo glimmend als een pudding. Maar 't scheen een taaie brij, want er kwam geen schot in. Na anderhalf uur sukkelen kwam het „Windhoofd” tot de bevinding dat het niet ging wegens den tegenstroom en smeed het roer om. In plaats van recht de Prinses-Marianna-sstraat in te varen, zouden we langs den anderen hoek van 't eiland stevenen en door de straat *Malattar* de *Moeri* bereiken. Over heel die *Malattar*-straat hing een dichte rookwolk van den grooten brand in 't binnenland. Ze kon echter aan 't uitzicht niet veel bederven. Overal dezelfde modderige oevers, die bij vloed niet eens overal boven den zeespiegel uitsteken, hier en daar onderbroken door kreken, die in den grooten modderkoek andere eilanden uitsnijden. Het „Windhoofd” had als vogeljager deze reis meermalen gemaakt en wist den weg.

Het doel van dien dag was de *Ombilom*-rivier, die in de *Moeri* uitmond. Een eind die rivier op zouden we een paar mannetjes afzetten in deze streken bekend; die zouden naar de dorpen *Teri* en *Kalwa* gaan, om daar het bericht te gaan brengen onzer komst. Ze zouden dan 't noodige volk meebrengen om onze spullen te dragen.

Het was echter al lang nacht geworden en de maan zat als een schemerlamp achter een zachte wolkenkap. Dan is op eenigen afstand in die

Tropische armtierigheid

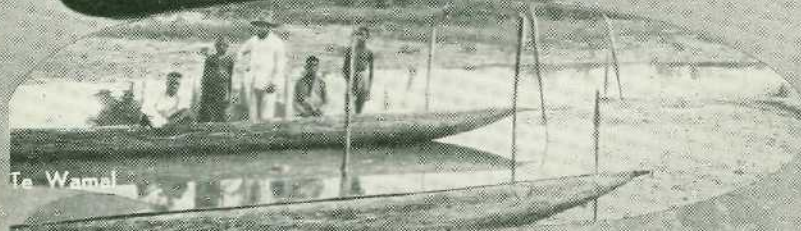
Langs de kust van t. Frederik-Hendrik eiland

Te Keladdar

Te Sabon

Te Wamal

Avondstemming te Wamal

effen, lage oeverstrook zelfs een ordentelijke riviermonding lastig te onderscheiden, vooral als die dan nog met een schuine bocht het land inzwaait. Ons vermoeden werd dan ten slotte ook zekerheid, dat we ons doel voorbij geschoten waren. „Windhoofd” gooide weer welgemoed het stuur om; al wat oog en had spiedde in de schaduwen van den donkeren oever en tegen middernacht waren allen 't eens, dat we nu wis en zeker voor de pijp lagen en plonsde 't anker ratelend en knerpend te water.

Bij daglicht tuften we, de rivier een eind op, om onze voorloopers bij een hut aan wal te zetten. Wij zouden intusschen aan den overkant der *Moeri* even *Bibikem* gaan bezoeken. We voeren dus weer de *Moeri* op tot een plek aan den overkant, die *Mawil* heet. Maar wijl er nog geen naambordjes of wegwijzers staan langs de Prinses-Marianna-sstraat, moest een hap in 't mangrovenbosch gekapt de aanwijzing zijn, dat daar het pad was naar 't dorp. Als baken was zoo'n aanduiding niet veel. Doch 't geluk diende ons en toen we ons begonnen af te vragen of die greppel in 't groen misschien al weer niet lang vergroeid was, dook ze opeens duidelijk kenbaar op.

Een meevaller.

Reizigers voor *Bibikem* uitstappen! — De ebbe was echter al aardig aan 't invallen en een stijle leemoever grijsde ons tegen. Gelukkig waren er een paar omgekapte boomen naar den waterkant gevallen en die konden we nog een eind als brug benutten. Maar met modderige voeten is een hellende boom nog een zeer geschikt middel om kromme sprongen te maken. Die werden dan ook behoorlijk vertoond, doch zonder groote ongevallen kwamen we toch boven, verwelkomd door heirscharen van muggen. Zoodra we met ons volkje de drabbige oeverstrook voorbij waren, eerst een rookvuurtje aangestoken om uit te rooken: het meest afdoende middel om aan die plaag te ontkomen.

Het verdere boschpad was in dezen drogen tijd goed te begaan en in anderhalf uur bereikten we *Bibikem*. De met eucalyptusschors gedekte hutten liggen daar in een groote vlakte te midden der vaak nog hoogere termietheuvels. Toch viel het me nu geweldig mee. Toen ik den vorigen keer deze reis maakte, leefden al deze menschen nog verspreid en hun kleine nederzettingen maakten een armtierigen indruk. Ook viel het me toen op, dat er bijna geen kinderen te zien waren; nu waren ze hier vereenigd in één dorp en in 't midden stond een schooltje, zeer eenvoudig, maar degelijk, van 't daar aanwezige materiaal opgetrokken. En kleine hummeltjes dribbelden er overal rond en waren al heel gauw

zóó tam, dat ze bij de vreemde oomes de ulevellekes zoo uit de hand kwamen eten.

Ook de groote lui waren zeer gemoedelijk en vertrouwelijk. Oh, gemoedelijk zijn de Marindineezen ook wel, maar vertrouwelijk volstrekt niet. Wanneer men een Marindinees een of ander vraagt op zijn gebruiken betrekking hebbend, dan kan men er op rekenen, ten antwoord te krijgen: dat weet ik niet. —

Nu is die terughoudendheid wel eenigszins te verklaren. Het Bestuur heeft vele dezer gebruiken streng moeten verbieden, om de eenvoudige reden, dat ze niet menschelijk meer waren. Nu vinden ze 't allicht verstandige politiek zich voor vreemde dwarskijkers te wachten. Openhartigheid zou hun echter dienstiger zijn, want noch 't Bestuur noch de Missie is er voor, om toelaatbare gewoonten of gebruiken tegen te gaan. Doch die geheimhouding maakt verdacht.

Vervolgen idealen.

Met enkele mannen zat ik in 't schooltje te keuvelen. Ik bracht ter sprake dat zij, ofschoon geen Marindineezen toch tot het Majo-genootschap behoorden. Op dat punt is elke Marindinees zoo dicht als een pot. Zij loerden even om den hoek der deur, want zulke dingen mogen in geen geval door onbevoegde ooren worden opgevangen, en toen kwamen ze los. 't Was toch wel aardig die inwijdingsfeesten! Wat hadden ze dan een dolle pret met die nieuwelingen. Ze waren juist als kleine kinderen. Een oude vrouw droeg ze op den rug de omheining binnen der geheime plaats, alsof ze niet eens loopen konden, die groote lummels waar de vrouw een vracht aan had als aan een vet varken! En dan zoo onbehouwen als ze erbij liepen, want ze mochten niets doen, wat ze nog niet weer geleerd hadden, zelfs niet eten. Ze moesten beginnen met drie dagen vasten zonder eten of drinken. De anderen schransten intusschen lustig en boden den vasters dan kwansuis ook wel eens een brok aan, maar als de uitgehongerden dan gretig toe wilden tasten kregen ze een tik op de vingers. Het eerste wat ze na hun vasten „leerden” eten was bananen en daarna sago en zoo de andere spijzen. Ze waren na dien vastentijd bijzonder leerzaam op dat gebied! En ze gnuifden nog bij de herinnering van al de malle gevallen, die ze ophaalden.

En dan de sluiting als de plechtige *dema*-voorstellingen ¹⁾ gehouden

¹⁾ Een *dema* is een legendarisch wezen. Oorspronkelijk was de aarde uitsluitend door *dema's* bewoond. Al het thans bestaande is van de *dema's* herkomstig; ofwel door afstamming ofwel door gedaanteverwisseling.

werden. Dan verscheen in volle glorie de varkens-*dema*, de hond-*dema*, de reiger-*dema*; en ze bootsten ze allemaal na: een hond dribbelend en joekerend, den reiger statig stappend den kop bedaard met kleine schokjes heen en weer knikkend. Ze zagen 't weer voor hun oogen gebeuren en een weemoedig verlangen naar vergane heerlijkheden, toog een waas over hun gelaat.

Beslist, daar was veel moois en schilderachtigs bij en 't is daarom juist zoo jammer, dat achter dien schoonen schijn zoo'n rotte en wormstekige kern stak; de grootste losbandigheid vierde er hoogtij. Nee, beaanden mijn zegslui grinnikend, netjes was 't niet.

't Moge vreemd klinken, dat de geheele stam der *Jab-anim* tot het geheime genootschap der *Majo* behoort, dat toch geheel eigen is aan den Marindstam. De opschik komt ook geheel met dien der Marindineezen overeen en nog opvallender is, dat ze voor vele onderdeelen van dien opschik de Marindineesche benaming gebruiken, terwijl ze toch een heel verschillende taal spreken. Het vermoeden ligt wel voor de hand, dat de Marindineezen met deze buurstammen vriendschap zochten, om geruster afzonderlijk of ook wel gezamenlijk op sneltocht te kunnen gaan. Op onzen vorigen tocht toonde *Dombai* ons nog de plek in de *Damboerivier*, waar eens de lui van *Wamal* en *Wambi* gekomen waren, om bij hen te snellen. Doch ze hadden onraad gespeurd en hadden vanuit een hinderlaag onder de snellers zelf een slachting aangericht. Zulke tochten waren niet wel mogelijk met een vijand in de buurt, die intusschen 't bijna verlaten dorp kon plat loopen. De bureu der kust van *Wamal* en *Eromka*, die ook alle tot het *Majo*-genootschap behooren, hebben dus wellicht, om het vredesverdrag te bezegelen, de *Jab-anim* daarin opgenomen en hebben deze, om meer op den sterken broer te gelijken, ook diens opschik overgenomen en vaak met de zaak den naam meteen.

Niettemin hebben de *Jab-anim* hun eigen gebruiken behouden. — De Marindinees is ervan overtuigd, dat pasgeboren kindertjes één kluitje boosheid zijn, die van alle kanten kwade tooverkrachten uitstralen. De moeder, die een blijde gebeurtenis verwacht, moet zich dan ook voor een tijd opsluiten in een hutje buiten, maar toch dicht bij het dorp. — Bij de lui van *Jab* schijnt de schrik voor de „booswichtjes” er nog veel dieper in te zitten. Daar moeten de ouders met hun gevaarlijken schat zich een eind ver in 't bosch verbergen. Op een aangewezen plek in de buurt komt de familie eten brengen, dat de verstekelingen komen halen. Wanneer de navelstreng afvalt, is 't gevaar geweken en na een ritueele afwassching keeren ze naar 't dorp terug.

Wanneer een kleine niet tieren wil; vooral als een of meer zijner voorzaatjes al gestorven zijn, dan zijn de booze geesten ermee aan 't haffelen.

Om die te verschalken, maakt de moeder een opening in 't dak der hut en reikt den kleine daardoor over aan een andere vrouw, die hem zal opvoeden.

Blijde uitgeleide.

In heel Zuid N. Guinea wordt het verkeer geregeld door het zeetij; ook te land, althans langs de kust, wijl de eenige verkeersweg bestaat uit het drooggevalen zeestrand: Wanneer men op stap wil, dient men daar dus rekening mee te houden. Op dezen uithoek volgt de zee echter een heel anderen kalender en hadden we daar nog hoegenaamd geen kijk op.

Voor alle zekerheid gingen we dus vroeg op stap *Mawiol*-waarts, uitgeleide gedaan door 't heele dorp, menschen en honden, alleen de oude lui en de varkens bleven thuis. Als een eindelooze sliert slingerde het over de smalle kronkelende paadjes en de schelle opgewekte zang der jonkheid schalde vroolijk onder de hooge boomkruinen.

Vlak bij 't doel was een waterkuil, waar onder een dicht tapijt van kroos nog wat drabbig vocht stond. Daar lokte de verfrissching. Een gat werd in 't kroosdek gescheurd en zoolang water nat is, oordeelt de Kaja-kaja 't ook drinkbaar. Ze gooien 't water met de hand omhoog en vangen 't met den open mond al happend op. Daarna sproeien ze enkele grepen over 't klamme lijf voor de verfrissching van den buitenkant. De kleine pukjes, die op moeders arm ook al zaten te gapen van de hitte, werden eenvoudig eventjes ondergesopt, maar ze snapten de goede bedoeling niet en sloegen ontzagwekkend aan 't blèren.

Na die oprissching begon de dabberij naar den oever. Daar waren een paar vrouwen al naarstig bezig, stukken van vermolmde boomstammen te kappen. Ik snapte niet wat ze daarmee voor hadden, te meer wijl dat werkje zoo opgewekt ging. Voor brandhout, zelfs voor een rookvuur tegen de muggen, was dat hout toch onbruikbaar. Nieuwsgierig dabde ik dien kant uit en 't leek een zoete inval: als krenten in een brood, zaten in die brokken hout vette, malsche, sappige paalwormen, bijna een pink dik en ook wel zoo lang. Verrukkelijk was 't en de lippen smekten als zoo'n glibberige *poendi*, zoo heet de versnapering, er over naar binnen glee. . . .

Ons schip lag in een zacht nestje van smeuięe leem, nog net nat genoeg om niet te kantelen. We hadden dus nog den tijd, maar sukkelden toch aan boord, daar zaten we de muggen minder in den weg. Al de jonkheid moest natuurlijk aan boord ook even een kijkje gaan nemen; 't ging netjes bij ploegen, want op druk bezoek was ons schip niet berekend.

De oever was een breed hellend vlak en zoo zacht als deeg. De Bibi-

kemsche schooljeugd had dat terstond naar waarde geschat: fijn om krokodil te spelen! En daar ging het: plat op den buik of op den rug op de zachte leem uitgestrekt, lieten ze zich glijden tot in 't water en dan spolderden ze weer door den brij naar boven, om 't spelletje opnieuw te beginnen. Ze gierden 't uit van de pret en zagen er allemaal uit als sneeuwpoppen. Gelukkige jeugd, die zich naar hartelust kan uitkuren in haar onschuldige bruischende levenslust. Ik genoot er mee van, telkens als er zoo een schuivend of buiteland in 't water kwam plonsen, dat zelf meeschaterde en kletterend hoog opspatte. Of hebt u als jongen een spel ooit te wild gevonden? — Dat besef kregen we pas thuis bij ons hoopje gescheurde of besmeurde kleeren. Maar dat schrikbeeld kennen ze hier nog niet. En toch kwam hier ook nog zoo'n bezorgde moeder roet in 't eten gooien; die was maar bang, dat haar spruit door een echte krokodil zou gepakt worden, ofschoon daarvoor bij zooveel kabaal niet veel gevaar was. . . . Maar hoe vaak zijn bezorgde vaders en moeders voor jongens onbegrijpelijk! Ze stond aan den kant met een rietje in de hand te razen en te roepen. Maar 't rietje bleek geen geschikt lokaas en de spruit schoof alweer door de zachte leempap te water. Wacht maar! en ze sprong hem na in de prut, maar dat viel niet mee en ze was blij er weer uit te geraken onder den jubel der omstaanders, die 't blijkbaar waardeerden, dat zij ook even een nummertje ten beste gaf.

Tusschen twee kwaden kiezen.

't Werd avond eer onze schuit los kwam, doch we hadden mooi maanlicht en den stroom mee, zoodat we al spoedig de *Ombilom*-rivier inzwaaiden en de plek bereikten, waar we drie dagen te voren onze twee mannetjes hadden afgezet. Die hadden zich behoorlijk van hun taak gekweten: ze hadden een heele bende meegebracht. Ook was er bij den troep een Chineesche ruiler, een dikke hartlap van 't „Windhoofd” en die zich voorstelde als *baba moeda* (de jonge Chinees) ofschoon reeds opa, maar bij de lamp zag hij er nog fleurig uit. Was buitendien wonderbaarlijk van den tongriem gesneden en blijkbaar blij weer eens verschen praat te hebben. Hij ratelde aan één stuk door en toen ik 's nachts tegen een uur of drie even wakker werd, ratelde hij nog, terwijl 't „Windhoofd” dat hij letterlijk omver geleuterd had, naast hem lag en af en toe een instemmend geknor liet hooren.

Den volgenden morgen heerschte er al vroeg een heele bedrijvigheid. Alles wat mee moest behoorde in kleine vrachtjes verdeeld te worden en toen ontspon zich tusschen de twee baba's een heftige woordenstrijd over

den te volgen weg. Er waren er twee en 't ging er alleen om welke 't minst beroerd was. Zodoende werd het toch nog ongeveer tien uur eer we goed en wel op stap waren.

Eerst kregen we een strookje hoogwoud en toen begonnen de eindeloze moerassen, die echter nu opgedroogd waren. We hadden dus vasten grond onder den voet, al was 't allemaal hobbelig en klonterig. Boven ons hoofd de gloeiende, broeiende zon en om ons heen een stovende hitte, waartegen geen zuchtje wind eenige afkoeling blies. Ons volk is daaraan gewoon en kent geen vermoeienis; wij raken op den duur al langer hoe minder uitbundig en sjokken ten slotte maar machinaal voort, berustend in de overtuiging, dat de beproeving een uur of zeven duren zou. De laatste uurtjes brachten echter nog al afwisseling. De weg werd drassig en weldra was het pad een formeele sloot, die steeds dieper werd. De onzichtbare bodem was glibberig en rijk aan verrassingen, zoodat we gewoonlijk tot aan de knieën maar af en toe ook wel eens tot het verhemelte der broek in de prut sopten. Om ons maar gauw met een nat pak te verzoenen, kwam de nattigheid van boven er nog bij en dan weet je weer niet wat beter is, blakerende zon of miezerige regen; maar je kunt het weér hier ook niet op maat krijgen.

Eindelijk werd de sloot zoo diep, dat we in een kano konden stappen. Van roeien of boomen was nog wel geen sprake, maar enkele forsche kerels sleepten haar door de smalle geul. Toen we op den bodem der kano zaten te volharden in een eindeloos zit- en stortbad, kwamen we tot de overtuiging, dat er gondeltochten bestaan, waar voor geen cent poëzie aan vast zit.

Verregende stemming.

Eindelijk kwamen we te *Sabodom*, nat als een spons en rillend als juffershondjes. Daar woonde ook de „jonge baba" en hier leerde ik hem kennen van den besten kant, dien ik nog aan hem bespeurd had: de brave man schonk ons een kop heete sterke koffie.

We zouden bij hem schuilen, tot de regen over was, want we moesten nog een uur verder. Doch 't regende enkel harder en minder hard, zoodat we maar weer doorpoelieden en tegen den avond *Teri* bereikten, waar in 't belabberd schooltje ook alles kil en klam en miezerig was.

Om in de wildernis het missiewerk op gang te brengen, moet men kunnen beschikken over een man met praktischen zin en die weet aan te pakken. Die weet dan met de weinige middelen, die 't land biedt, de noodige gebouwtjes uit den grond te stampen. Hoe primitief ze dan ook

mogen zijn, ze beantwoorden voorloopig aan 't doel en zoowel te *Bibikem* als te *Komelom* had ik verwonderd gestaan over de vindingrijkheid waarmee daar van 't onbeholpen materiaal partij was getrokken. Een heel schoolgebouw, waar geen spijker aan besteed was; schoolbanken en -tafels zonder spijkers maar ook zonder planken. En toch als noodhulp voldeed het allemaal uitstekend.

Hier had men dien man gemist. Het schoolgebouwtje was een groot gammel hok; de grond was klef en kil. Onder een afdakje, dat er hangereg tegenaan leunde en dat voor ons logies bestemd was, lieten we klappertakken op den grond spreiden om ten minste ergens een plekje te hebben, waar de modder niet aan de voeten klonterde. Buiten bleef de regen siepelen; de lucht was grauw en triestig en huilde van chagrijnerigheid. De slagregen had het water gemuurd in de grachten en ons badwater leek zure karnemelk. Gelukkig konden we van 't atapdak voldoende regenwater opvangen voor 't inwendig gebruik.

Zoo'n aankomst na een zwaren tocht is niet opwekkend en daarom zochten we ons heil maar gauw in de vergetelheid achter den klamboe.

Achter de wolken lacht de zon.

Den volgenden ochtend glunderde de zon leutig over de frisch gewaschen natuur, waar over alles een glimp van nieuwigheid schitterde. Zoo'n zonneschijn dringt mede tot je diepste binnenste door en dan zingt het daar even lustig als in de verheerlijkte kruinen der boomen.

Een zwaar getoeter uit een bamboehoorn weerklonk over de eilandjes en van alle kanten kwamen plotseling de kleine gondels aansteeven. Met een laatsten forschen stoot wordt de kano met den neus op den oever gezet, de kloet ernaast in den modder gestoken en de vroolijke opvarende jeugd stapt aan wal. Weldra was heel de bloem van 't dorp daar bijeen getroeft op het kleine schoolpleintje; de jongelui pronkerig opgesierd, de rest kaal met behalve „het kleedje der onschuld”, dat ze hier nooit ontgroeien, een nethemdje van een schilferige huidziekte, kaskado.

Het is geweldig vervelend, te midden van zoo'n vroolijken troep te staan en dan stommetje te moeten spelen. Maar dat is hier een hopeeloos geval: bijna elk dorp houdt er een eigen taal op na, die met de naburige maar heel weinig overeenkomst vertoont. Er zijn hier talen, die maar door een vier- of vijfhonderd menschen gesproken worden. Van vijf dier talen teekende ik op deze reis een aantal woorden op; maar 't is voor den missionaris niet te doen, om al die talen aan te leeren. Het Maleisch is dus de voertaal zoowel voor 't godsdienstig als voor 't ge-

woon onderwijs. Maar hier was de jeugd voor die taalstudie nog maar aan haar eerste boekske.

't Viel op, dat dit volkje nog zoo geweldig schuw was. Bij de minste onverwachte beweging onzerzijds sprongen ze bij troepen ijlings in hun kano's of pardoes te water, om 't een oogenblik later uit te proesten over hun dwazen angst.

Die heele bende van ongeveer tweehonderd koppen stoeberde de school binnen, om de H. Mis bij te wonen. Het greep me in de ziel, deze nog ongetemde wilden met krachtig geluid in 't Maleisch het Onze Vader en 't Wees gegroet op zangerigen toon te hooren uitgalmen. Het eerste geroep tot God uit de diepten van 't heidendom! — Zeker, ik weet wel, daar zit nog heel weinig overtuiging achter, maar alla, 't is toch in elk geval alvast lawaai ter eere Gods, net zoo goed als de ronzebons bij een processie. . . .

Per gondel door Klein-Venetië.

Na 't ontbijt maakte ik een gondeltochtje door de stad. We hebben hier eigenlijk te doen met een complex van vier dorpen: *Teri*, *Sabodom*, *Kalwa* en *Sigat*, die dicht bij elkaar liggen en naar schatting samen een groote duizend zielen tellen. . . . Ze lijken overigens volkomen op de dorpen in mijn vorige reis beschreven: Venetië's in 't klein en in 't landelijke; in plaats van vol monumenten der kunst, vol schitterende monumenten der natuur. De visscherij was hier echter minder loonend. In haar kleine schepnetjes vingen de vrouwen enkel wat kleine vischjes. Soms damden ze ook wel een sloot of gracht af, met kleine netjes als fuikjes tusschen 't dijkje, doch de uitslag bleef zuinig. De groote heerlijke garnalen, de roem van Kodar, mist men hier geheel, volgens de lui, omdat hun dorpen te ver van de rivieren gelegen zijn.

De kleine wichtjes schijnen in deze streken minder gevaarlijk te zijn; gelukkig, want men zou er hier bezwaarlijk mee buiten 't dorp kunnen. Heelemaal vertrouwt men ze echter ook niet en de moeder blijft er eenige weken mee verdoken zitten in de slaaphut of *paja*. Daar zitten ze beslist ook veilig opgeborgen.

Evenals in 't binnenland doen de dames van 't Frederik-Hendrik-eiland weinig aan opschik. Ze dragen 't haar meestal kort geknipt en behalve wat schelpjes en vrucht pitjes om den hals, dragen ze niets dan een klein bundeltje biezen als schaambedekking. Alleen wanneer ze in den rouw zijn, hangen ze van alle kanten vol rommel. Op 't hoofd een hoedje van netwerk, waarvan lange franjes tot op de schouders afhangen. De

Ontwikkeling der ontwikkeling
in 't modderland

Oermenschjes op de schoolbanken

Schooljeugd in vollen opbloei

De oervorm van een schoolgebouw

Gondelhaven bij 't schoolplein

Schoolgebouw in vollen opbloei

Netjes in den pas naar de klas

mazen van 't netje, die over den schedel gespannen zijn, zitten volgesmeerd met een dikke leemkorst. In de oorlellen bungelen eveneens lange slierten van biezen gevlochten. Over de borst kruisen zich heele risten van banden van 'tzelfde maaksel en over alles heen een groote kapmantel eveneens van biezen gevlochten. — De jonge mannen voelen meer voor praal en pronk, doch hebben bij hun opschik den Marindinees tot model genomen. Dan doen ze denken aan den leeuw: 't bovenstuk overladen en 't onderstel te kaal.

's Avonds natuurlijk dans te onzer eere. Die dans had hier echter weer iets bizonders. De mannen met de trommen waren allen te samen voorop, de vrouwen in een afzonderlijke groep daarachter. Langs de kust staan de vrouwen saamgetroeft midden in de groep en drentelen zingend maar wat op en neer. Hier was 't meer een echte dans. De danseressen hielden elkaar met drieën of vieren om 't middel vast en vormden een rij. Degenen die aan de uiteinden stonden, hielden met de vrije hand de vorige rij vast. De trommen zetten den dans in en ze tippelen gewoon op de maat mee. Dan opeens zetten de trommen een vlugger tempo in en komt er meteen meer leven en beweging in de rijen der vrouwen. Met een deinenden zwier schieten ze vooruit op de trippelmaat en bij elken stap slaan ze even een been achteruit, meteen even door de knieën zakkende. Na enkele dier passen buigen ze meteen nog even diep door en maken tegelijkertijd een vlugger beweging vooruit, zoodat de heele groep sierlijk op en neer schijnt te golven. De mannen hossen intusschen op eigen gelegenheid voort, wild op en neer springend op de woeste maat der trommen. Het gezwiep van hun pluimentooi en het deinend beweeg der slanke vrouwengestalten op den vurigen kadans der meeslepende zangen, dit alles gaf aan de vertooning een wilde bekooring. Op het ballet zelf schijnt deze dans zeer opwindend te werken. Wij hadden althans nadien nog gelegenheid te merken, dat hij soms in woeste uitgelatenheid overslaat en we er maar gauw een eind aan moesten maken.

De wankele waterfiets.

Den 26en 's morgens gingen we naar *Kalwa*, slechts een klein uurtje van *Teri* gelegen en waar ook een schooltje staat voor twee daar vlak bij elkaar gelegen dorpen.

We moesten eerst een eindje per gondel. Dat zijn zeer wankele vaartuigjes en een nieuweling voelt er zich even onwennig in als op een fiets. Dat ondervond mijn eerwaarde reisgenoot. Juist toen hij bukte, om zich tusschen de enge wanden op den bodem vast te wringen, maakte

de gondel een onverhoedsche schommeling en tjoep! dook hij met zijn zwaartepunt te water. Met beide handen had hij den wand gegrepen en 't was een allerkoddigst gezicht, hem daar te zien hangen met handen en voeten in de kano en de rest in 't water. De lui konden onder veel geschreeuw en misbaar de kano wel beletten verder om te kieperen, maar 't ging niet zoo gemakkelijk, wijl ze allemaal aan den verkeerden kant stonden, om den gesopte weer binnen boord te hijschen. Of men op een reis door dit waterland eenige minuten vroeger of later een nat pak haalt, maakt niet zooveel uit en daarom lachte het slachtoffer maar hartelijk mee om zijn ontijdig zitbad.

Maar zooiets zou niet meer gebeuren! zooveel handen als er aan de wanden onzer gondel een plaatsje konden vinden, grepen daar vast en tot aan 't middel door 't water plassend, duwde heel de jonkheid onder luidruchtige vroolijkheid ze voort tot de plek, waar we verder te voet zouden gaan.

Ze hebben natuurlijk stiekum geweldige pret over onze houterigheid. Zij, zelfs de kinderen, voelen zich op die wankele boomstammetjes net zoo vrij en veilig als op moeders schoot. Ze roeien of boomen altijd staande en halen daarbij, net of 't zoo hoort, echte kunststukjes uit in 't balanceeren. Ik zag een man, met één hand een zwaar pak op den schouder vasthoudend en met de andere boomend. Een andere met een vracht op 't hoofd, die hij met beide handen moest vasthouden, zag ik even een moeras oversteken. Met den voet duwde hij een kano te water en stapte in. Zich met den voet weer een zetje gevend, voer hij af en terwijl hij op één been balanceerde, gebruikte hij 't andere als roeispaan! Daar ge-
noot *ik* nu weer eens van, maar zij vonden dat heel gewoon.

Het steenen tijdperk.

Kahwa is eveneens een stad in Venetiaanschen trant. Het schoolgebouw-
tje, ofschoon van 't zelfde materiaal opgetrokken, zag er heel wat beter uit, dan dat van *Teri*. De goeroe, — God zegene den brave voor zijn goeden inval, — had met behulp van 't volk zelfs al een pastorie voor den pastoor gebouwd! 't Was geen weelderig verblijf, maar ook en vooral in de wildernis is eigen hard goud waard! Het is een zeer gewaardeerd gerief, als men ten minste een klein hokje heeft, waar men thuis is: je huis, dat, zooals de Engelschman zegt, je kasteel is, waarin men zichzelf een oogenblikje kan verschansen tegen de vaak al te opdringerige belangstelling.

Op Kei had ik me vroeger nog al geoeffend in de watersport. Daarvan

plukte ik hier weer een vrucht. Ik koos de grootste gondel uit en den langsten kloet en met mijn fototoestel als lading, toog ik op mijn eentje op verkenning uit. 't Viel mee, al had ik veel bekijks van op sensatie belust publiek, dat natuurlijk een duikeling verwachtte. Die werden gelukkig te leur gesteld. Op sommige eilandjes waren de bewoners schuw als hazen en verdwenen plotseling bij mijn onverwachte verschijning. Op andere waren ze des te gemoedelijker. Ze zaten daar knusjes bijeen onder hun afdakjes, de dagverblijven. 't Valt telkens weer op, dat die menschen toch zoo weinig noodig hebben, om zich behagelijk te gevoelen. De begrippen meubel of huisraad zijn hier nog volkomen onbekend. Men spreekt wel van 't steenen tijdperk onzer verre voorouders en men stelt zich dat leven voor als hopeloos onbeholpen. Welnu, deze menschen zijn nog niet aan 't steenen tijdperk toe. In heel hun drabbig land is geen steen te bekennen. In 't land der Marindineezen vindt men wat dat betreft ook hoogstens een paar riffen in zee, maar de steenen voor hun bijlen en knotsen gingen ze halen in de Digoel-rivier op sneltochten. Die plaatsen waren echter voor deze lui onbereikbaar wegens de vele vijandige en bloeddorstige volksstammen, die hun in den weg zaten. Om boomen te vellen en uit te hollen voor hun kano's vonden ze in 't vuur een kostbare hulp, ofschoon men daarmee nog maanden noodig had, eer een op de werf gezette kano van stapel kon loopen. Doch om sago-boomen te vellen, die toch hun voornaamste voedsel opleveren, was het vuur onbruikbaar. Die stammen zijn te waterhoudend, om zoo te branden en als men ze eerst droog stookt, is meteen de sago bedorven. Daarvoor moest dus andere raad geschaft worden. Men nam dus een stuk zware bamboe. Deze werd door slaan in dikke spaanders gespleten. Met een schelp kliefde men van zoo'n spaan een reepje af, om er een scherpen kant aan te krijgen en daarmee werd dan maar onverdroten op den vezeligen bast geslagen. De schors dezer boomen is zeer hard, maar niet dik. Hij lijkt op vlier en 't grootste deel van den stam bestaat uit zacht merg. Was men maar eenmaal door die harde schors heen, dan viel de boom wel door eigen zwaarte, maar daar waren toch meer dagen mee gemoeid dan thans met een ijzeren bijl, uren.

Lange spanen van den harden bast van den sagoboom dienden als spaden om den drabbigen grond te bewerken. Men hoeft dus niet te vragen of deze menschen onze ijzeren gereedschappen op prijs weten te stellen.

Een mandje steenen die ze heet stookt, om daartusschen haar eten te poffen, vormt het eenige keukengerei der Marindineesche huismoeder. In dit steenlooze land gebruiken ze daarvoor harde leemballen.

Mijn tocht voerde me ook langs een paar graven. In dit moerassige

land zijn de graven ondiep. Het lijk wordt in matten gerold en in 't graf neergelegd; men stulpt er een oude kano overheen en werpt boven het graf een terpje op. Daar overheen maakt men op voldoende hoogte om 't tegen honden te beschermen, een rooster, waarop men spijzen als offergaven voor de dooden neerlegt. Aan een bamboestok worden de gebruiksartikelen van den overledene opgehangen. Na verloop van ongeveer een jaar wordt op het graf een varken geslacht en een rouwmaal gehouden. De vrouwen leggen dan haar treurgewaden af en de mannen, die gedurende den rouwtijd hun opschik hadden moeten missen, mogen zich weer opsieren.

Dergelijke gebruiken, die men overal aantreft, wijzen er op, hoe zelfs bij de wildste en diepst gezonken volkeren toch het geloof aan de onsterfelijkheid der ziel is blijven voortleven. Geve God, dat ze weldra onze hoop op een beter leven hiernamaals mogen deelen!

De rivier onder de boot weggezakt.

Den 27en gingen we alweer vroeg op stap. Baba „Windhoofd” had ons aangezegd, dat hij met zijn schip van de *Momboem-* naar de *Ombilom-* rivier zou verhuizen, omdat daar een waterput was en een hut, die nog beschutting kon bieden tegen den regen. De afstand voor ons was ongeveer 't zelfde en de te volgen weg gedeeltelijk ook. We werden een eindje per gondel weggesleept en toen volgde weer een anderhalf uur dabben door den reeds bekenden sloot. Verder slingerde zich ons pad door 't drooggevallen moeras. Op sommige plaatsen was het dichte biezenpak door jagers afgestookt, hetgeen ons het voortsukkelen heel wat vergemakkelijkte. Behalve dat we ons vrijer konden bewegen, was de grond, meer aan de zonnestrallen blootgesteld, ook vaster. Doch op andere plekken moesten we ons heenwringen door een dicht veld van stugge biezen en riet, die een heel eind boven ons hoofd uitstaken. Onder de brandende zon hoopte zich daar een benauwende hitte op en men kreeg een gevoel of zelfs de lucht, die men inademde gloeiend was. We werden daar eventjes grondig uitgestoomd.

Eindelijk zagen we in de verte den boschrand wazig opdoemen en naderden we de rivier. Daar ging het nog even om de laatste loodjes. Zoo'n oerbosch heeft, behalve dat er ook boomen staan, niets gemeen met b.v. het Haagsche bosch. Wandelpaden zijn er onbekend. De grond was doorweekt en slap en over wortels, stronken en dorre stammen en takken was het een glibberen en strompelen tusschen het warnet van den ondergroei door. Tot overmaat van ramp bleek het toen, dat niemand

juist wist, waar onze schuit kon liggen. Na lang dwalen klonk een geschreeuw uit de verte, niet zoo liefelijk, maar haast net zoo verblijdend als engelenmuziek, dat ze 't daar gevonden hadden.

Als men over een langen omgevallen boom kroop, kreeg men een uitzicht over de rivier, zoodra men tusschen de blaren uitkwam, die alles als een dik gordijn afsloten. Ik schrok ervan. Waar was de groote, statige rivier gebleven? Tusschen twee hooge leemwallen lag daar beneden een gore moddersloot van slechts enkele meters breed. Boven op den anderen leemwal lag het schip, met den mast aan een boom vastgetuid, om niet om te kantelen; het geleek een zwaluwennest, ergens tegen een hoogen muur vastgemetseld. Hoe komen we daar aan boord? — Maar de Kolepommers zijn in den modder geboren en getogen en weten raad. Wijd met de beenen smijtend en 't steunbeen geen tijd latend, om diep weg te zakken, sprongen ze door de leempap en sleepten de vlet tegen de helling op naar ons toe. Als slingerapen voorzichtig over de takken van den boom voortschuivend, wisten we ze te bereiken en als een slee schoof ze naar beneden. Tegen den anderen wal op ging het niet zoo gesmeerd. Als de lui kracht wilden zetten om te duwen, was de voornaamste uitwerking, dat ze zichzelf dieper in den brij wrongen. Na veel geklabats en geschreeuw kwamen we ten slotte toch zoo ver, dat we langs een touw aan boord geheschen konden worden. Heel ons gezelschap, dat nog pas er uitzag, als uit kneedbaar brons gegoten, lag daar nu in de leem te ravotten en te spartelen zoo wit als ijsberen in de sneeuw.

Een voorspoedige vaart.

De hut aan den wal was geen paleis, maar 't dak beloofde ons toch in geval van regen een ongeveer droge slaapplaats. Dat kon het schip ons niet bieden en daarom sloegen we onze tenten of muskietnetten op in de hut. De „Jonge baba” had aan zijn vriend „Windhoofd” een haan vereerd, die in dezelfde hut een stok gevonden had om te roesten. Zoodra die met geklapwiek en gekraai den nieuwen dag inluidde, waren wij ook ter been.

Het tooneel was nu geheel veranderd. De rivier stond boordevol en ons scheepje lag er rustig op te wiegen. Er was nu geen tijd te verliezen, wilden we van 't gunstig tij profiteeren. Daarvan scheen zelfs de motor overtuigd, die met volle toewijding tufte en aan 't tuffen bleef: de rivier uit, de *Moeri* op, de *Malattar* door en toen de volle zee in langs de lage kust, die daar enkel in de verte als een grauw-blauwig reepje over de zee lag gespannen. Aan den eenen kant rafelde het voortdurend uit en

verdween in de groezelige zee; aan den anderen kant in de verte vooruit kwamen er zich aldoor nieuwe brokjes en sliertjes aan toevoegen, opduikend uit het wazige verschiet, waar zee en kust en lucht in elkaar vloeiden.

Het was intusschen donker geworden en eenig kenteeken vertoonde de vaste wal niet. Toen we daar eindelijk eenige vuurtjes zagen blikken, konden we daaruit besluiten, dat we het dorp *Selemit* bereikt hadden. Enkele kilometers verder moest dus *Koneraw* liggen, het einddoel voor dien dag. Wijl dit dorp echter achter een kleine bocht gelegen is, konden we daar de vuren niet van zien of we moesten er voorbij zijn. We stoomden dus nog even door en lieten toen het anker vallen.

Bij daglicht bleken we vlak voor 't dorp te zijn. Een rivier, die rake- lings langs 't dorp uit het bosch komt geschoten, vormt een mooie natuur- lijke haven voor 't soort scheepjes als het onze.

Ook te *Wan*, dat een uurtje verderop gelegen is, had men ons vaartuig bespeurd en was men af gekomen op het vreemde verschijnsel. Voor den Zondagschen dienst was het primitieve schoolgebouwtje dan ook eivol, alhoewel de luister en de plechtigheid niet naar gelang waren. Niettemin ging er weer in vervulling een deeltje der prophetische woorden: en op alle plaatsen zal Uwen naam een zuiver Offer worden opgedragen. —

De keerkant der medalje.

We waren hier beslist aan den averrechtschen kant van 't land dat we hadden leeren bewonderen om zijn dorpen als sprookjesachtige lust- oorden. Armtierig en troosteloos zagen ze er hier uit. De gore hutten staan saamgetroeft op een smalle dorre zandplaat aan 't zeestrand; vlak erachter het moeras met zijn naargeestige mangrovebosschen, opdringe- rig als wilden ze de menschen heelemaal de zee in drijven. Wel zag ik elders eenvoudiger hutten, doch nergens nog zag ik de woningen der men- schen zoozeer op stallen gelijken. 't Zijn vrij groote lage schuren, waarin verschillende gezinnen samenhokken. Voor de opgeschoten jongens en ongetrouwde mannen heeft men echter afzonderlijke hutten. Het geraamte is van ongekorven boschhout; het dak van atap, die hier echter van nipa- blad gemaakt wordt, dat men nog ver de rivieren op moet gaan halen. Sago groeit hier niet in den verren omtrek, omdat het land zoo laag is, dat het zeewater nog ver daarin binnendringt, en dat kan sago niet hebben. De wanden zijn van staken, waartusschen ruwe dwarsstokken zijn vast- geklemd en daartusschendoor ook dorre klappertakken, om de kieren en spleten tusschen de knoestige stokken te stoppen.

Een gat in de beide gevelwanden verleent toegang aan menschen, honden en varkens en ook aan lucht en licht, voor zooverre die hun weg niet vinden door de tallooze reten en spleten der wanden. De vloer van zand is een weinig opgehoogd, opdat het regenwater niet binnen zou stroomen. En wijl hier zelfs het zeezand nog kleffig en drabbig is, heeft men daarover een laag dor gras gespreid; misschien ook om de gelijkenis met een ouderwetschen Noord-Brabantschen potstal volkomen te maken. Op zeer ongelijke hoogten ziet men van binnen overal britsen en zoldertjes, tot vlak onder den nok toe, die wonderwel op hooischelven gelijken, want ook daarop vindt men een laag dor gras, dat overal door de reten onlaag piekt en enkele bollende bussels biezen, in den drogen tijd vergaard, om in den natten moesson door de vrouwen tot slaapmatten verwerkt te worden. Naar deze hoogste sferen leidt een trapje, althans de oervorm daarvan: een stuk hout met afgeknotte takken of van inkepingen voorzien. Deze britsen en zoldertjes zijn de slaappleatsen der verschillende gezinnen. Soms heeft men er ook een laagje zand op liggen, dat als stookplaats benut wordt; deze vindt men anders gemeenlijk op den grond. Hier en daar zag ik ook nog in de hutten met staken afgemaakte kooien. In sommige daarvan zat een mestvarken, in andere een kraamvrouw, die zich ook hier weer een tijdje afgezonderd moet houden.

De sago, die in al deze gewesten het hoofdvoedsel vormt, is hier volkomen onbekend. De kokosnoot groeit er wel, maar voelt er zich niet thuis en levert slechts weinig en nog miezerig kleine nootjes. Wel een tegenvaller voor ons, die niet aan 't brakke drinkwater gewoon waren. Een noot leverde maar een mondvol van 't frissche klapperwater. Toch is er gelukkig aan voedsel geen gebrek. De hoofdschotel wordt gevormd door een aardappelsoort, die wij ook heel goed wisten te waardeeren. Eenieder die op stap gaat, ziet men hier eenige dier groote aardappelen, aan een touwtje geregen, meedragen als lijftocht. In een vuurtje worden ze even gepoft en 't maal is gereed. — Ook bamboe is zeer schaarsch en dat is het materiaal waarvan in deze gewesten de bogen gemaakt worden en zoodoende wordt dat toch zoo primitieve jachtwapen hier als een kostbaar bezit beschouwd. Als eigenaardig jachtwapen heeft men een korten knuppel, die als werp- en slagwapen tegelijk kan dienen en die vooral op de jacht naar kangoeroes en watervogels goede diensten bewijst.

De menschen zien er niettemin welgedaan uit. Bovendien waren ze buitengewoon gemoedelijk en van de schuwheid, die we nog in 't binnenland aantroffen, was hier geen zweem te bekennen. We voelden ons hier terstond thuis. Er heerschte een opgewekte stemming, want het kleine grut krioelde overal en zat vol leven en schalkschheid. Nu was ze met veel toewijding aan de nieuwigheid der school aan 't wennen.

Waarlijk een goedmoedig volkje en men vraagt zich meewarig af, waarom ze op zoo'n armtierig reepje grond bij elkaar gekropen zijn. Nieuw Guinea biedt toch de ruimte aan zijn handjevol bewoners! Maar wie weet, hoe ze hierheen wellicht de wijk hebben moeten nemen, voortgedreven door vijandige buurstammen. 't Is vreemd, maar de oermenschen zijn er altijd op uit, elkaar uit te roeien en daaraan doen tot op heden ten dage ook de Kolepommers lustig mee.

Bezoek bij de koppensnellers.

Den volgenden morgen 10 uur tuften we door naar *Kaladdar*. We schoten slecht op, vlak tegen een stevige bries op, die eenige dikke, grauwe wolken, de hemelsche sproeiwagens, mende. 't Was een noodlot. Je zit daar als ellendelingen gestriemd door den regen; gesard en uitgefloten door den wind, zit je te rillen als een juffershondje en wordt daarbij je brein nog gepijnigd door de nare gedachte, dat al dat kostelijk drinkwater in zee verloren valt. Doch ook de donkerste wolken zijn met zilver gevoerd. Ze keerden die zilveren voering naar buiten en toen we om 4 uur onze bestemming bereikten, had de zon ons al weer lang tot op de botten droog gestoomd.

Kaladdar vormt ook weer met *Tol*, *Kaladdar-Dam* aan de kust en *Kaladdar-Bob* of *Sabon*, een uurtje 't land in, een groepje dorpen, die in alles veel overeenkomst met *Koneraw* vertoonen. De hutten hebben evenwel een nog belabberder en gammeler aanzien. De wanden zijn niet opgevuld met stokken en klapperblaren, maar met allerlei half vergaan en uitgebleekt hout, zooals men dat vaak op het strand ziet liggen, als brokstukken van omgevallen en half verteerde boomen, door zee en zand geschaafd en afgeknaagd als dorre knekels van voorwereldlijke dieren.

Er liepen al lang hardnekkige geruchten, dat enkele jaren geleden de lui van *Koneraw* hier op sneltocht geweest waren op aansporen van een Japanschen avonturier, die overal in deze gewesten rondscharrelt, zonder dat iemand precies weet, wat hij in 't schild voert. Wijl ze hem geen kopra wilden leveren, zoo heet het, zou hij ze straffen en had zijn goed bewapende matrozen er samen met de lui van *Koneraw* opaf gestuurd. Doch de lui van *Kaladdar* hadden zich zoo maar niet goedschiks laten toppen en zoo'n beetje oog voor oog, kop voor kop gespeeld. Ze wilden de zaak daarom maar liever stil houden, want ze weten nog niet juist wat ze aan de Kompanie hebben, maar weten wel zeer beslist, dat die over zulke dingen heel andere opvattingen huldigt dan zij en op 't oogenblik zitten er nog een partijtje hunner landgenooten voor zoo'n zaakje

in de nor en daar voelen ze net niks voor. Wel kwam vast te staan, dat er bij die gelegenheid over en weer zoo'n twintig koppen buit gemaakt waren.

De kindermarkt.

Het dorp *Sabon* ligt een uur spolderens 't land in en de „weg" loopt over bijna heel de lengte door een moeras, zelfs nu in den droogsten tijd van 't jaar. Het water zag er goor en drabbig uit en was met een viezig vlies bedekt. Het voelde lauwwarm aan en een gevoel van weezin bekwam je om er door te ploeteren.

Uit het kale moerasland zag men hier en daar groene terpen tegen de strakke lucht afsteken. Dat waren eilanden, waar de lui hun tuinen hebben en waar een weelderige plantengroei een levenslied jubelt in deze doodsche verlatenheid.

Zoo'n eiland is ook *Sabon*. Het is een overgang tot de kleine Venetië's van 't verdere binnenland. Heel het dorp bestaat uit een enkel eiland, waar de groote gemeenschappelijke hutten zich tegen elkaar opdringen. Alleen enkele klapperboomen steken er hun beschermende kruin overheen en wuiven met hun uitgebreide armen wat koelte toe.

Het volk betoonde zich ook hier buitengewoon gemoedelijk. Ook hier het verblijdende verschijnsel van veel kinderen. De kleine hummeltjes zijn zulke snoezige roezepetoe'tjes, dat het schande is, dat de moeders niet meer zorg aan de wiegemandjes besteden. Die zijn ruw gevlochten van nipa-blad, met een stukje mat op den bodem. Toch wordt er door de vrouwen overigens veel aan vlechtwerk gedaan, dat echter meestal bestaat in 't uit biezen vervaardigen van groote slaapmatten of liever slaapmantels. Deze matten toch hebben den vorm van een kapmantel, zoodat de slaper er geheel in weg kan kruipen. Ze dient dan meteen als bescherming tegen de muggen en wanneer het te pas komt ook als regenmantel.

De kleine kleuters schijnen ook een soort uitvoerartikel te vormen. De weinige kinderen, die men te *Komelom* aantreft, komen nog voor een goed deel van *Sabon*. We troffen nu ook een jong echtpaar van daar, dat per kano gekomen was; een reis van meerdere dagen. Bij nadere kennismaking bleek de vrouw eertijds als kind ook hier vandaan gehaald te zijn. Ze had er nu zelf ook twee besproken: een voor haarzelf en een voor een vriendin. We werden er echter zelf bij geroepen, om te getuigen, dat de wurmpjes, die nog niet konden loopen, nog te klein waren, om de moeder te kunnen missen. De gegadigden moesten dus met den volgenden stillen moesson nog maar eens terugkomen.

Laat ik hier echter even vastleggen, dat het hier niet gaat om een gruwelijken kinderhandel, zooals men dien in China wel aantreft. Het is een in al deze streken in zwang zijnd gebruik, dat men aan kinderlooze familieleden kinderen afstaat of zelfs onder elkaar kinderen ruilt. In sommige streken worden ze ook wel aan zelfs geheel vreemde, doch bevriende stammen verkwanseld; doch de kleintjes worden in elk geval als eigen kinderen aangenomen, zelfs ook de kinderen, die men op sneltocht rooft. Men neemt ze dus liefst heel jong, opdat ze hun ware ouders en geboortedorp nog niet zouden kennen en zich dus beter aan de pleegouders hechten. Toch komt het wel voor, dat geroofde kinderen later een stillen wrok blijven koesteren tegen hun ontvoerders.

De geneugten van Sabon.

Zouden muggen en vliegen elkaar niet goed kunnen zetten? — Ik heb al vaak ondervonden, dat waar men weinig door muggen geplaagd wordt, de vliegen naarstig de taak waarnemen om een menschengeduld op de spits te drijven. Dat kwam hier weer uit. Onze vliegen zijn weliswaar niet bloeddorstig, ze steken over 't algemeen niet, maar brutale smeerpoezen zijn ze wel. Het woord „voetenvegen”, waarmee een behoorlijke Hollandsche vlieg heel wat tijd van haar kortstondig leven verdoet, schijnen ze hier niet te kennen als je ze zóó ziet zitten op onnoembare viezigheden en ze dan met één sierlijken zwaai overzwieren op je neus, je handen, je lippen, dan komt je gevoel van netheid in opstand en begin je weer naar muggen te verlangen. En wat er 's avonds om onze gloeilichtlantaarn snorde en gonsde, dat is vlakaf onbeschrijfelijk. Om den gloed der lamp één dichte zwerm zwirrelende, tollende, deinende, dansende, dwarrelende punten en splinters en gensters en daaronder op den grond een groote lichte schijf als een glimmerende gramfoonplaat van duizenden blikkerende en wriemelende schubjes, vliesjes en vlerkjes. Logge vette torren suisden soms als een dondersteen tegen 't lampenglas en duizelden naar beneden, waar ze door de azende honden als hazelnoten gekraakt werden. Op behoorlijken afstand van zoo'n aantrekkingspunt zaten wij ten minste ongeveer veilig.

De in Indië alom bekende sirih, als onmisbaar bestanddeel der betelpruim, groeit hier niet. De grond is te klonterig voor de tengere worteltjes. Ze wordt vervangen door het tabaksblad, dat hier nog al verbouwd wordt. Het groene blad wordt bij de betelnoot gepruimd. Ook steekt men heele planten in huis tusschen de atap en laat ze daar verdorren. De droge blaren worden in de pijp gerookt. Deze pijp is een dik

stuk bamboe van ongeveer een halven meter lang, waarvan 't eene uiteinde door een schot is afgesloten. Bij dit schot bevindt zich een schoorsteentje van dunne bamboe. Daarin wordt een klein propje tabak gestoken. Terwijl men er een smeulend stukje hout tegenaan houdt, haalt men met enkele zware teugen den rook diep in en laat hem dan langzaam uitwalmen. Op die manier genoten, werkt zoo'n pijp eenigszins bedwelmend, of verwekt inwendige onlusten en beroeringen, waarmee andere pijpen enkel hun nieuwe zuigelingen plegen te plagen.

Een soort schurfft, kaskado, die in de binnenlandsche dorpen zoo goed als algemeen is, komt in deze kustdorpen slechts zeer weinig voor. Onder de kinderen treft men echter veel frambosia aan.

Den 29 December keerden we terug naar *Kaladdar-Dam*. Het had dien morgen een fiksche bui geregend, die 't moeras flink gewasschen had. De waterplassen lagen er nu als heldere spiegels te glanzen in de zon en 't water was koel en frisch zoodat men er bijna voor de lol doorploeterde. Heel ons talrijk gezelschap zette dan ook een opgewekt gezang in. Om in den pas te loopen, werkte echter het terrein niet mee en dat kunnen trouwens de Oosterlingen toch niet. Zelfs bij den dans loopen ze vaak niet eens op de maat der trommen. Ik zag zelfs meermalen Amboneesche soldaatjes, die toch voor zoo muzikaal bekend staan, opgewekt een vroolijke marsch uitgalmen en erbij loopen als een kudde koeien.

Tegen den avond vermaakte de *Kaladdardamsche* jeugd zich met kolfspel: een brokje hout werd met stokken voortgeslagen. Toen ik een paar gummiballetjes tusschen de bende gooide, sloeg de jool schier over tot uitgelatenheid. Zelfs de grooten werden er door aangestoken. Tot in den laten manenschijn bleven ze op het drooggevalen strand voetballen en gingen toen, om verder hun pret uit te kuren meteen over tot den dans.

De moeizame weg terug.

Voor ons werd het tijd om aan den terugtocht te denken. Den 30 December zouden we al vroeg afvaren, maar toen alles aan boord was, kwam 't „Windhoofd” tot de bevinding, dat de waterstand te laag was en even na den middag gingen we eindelijk onder stoom. Dat was een begin van al het gesukkel dat ons op deze reis nog beschoren zou zijn. We zouden te *Koneraw* en te *Komelom* nog een nacht overblijven. Dat ging best, maar zoodra we weer op ons scheepje zaten, begon 't geheibel. Dan weigerde de motor en lagen we uren te bakken op een zee zoo heet en zoo glad als een kachelplaat. Dan beweerde ons „Windhoofd” geen olie meer te hebben en als het dan toch heelemaal niet ging en wind en

stroom 't vertikten om wat mee te helpen, duikelde hij telkens toch nog weer een kliekje van den olie op. Dan was de tegenstroom te sterk en moesten we eenige uren op keerend tij wachten. Voor de *Moeri* zag hij kans om nog weer een paar malen op een modderbank vast te schuiven, zoodat we zelfs niet in één dag van *Komelom* tot *Wamal* konden komen. Den volgenden morgen 7 December had hij toch nog weer een kliekje van den olie, die al lang op was, opgesnord, maar nu ook beslist het allerlaatste kladje, want hij wilde ten minste in volle glorie de *Wamal*-sche haven binnen stroomen.

Van *Wamal* naar *Okaba* is nog ongeveer 80 K.M. Die zou ik per fiets afleggen over 't strand. Maar dat werd nog even een zware tocht. Ik had het tij tegen. En als men op reis is, wil men vooruit. Men wil het dan toch probeeren, al is 't feitelijk nog ondoenlijk wegens den hoogen waterstand. 't Gevolg is, dat men telkens zijn kar einden ver moet zeulen door 't mulle zand en telkens over omgevallen boomen moet sjouwen, die zoo kris en kras door elkaar liggen, dat men vaak niet weet of men er onderdoor of er overheen moet en men beult zich af, zonder veel op te schieten. Aan rusten valt niet te denken. 't Was de stille tijd. Nauwelijks valt ge neer onder een boom om eens uit te blazen, of zwermen muggen komen je opjagen. De laatste uren raakte mijn kar ook nog in 't ongereede en moest ik ze sleepen en ik *moest* vooruit anders kon ik al gauw heelemaal niet verder meer wegens 't oplopend water.

Bekaf kwam ik thuis; maar toch voldaan over de reis, want met voldoening had ik gezien, dat weer een nieuw brokje aan den akker des Heeren was toegevoegd. Daar zal nog veel gewied en zwaar gezwoegd moeten worden, maar we hebben een vast vertrouwen op Hem, die den wasdom geeft.

INHOUD.

	Blz.		Blz.
TER INLEIDING	7	Te veel belangstelling	56
OP ZOEK NAAR OERMENSCHEN	9	Bij den Maklew-stam. Griezellige zolderversiering	57
De Eilanden-rivier	9	Jomop met zijn rustig natuurschoon	58
Verrassend natuurschoon	9	Naar 't varkenlooze Jomop	59
Ongenaakbare menschen	10	Naar den Toemide-stam	60
Een stad zonder menschen	11	NAAR DE GRENZEN VAN	
De Wildeman-rivier. Krijgertje spelen	12	MARIND-LAND	61
Lachen met de beenen	13	De grillige Merauke-rivier. Haar oevertooi	61
De Vriendschaps-rivier	14	Haar buitensporigheden	64
Terug van de Eilanden-rivier. Niet op kennismaking gesteld	15	Haar strategische waarde	65
Netjes aan de deur gezet	16	Op de gladde baan	67
De Oetoemboewe-rivier	18	Een boottocht over bosch en beemd	68
Met gemengde gevoelens	19	Wisselend landschap	69
Benauwende oogenblikken	20	Het begin der wijsheid	70
Zoo zijn onze manieren	22	Aan de wieg der ambachten	71
De Lorentz-rivier. Het natuurmo- nument	23	Rouwgebruiken	73
Honger naar ijzer	24	Over de streep	75
MOOI ZUID NIEUW GUINEA.	27	Luchtkasteelen	77
Een Moer-dijk-brug	27	Griezellige lijkbezorging	78
Een millioenenstad	28	Een gemoedelijk volk	79
HET ONBEKENDE TEGEMOET	31	Een detectieve en gladpiepers	80
Geheimzinnige verten	31	De jachtfuik	82
In den spiegelenden doolhof	32	Naar den Jei-stam	83
Eindelijk menschen!	34	Gedrukte stemming	85
Een kous verloren. Baccillen gevon- den	36	Griezellige vondst	86
Symbolische kunst	37	Door de eerepoort naar huis	87
Langs Oenoems kronkelpaden	39	EEN GEDWONGEN VERKEN- NING	89
Moetin: de stad en haar bewoners	40	Hoe men eilanden maakt	89
Door 't oerwoud	42	Uit de oude doos	91
Bij den Jei-stam	44	Land	91
Betooverende wildzang	44	En volk	92
Naar Torai	46	Tropennatuur in Hollandsche stem- ming	94
Een koninklijk ballet	47	LANGS ONGEBAANDE WEGEN	95
Afschrikwekkende geruchten	48	Een grootsche onderneming	95
Thuisreis met hindernissen	48	Ongebaande fietspaden	97
Een record tot slot	50	Per drijvende klomp	98
OP BURENBEZOEK	53	De laatsten der Mohikanen	100
Afwisselend landschap	53	Een kostelijke gids	100
Jawimoe en de Jawimoesche tapijten	55	Een teleurstelling	102

	Blz.		Blz.
Naar 't beloofde land	103	Langs omwegen en dwaalwegen	128
Hoe ver het was en hoe warm	104	Een meevaller	129
Venetië in zakformaat	106	Vervlogen idealen	130
De koepels en paleizen	108	Blijde uitgeleide	132
De bewoners	110	Tusschen twee kwaden kiezen	133
De slangenbezweerders	112	Verregende stemming	134
Onwelkom bezoek	116	Achter de wolken lacht de zon	135
De heerlijkheid Momboem	117	Per gondel door Klein-Venetië	136
Tweede teleurstelling	119	De wankele waterfiets	137
Bij zwerfende woudloopers	120	Het steenen tijdperk	138
De laatste loodjes	123	De rivier onder de boot weggezakt	140
NOGMAALS NAAR 'T FREDE-		Een voorspoedige vaart	141
RIK-HENDRIK-EILAND		De keerkant der medalje	142
		Bezoek bij de koppensnellers	144
Het ongenaakbare land	124	De kindermarkt	145
Een kortademige motorboot op		De geneugten van Sabon	146
zachte modderbanken	125	De moeizame weg terug	147
Stille doch hartelijke ontvangst	126		